BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
3 F
5
M
M1-26, C, 2
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE VARIA ARISTOTELIS FORTUNA IN ACADEMIA PARISIENSI,

Extraneis hinc inde adornata Præſidiis

LIBER.

Ad Virum Clariſsimum HENRICUM LUDOVICUM HABERTUM MONMORIUM, *Libellorum ſupplicum Magiſtrum Integerrimum.*

AUCTORE

JOANNE DE LAUNOY, Conſtantienſi, Theologo Pariſienſi.

Editio Secunda auctior & correctior.

HAGÆ-COMITUM,
110
APUD ADRIANUM VLACQ.
M. DC. LVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

PRÆFATIO ad virum clariſſimum Henric. Lud. Habertum Monmorium Libellorum ſupplicium Magiſtrum integerrimum. *p.* 1.

CAP. I. Prima Ariſtotelis forruna recenſetur, & explicatur; In qua illius præcipui comburuntur libri, corúmque lectio interdicitur. 4

CAP. II. Primam Ariſtotelis fortunam antiqui Patres Eccleſiæ præjudicarunt. 5

CAP. III. Nonnihil adhuc expreſſius, & magis ad rem ſubnotatur. Beatus Bernardus, & Otto Friſingenſis Dialectam Ariſtotelis in Petro Abaelardo culpant. Galterus Prior Victorinus contra Abaelardum, Lombardum, Pictavinum & Porretanum, tanquam homines Ariſtotelico ſpiritu afflatos, ſcribit. His accedunt Robertus Corçeon & Sigebertus. 28

CAP IV. Secunda Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua perſiſtit vetita combuſtorum operum lectio, ſed Dialectica in publicas ſcholas admittitur. 31

)(2 CAP.

CAP. V. In hac fortuna ab antiquorum Eccleſiæ Patrum præjudiciis,& Senonenſis Concilii decreto nonnihil receditur. Non Ariſtotelis, ſed Beati Auguſtini Dialectica legebatur antea in ſcholis Lutetiæ. 32

CAP. VI. Tertia Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua combuſtorum operum lectio prohibetur, donec ab eis error omnis diſpunctus fuerit. 33

CAP. VII. Ad hanc fortunam obſervantur magni ponderis tria. 34

Secunda fortuna componitur cum tertia. ibid.

Simon Tornacenſis propter nimium Ariſtotelis uſum hæreſeos accuſatus, & alii aliter reprehenſi. 35

Albertus & Thomas in vetitos Ariſtotelis libros ſcribunt commentaria. Cur id ita factum? 36

CAP. VIII. Secunda Ariſtotelis fortuna repetitur, & decreto Gregorii Papæ IX. aliqua ex parte derogatur. 37

CAP. IX. Quarta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua nominatim exprimuntur plures Ariſtotelis libri, qui legantur præter Phyſicam. 39

CAP. X. Quæ in hujus fortunæ decurſu contigerunt, eoque pertinent, enarrantur. 40

B. Thomas à Facultate Theologiæ notatus, quòd Ariſtotelis verba paullò frequentiùs uſurparit. 41

Clemens Avenionenſis Papa quorundam ætatis ſuæ Theologorum flagitia confixit. ibid.

Pari-

Pariſienſis Cancellarius in eoſdem Theologos invehitur. 42
Pariſienſis Cancellarii viam inſiſtit auditor Clamengius. 43
Nicolaus V. à majorum ſtatutis in Ariſtotele tacitus derogavit. 44
Gravis de Platone & Ariſtotele contentio inter Card. Beſſarionem, & Marcum Epheſinum. 45

CAP. XI. Quinta Ariſtotelis fortuna recenſetur atque explicatur. In qua Cardinalis Totavillæus memoratis in ſuperiori fortuna libris moralem Philoſophiam adjecit, ſed commentarios de Phyſico auditu prætermiſit. 47

CAP. XII. Nonnulla in hanc quintam Ariſtotelis fortunam animadvertuntur. 48
Totavillæus à Gregorii IX. decreto non recedit, ſed à Provinciali Concilio nonnihil videtur recedere. ibid.
Totavillæus ex omnibus Academiæ inſtauratoribus primus eſt, qui ut Ariſtotelis Ethica legerentur, conſtituit. Publica unius Ethicorum Lectoris profeſſio ſuppreſſa. 49
De Ariſtotele Theologicis nimium immixto gravium & eruditorum Scholaſticorum Hangeſti, Majoris, Almaini, Clicthovei, Pighii, Cani, Maldonati, Trithemii, Franciſci Rothomagenſis Epiſcopi, & Facultatis Artium Pariſienſis Academiæ querela. 50

CAP. XIII. Sexta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua Ramus, & Ariſtoteles in arenam deſcendunt: hic cum laude vincit, ille ſine difficultate vincitur: dimicantibus cum Ariſtotele Franciſco I. & nonnullis Profeſſoribus. 58

CAP. XIV. Res quinque ad ſuperiorem fortunam animadvertuntur. 62

)(3 Non

Non immeritò Gallica Latinis admiſcentur. 62
Neque de cauſa Rami, neque de facto Franciſci R. quicquam pronuntiandum. 63
Franciſcus Rex in facto ſuo dedit exemplum, non accepit. *ibid.*
Audomarus Talæus Rami controverſiam illuſtrat. *ibid.*
P. Gaſſendus cauſam Rami non admodum injuſtam fuiſſe reipſa oſtendit. 69
CAP. XV. Septima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua legendus Ariſtoteles præſcribitur. 71
CAP. XVI. Octava Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur, In qua Philoſophus quanto quondã in dedecore, tanto in honore habetur, adverſarios perſequentibus Academia & Senatu Pariſienſi. 72
In Ariſtotelis oppugnatores Pariſienſium Theologorum cenſura. 73
Pariſienſis Senatus decretum. 78
CAP XVII. Nonnulla in hanc ultimam Ariſtot. fortunam adnotantur. 79
Prima fortuna comparatur cum ultimâ. *ibid.*
Quantum ſit ultimæ Ariſtotelis fortunæ præſidium. 80
Cani de retinenda Ariſtotelis Philoſophia judicium. 82
Quædam in hoc judicium animadverſio. 84
Ad Canum accedit Bernardus Caſertanus Epiſcopus. 85
Concluſio operis ad eundem Henr. Lud. Habertum Monmorium. 93

DE

Digitized by Google

DE VARIA ARISTOTELIS IN ACADEMIA PARISIENSI FORTUNA,

Extraneis hinc inde adornata præſidiis,

LIBER.

Ad virum clariſſimum Henricum Ludovicum Monmorium *Libellorum ſupplicum Magiſtrum integerrimum*.

QUAM varia fuerit Ariſtotelis in Academia Pariſienſi fortuna, Vir clariſſimè, deſcribo. Eſt notabilis prorſus res, atque ut admiratione, ſic & curioſitate digna. Eam ad te potiſſimum defero, qui non ſoles ex hominibus philoſophiam ; ſed ex philoſophia homines æſtimare : nec immeritò. Id enim appoſitè quadrat in prudentiſſimum virum, qui philoſophos omnes habet pro ſapientiæ inſtitoribus. Eos aſpernatur, qui fucoſas exponunt merces, amat, qui ſinceras. Dum verò exponuntur ſinceræ, continuò licitatur vendibiliores, & pretioſiores emit: inſtitor ſit ſive Plato, ſive Epicurus, ſive Zeno, ſive Ariſtoteles, ſive quivis tandem alius: Quorum quiſque ſibi conſtituit ſectam, in ludis principatum dedit, regiúmque ita in ſuos dominatum occupavit. Unde facta in dominatu ſervitus, & in ſervitute domi-

natus. Quæ duo cùm aliorum, tum Ariſtotelis ſchola ſuppeditat abundè. Sunt enimverò, qui hujus philoſophi doctrinâ, tanquam equus capiſtro, retineantur. Sunt quoque, qui alios aliter ſentire non ſinant. Sunt denique, qui ad ordinandum Chriſtianæ legis ſacrarium, & ad fulcienda illius dogmata introvocare non dubitent. Si quis reclamet, expediunt ſeſe brevi manu: Ariſtotelem Theologiæ ancillari dicunt, quod antiquiores Eccleſiarum magiſtri etiam circumſpectiſſimi quique ac ſagaciſſimi non dixerunt. Tum Ariſtoteles ponè ſiparium iſtud ſubridet & dominatur nonnunquam. Id fit eorum culpa, qui expertes ſcripturarum & legitimæ traditionis nihil rectúm, niſi quod philoſophi moribus & documentis conſentiat, arbitrantur. Atenim quicquid id eſt, magnæ ceteroquin & accuratæ conſiderationis negotium, ab inſtituto abhorret meo. Aliam ſuſcepi cogitationem, aliud amplector opus, in quo non diſputatoris, ſed hiſtorici tenendæ ſunt partes. Exequor fortunæ caſus octo, quos Ariſtoteles ab anno Chriſti M.CC. tulit Lutetiæ Pariſiorum. Primus continet Synodi decretum, quo hujus Philoſophi opera comburuntur præcipua, eorúmque deſcriptio & lectio dirarum obnunciatione vetantur. Secundus refert monimenta, quibus incenſorum operum ſola prohibetur lectio, ſed dialecticæ ſtudium adeo non permittitur, ut ſumma eáque ſacra auctoritate decernatur. Tertius Pontificium aliquod exhibet diploma, quo incenſorum operum lectio cavetur uſque eò, quoad manus erroris emendatrix acceſſerit, & illius omnis ſublata fuerit ſuſpicio. Quartus eam tractat Academiæ Reformationem, ubi propria nomenclatione deſignantur explicandi in ſcholis libri fere omnes, præter eos, qui περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως inſcribuntur. Quintus eoſdem libros recipit, alios pari modo repudiat, ſed Metaphyſicis atque Ethicis ſtudium adſcribit maximum. Sextus proponit editam à Franſciſco I. Rege ſanctionem, qua ſedatur excitata Ramum inter & ceteros Profeſſores controverſia, & vindicantur omnes Ariſtotelis libri, & cum primis Dialectica, in quam Ramus commentariis paullo durioribus animadverterat, ut illi ſuas inſtitutiones commodiùs anteferret. Septimus legendus in Academia libros præſcribit. Octavus libris omnibus auctoritatem tribuit adhuc majorem, eámque partim cenſoria Theologorum Pariſienſium ſubſcriptione, partim graviſſimo Senatus placito confirmat. Singuli caſus ſuam habent

velut

Digitized by Google

velut appendicem, in qua vel defenduntur uberiùs, vel illuſtrantur ampliùs, iis ad ſubſidium extrinſecus accerſitis, quæ conveniſſe unum in locum, atque inter ſe congruere videntur. Ubi quid damni vel utilitatis Ariſtotelis importarit Theologiæ, identidem ex bonis autoribus apparet. Primus & ultimus fortunæ caſus tam ſunt diſſimiles, quàm qui maximè. Hic in honore & deliciis putatur: Ille in infamia & tormentis ponitur. Quintus à primo abeſt eo longiùs, quo magis appropinquat ultimo. Qui ſuperſunt, medium quendam modum ſervant utcunque tolerabiliorem. Ceterùm à primo ad ultimum ſemper eſt mutatum aliquid, in pejuſne an in melius, oportet pronunciare alterutrum, ſed cùm utrumque ſuos nanciſcatur fautores acerrimos, utrum verius, pronunciatu eſt, ſi non difficile, certè minùs tutum. Aliud eſt cenſere de rebus proletariorum, quibus nulli ſunt nervi, aliud de magnatum, quibus nocendi poteſtas nuſquam deeſt; Aliud quoque cenſere de rebus hominum, qui vivere deſierunt, aliud de hominibus, quibuſcum quietè & tranquillè vivitur. Non omnes enim, quibuſcum agitur, veritatem putam amant, aut ferre volunt. Quinetiam eâ manifeſtam in lucem proditâ expalleſcunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, ſuoque exemplo docent, imperitis hominibus nihil eſſe crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem ullus ſupereſt ad augendum tantæ iniquitatis faſtigium. Sed iſtic judicium non interpono meum: interponat ſuum, qui voluerit. Non conſulo tamen. Impendet enim ex utraque parte periculum, ſi ſopitus ignis recaleſceret. Hinc anathemata, inde exilia, & forſan utraque timeri meritò poſſent. Quocirca hoc ut injudicatum in medium relinquo, hiſtoriam perſecuturus.

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

Prima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur, in qua illius præcipui comburuntur libri, eorumque lectio interdicitur.

PRimam igitur Ariſtotelis fortunam ordior ab Senonenſi Concilio, quod Epiſcopi provinciæ anno M. CC. IX. Lutetiæ Pariſiorum celebrarunt. In eo damnati ſunt errores Almarici & Ariſtotelis opera, quæ Pariſienſis Academiæ Profeſſores non ita pridem legebant & ſuis illuſtrabant commentariis. Id autem teſtatur Rigordus in vita Philippi Auguſti his verbis: *In diebus illis* (anno M.CC.IX.) *legebantur Pariſiis libelli quidam de Ariſtotele, ut dicebantur, compoſiti, qui docebant Metaphyſicam, delati de novo à Conſtantinopoli, & à Græco in Latinum tranſlati, qui quoniam non ſolùm hæreſi* (Almarici) *ſententiis ſubtilibus occaſionem præbebant, immo & aliis nondum inventis præbere poterant, juſſi ſunt omnes comburi, & ſub pœna excommunicationis cautum eſt in eodem Concilio, ne quis eos de cætero ſcribere & legere præſumeret, vel quocunque modo habere.* Hæc auctor æqualis, in quibus cauſæ ſunt duæ, cur quidam Ariſtotelis libri flammis ultricibus à Synodo Epiſcoporum addicantur: una, quòd Almarico errandi præbuiſſent occaſionem: altera, quòd nondum inventis erroribus favere opitularique potuiſſent.

Robertus ſancti Mariani Autiſiodorenſis Monachus, ſeu potiùs Hugo, qui Chronologiam Roberti ad annum 1223. perduxit, meminit quidem hujus Concilii, ſed in rebus Ariſtotelis quid facti fuerit, non omnino perſpectum atque animadverſum habuit. Illius verba ſunt hæc ſub finem anni 1210. *Erant per id tempus quidam ſcioli literarum in Francia, ſed peſtilentis doctrinæ clanculo diſcurrentes, & vana quædam & impia dogmata, fideique omnino contraria latenter plurimis ſuſurrantes, & niſi prævenisſet eos virorum prudentium cauta ſagacitas, plures in barathrum perfidiæ demerſiſſent. Nam de communi Epiſcoporum conſilio miſſi ſunt, qui actus eorum ſagaciter explorarent, per quos comperti & detecti, captique & adducti Pariſius cuſtodiæ mancipantur. Erant autem numero 14. quorum erant aliqui ſacerdotes, curam animarum habentes, quibus fecerat favorem ad populum fucata ſpecies honeſtatis, & vitæ gravitas ſuperducta. Congregato igitur Epiſcoporum Concilio aſſidentibus Magiſtris Pariſienſibus, propalantur eorum ineptiæ, omniúmque judicio reprobantur*

Digitized by Google

probantur, & judicati hæretici exponuntur publicæ poteſtati, ex quibus decem traduntur incendio, reliqui quatuor murali recluſione damnantur. Affuit tali ſpectaculo innumerabilis hominum multitudo, nec ſine fructu. Hoc actum eſt, quia inde & area Domini mundata eſt, eventilando zizania, ne fidelium greges corrumperent, & pleriſque timor incuſſus eſt, & repreſſa temeritas, ne novis adinventionibus adhærerent. Habuit autem initium hæc adinventio profana verborum à quodam nomine Almarico, quem non longè antè defunctum judicaverunt anathemate percellendum, feceruntque corpus ipſius à tumulo erui, & velut hoſtem fidei extra locum fidelium procul poni. Librorum quoque Ariſtotelis, qui de naturali philoſophia inſcripti ſunt, & ante paucos annos Pariſiis cœperant lectitari, interdicta eſt lectio tribus annis, quia ex ipſis errorum ſemina viderentur exorta. Non in tres tantùm annos, ut hîc ſcribitur, ſed in omne tempus operum Ariſtotelis lectio prohibita eſt. Rem meliùs noverat Rigordus, qui ſancti Dioniſii Monachus cùm eſſet, & Regis medicus, Lutetiæque degeret, quæ vidit ipſe, monimentis conſignavit ſuis. Deinde Joannes Victorinus in memoriali hiſtoriarum MS. in Collegio Navarræ & Concilii iſtius & rerum in eo geſtarum mentionem facit, nec omnino ſignificat, ad certum aliquod tempus interdictos fuiſſe Ariſtotelis libros. Hic auctor Lutetiæ floruit Philippo pulchro rege. Tum demum quæ ſumus poſtea dicturi, hac in parte monachum Autiſiodorenſem adhuc erraſſe confirmabunt.

CAPUT. II.

Primam Ariſtotelis fortunam antiqui Patres Eccleſiæ præjudicarunt.

QUÆ modò recenſita eſt Ariſtotelis fortuna, graviſſimum ab antiquis Eccleſiæ Patribus præjudicium accepit, ſed præcipua illorum ſuffragia referre operæpretium eſſe duco.

Primus mihi occurit Juſtinus ex Philoſopho Chriſtianus Martyr in dialogo cum Tryphone: *Quid autem ſit Philoſophia, & qua de cauſa ad homines ſit demiſſa, per multos latet. Non enim eſſent, ſi ſcirent neque Theoretici, neque Platonici, neque Stoici, neque Peripatetici, neque Pythagorici, cùm ea una ſit ſcientia.* Et poſt alia de ſeipſo locutus: *à Stoico deſcivi, & ad alium me*

 contuli

*contuli (*Peripateticum*) vocitatum hominem, ut ipſe exiſtimabat, acutum. Hic me primis diebus ſecum eſſe paſſus, poſtea mercedem à me ſibi deſignari petiit, ne infructuoſa mihi cum eo eſſet conſuetudo. Ego verò illum hanc ipſam ob cauſam reliqui, ne philoſophum quidem omnino eſſe opinatus.* Sic Juſtinus Ariſtotelem habet. Deinde idem vel quiſquis ille Chriſtianus Doctor librum edidit, cui titulus eſt: *Quorundam Ariſtotelicorum dogmatum everſio.* Ubi paullò poſt initium: *Inter eos verò, qui prophetarum ſcriptis fidem non habuerunt, ac conjectura propria ducti, quod eis placitum eſſet de Deo & creatione definierunt, magnum eſt & inter ipſos invicem & apud quemquam eorum adverſus ſeipſum de rebus, earúmque principio juxta ſubſtantiam, & numerum & motum & finem, diſſidium. Id quod ex Ariſtotele (præterquam quòd is nihil veri de rebus, quas definiendas ſibi commentationibus ſuis ſtatuit, affert) declaratur:* 1. ex Locis XII. libri I. de naturali auſcultatione. 2. ex loco uno libri II. 3. ex locis VI. libri III. 4. ex locis XVI. libri IV. 5. ex locis II. libri V. ex locis V. libri IX. de eadem naturali auſcultatione. 6. ex locis VIII. libri I. de cœlo. 7. ex locis XI. libri II. de cœlo. 8. ex locis IV. libri III. de cælo.

Secundus Clemens Alexandrinus in admonitione ad Gentiles: *Sed nec moleſtum fuerit, ut arbitror, cùm ad hunc locum pervenerim, meminiſſe etiam Peripateticorum. Cujus quidem ſectæ qui eſt pater, nihil de eo patre, qui eſt ſupremus, intelligens, putat eſſe animam univerſi, hoc eſt mundi, animam Deum eſſe exiſtimans, ipſe à ſeipſo confoditur. Qui enim uſque ad Lunam ejus definit providentiam, deinde mundum Deum eſſe exiſtimat, avertitur, ut qui eum, qui eſt Dei expers, Deum eſſe arbitretur. Ereſius autem ille Theophraſtus familiaris Ariſtotelis alicubi quidem cœlum, alicubi verò ſpiritum Deum eſſe exiſtimat.* Deinde libro V. Stromatum: *Ita inquiunt, ſed materiam ponunt Philoſophi & Stoici, & Pythagoras: quinetiam Ariſtoteles Peripateticus, non autem unum principium.*

Tertius Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus libro adverſus hæredes II. cap. XIX. *Quod autem Salvatorem ex omnibus factum eſſe Æonibus dicant, omnibus in eum deponentibus velut florem ſuum, non extra Heſiodi pandoram novum aliquid afferunt. Quæ enim ille ait de illa, hæc hi de Salvatore inſinuant. Pandoron introducentes eum, quaſi unuſquiſque Æonum quod haberet optimum, donaverit ei. Ipſam autem eduliorum & reliquarum operationum indifferentem ſententiam, & quod putent à nemi[illegible] totum poſſe coinquinari propter generoſitatem, licet quodque manducent, vel operentur, à Cy-*

nicis

nicis poſſederunt, cùm ſint cum eis ejuſdem teſtamenti. & minutiloquium autem & ſublimitatem circa quaſtiones, cùm ſit Ariſtotelicum, inf.rre fidei conantur. Quod autem velint in numeros transferre univerſum hoc, à Pythagora acceperunt, Hic Valentinus & illius ſectatores Ariſtoteli accepta referunt duo, minutiloquium & ſublimitatem, vel ut habet vetus codex, multiloquium & ſubtilitatem, quibus Chriſtianæ fidei ſimplicitatem & candorem corrumpebant.

Quartus Tertullianus libro de præſcriptione hæreticorum cap. VII. *Ipſa denique hareſes à Philoſophia ſubornantur. Inde Æones, & formæ neſcio quæ & Trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate: à Stoicis venerat:* & poſt alia: *Vnde malum & quare? & unde homo, & quomodo? & quod proximè Valentinus propoſuit, unde Deus? ſcilicet de enthymeſi & ectromate, miſerum Ariſtotelem! qui illis Dialecticam inſtituit, artificem ſtruendi & deſtruendi verſipellem in ſententiis coactam, in conjecturis duram, in argumentis operariam contentionem, moleſtam etiam ſibi ipſi, omnia retractantem ne quid omnino tractaverit. Hinc illa fabula & genealogia interminabiles & quaſtiones infructuoſæ, & ſermones ſerpentes velut cancer, à quibus nos Apoſtolus refranans nominatim Philoſophiam conteſtatur, caveri oportere, ſcribens ad Coloſſenſes: Videte, ne quis vos circumveniat per philoſophiam & inanem ſeductionem, ſecundùm traditionem hominum præter providentiam Spiritus ſancti. Fuerat Athenis, & iſtam ſapientiam humanam affectatricem & interpolatricem veritatis de congreſſibus noverat, ipſam quoque in ſuas hareſes multipartitam varietate ſectarum invicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hieroſolomis? quid Academiæ & Eccleſiæ? quid hareticis & Chriſtianis? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt, qui & ipſe tradiderat, Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum. Viderint qui Stoicum & Platonicum & Dialecticum Chriſtianiſmum protulerunt.* Quàm pernicioſa Chriſtianæ fidei fuerit tunc Ariſtotelis Dialectica & Philoſophia, nemo meliùs Tertulliano noverat, ſed nemo quoque accuratiùs expoſuit. Huic qui vellet nonnihil adjicere, otio obuteretur & literis.

Idem in libro adverſus Hermogenem cap. 1. *Nec ipſe Apoſtolicus Hermogenes in regula perſeveravit. Sed viderit perſona, cum doctrina mihi quaſtio eſt. Chriſtum Dominum non alium videtur aliter cognoſcere, alium tamen facit, quem aliter cognoſcit. Immò totum quod eſt Deus aufert, nolens illum ex nihilo univerſa feciſſe, à Chriſtianis enim converſus ad Philoſophos, de*

Eccleſia

Eccleſia in Academiam & Porticum, Inde ſumpſit à Stoicis materiam cum domino ponere, quæ ipſa ſemper fuerit neque nata, neque facta: nec initium habens omnino, nec finem, ex qua Dominus omnia poſtea fecerit. Sic in Academicorum & Stoicorum transfert lapſum Hermogenis. Deinde cap. viij. Solus eam (materiam) Hermogenes cognovit, & hæreticorum Patriarchæ Philoſophi. Quod de cæteris quidem, tum præſertim de Ariſtotele intelligendum eſt.

Quintus Origenes Clementis Alexandrini diſcipulus libro I. contra Celſum: *Quis autem,* inquit, *eorum qui ſe contulerunt ad Philoſophiam, aut fortè fortuna ſectæ alicui deditus, aut à magiſtro inductus, aliter ſe ad eam applicat, quàm ſi credat illam præſtantiorem cæteris? Non enim expectat, donec auditis omnium Philoſophorum opinionibus, earumque varietatibus, tum ſingulis adſtructionibus aut ſubverſionibus, ita demum electionem faciat, Stoicuſne malit fieri, an Platonicus, an Peripateticus, Epicureuſne, aut cujuſvis ſectæ Philoſophicæ? ſed ratione quapiam, aut potiùs ſi hoc inficientur, impetu ferantur ad excolendam diſciplinam, verbi gratia, Stoicam relictis cæteris, contempta Platonica ut humiliore, Peripatetica ut humanis affectibus obnoxia, & plus quàm aliæ ſectæ tribuente bonis, quæ magni ſunt apud homines.* At Peripateticæ ſectæ caput eſt Ariſtoteles.

Deinde libro II. contra eundem: *Quoniam autem pro Philoſopho vult haberi Celſus, interrogemus eum, num Platonis erat crimen, quod vigeſimo anno poſtquam eum audire cœperat Ariſtoteles, à præceptore deſciſcens, accuſavit ejus doctrinam de immortalitate animæ, & ideas Platonis argutationes nominavit. Poſſemus & ampliùs argutando quærere: Ergo Plato nihil ampliùs valebat in dialectica, nec idoneus erat tradendis ſuis cogitationibus, ex quo deſertus eſt ab Ariſtotele, & proinde falſa ſunt Platonis dogmata? an fortè poſſibile eſt, quod facilè Platonici conceſſerint, Ariſtotelem erga magiſtrum ſuum fuiſſe ingratum & improbum?*

Huc ſpectare poteſt Helladius Beſantinous in libris Chreſtomathiæ, dum apud Photium in Myriobiblo Cod. CCLXXIX. de Ariſtotele ſic loquitur: *Ariſtoteles Peripateticæ princeps ſcholæ à Platone pullus nominatus eſt, quòd præceptori contradiceret. Equo enim volupe eſt etiam mordere.* Quamobrem non facile admittentur, quæ in Excerptis è vita Pythagoræ hoc modò traduntur apud eundem Photium Cod. CCLIX. *Plato & Ariſtoteles uno ſenſu immortalem dicunt animum, quamvis alii altam mentem Ariſtotelis non intelligentes, mortalem eſſe animam, eum dicere exiſtiment.*

Neque

Digitized by Google

Neque verò credendum eſt, vel ſecum vel cum magiſtro, quem apud Hieronimum imitatur, pugnaſſe Origenem, quando id fecit, quod eum feciſſe idem Hieronymus ad Magnum ſcribit his verbis: *Hunc* (Clementem Alexandrinum) *imitatus Origines decem ſcripſit Stromateas, Chriſtianorum & Philoſophorum inter ſe ſententias comparans, & omnia noſtræ religionis dogmata de Platone* & *Ariſtotele, Numenio Cornutóque confirmans.* Scilicet vanitatem numinum & vitiorum, quæ Philoſophi admittebant, deſtruens, atque inde Chriſtianæ legis dogmata confirmans. Nam ut *mendacium adſtrui, niſi deſtructa veritate, non poteſt,* quemadmodum ait Phœbadius Agınnenſis Epiſcopus, ſic & Origines iis in libris putaverat deſtruendum ſibi eſſe mendacium, ut veritas adſtrueretur. Uno verbo comparationem illam tanta ſolertia & cautione inſtituit, ut omnia noſtra religionis dogmata Chriſtianorum ſententiis defenderentur, & Philoſophorum nentiquam oppugnarentur. Quò ſpectat illud homiliæ XI. in cap. I. Geneſeos: *Sanè præter hoc quod ex lege Dei edocemur, ſi etiam ex his eruditionibus, quæ extrinſecus videntur eſſe in ſæculo, aliquas contingimus, verbi cauſa, ut eſt eruditio literarum, vel artis Grammaticæ, ut eſt Geometrica doctrina, vel ratio numerorum, vel etiam Dialectica diſciplina, & hæc omnia extrinſecus quæſita ad noſtra inſtituta perducimus, atque in aſſertionem noſtræ legis adſciſcimus, tunc videbimur vel alienigenas in matrimonium ſumpſiſſe, vel etiam concubinas: & ſi de hujuſmodi conjugiis diſputando, contradicentes redarguendo convertere abiquos poterimus ad fidem, & ſi ſuis eos rationibus & artibus ſuperantes ad veram Philoſophiam Chriſti & veram ſcientiam Chriſti, pietatem Dei ſuſcipere ſuaſerimus, tunc ex Dialectica & Rhetorica videbimur quaſi ex alienigena quadam vel concubina filios genuiſſe.*

Sextus Lactantius Firmianus lib. I. contra Gentiles cap. VI. *Ariſtoteles quamvis ipſe ſecum diſſideat, ac repugnantia ſibi dicat, & ſentiat, in ſumma tamen, unam mentem præeſſe mundo teſtatur.* Deinde lib. II. cap. XI. *Et ii maximè fuerunt in ea ſententia, qui eſſe providentiam negant. Nam Stoici animantium fabricam divinæ ſolertiæ tribuunt. Ariſtoteles autem labore ſe ac moleſtia liberavit dicens ſemper mundum fuiſſe. Itaque & humanum genus, & cætera, quæ in eo ſunt, initium non habere, ſed fuiſſe ſemper ac ſemper fore.*

Septimus Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus libro XV. de Præparatione Evangelica cap. 1. ***Atque ut ab Ariſtotele ordiar. Fuêre quidem non-***

nulli, nec obſcuri alioque Philoſophi, à quibus ipſa quoque hominis vita calumniis proſciſſa eſt. At ego ne auditione quidem ſuorum in eum maledicta ſuſtinere poſſim. Quamobrem editas ab Ariſtotele Peripatetica defenſionis ejus rationes exponam. Idem cap. III.

Moſes, Hebraíque Propheta beatè vivendi finem in prapotentis Dei cognitione & amicitia, quam religio perficiat, conſtituunt. Veram porro religionem illam eſſe, docéntque, quommodo Deo virtutum omnium complexione placeamus. Hanc enim bonorum cauſam eſſe, cùm & in unius Dei poteſtate verſentur omnia, & à Deo ſuis amatoribus omnia ſuppeditentur. His gemina Plato ſtatuens beatitudinis finem in virtute ponit. At Ariſtoteles aliam inſiſtit viam, nec aliter beatum quemcumque futurum eſſe defendit, quomodo ſi & bona corporis utetur valetudine & externis opibus abundavit, quibus ipſa ſi virtus careat, timetur nihil. Eum verò quàm acriter petant, quemadmodum hanc ejus opinionem falſi coarguant Platonis diſcipuli, ex ſequentibus intelliges. Idem cap. IV.

Attici Platonici diſputatio adverſus Ariſtotelem à Moſe & Platone in conſtituenda finis ratione diſſidentem. Idem cap. V.

Moſes praterea Hebraíque Propheta, quibus etiam Plato ſuffragatur, providentiam univerſa complecti, diſtinctè claréque poſuerunt. Ariſtoteles in lunari orbe metam Numini, terminúmque conſtituens, partes mundi reliquas ejus cura gubernationíque ſubduxit, quam ob cauſam his ab eodem Attico verbis reprehenditur, Idem cap. VI.

Mundum inſuper Moſes cum aliquo generatim ortu poſuit, tum parentem ejus molitorémque Deum huic rerum univerſitati prafecit. Quo in genere Moſi quoque affinia Plato philoſophatur. Contrariam utrique Ariſtoteles hac in quaſtione viam inſiſtens ab eodem Attico ſic ad verbum ſcribente revincitur. Idem cap. VII.

Ejuſdem (Attici) *adverſus eundem* (Ariſtotelem) *quintam corporum eſſentiam inducentem, quam neque Moſes, neque Plato novit.* Idem cap. IX.

Ejuſdem (Attici) *adverſus eundem* (Ariſtotelem) *cum Platone ſimul, Hebraorúmque doctrina in quaſtione de animorum immortalitate pugnantem.*

Sic Euſebius cùm ex Moſe, tum ex Attico & Platone refellit Ariſtotelem, ut qui certè præ cæteris Philoſophus minùs conſentiat Chriſtianæ religioni, ejuſque dogmatibus. Quicquid id eſt, perſuaſum habet vir prudentiſſimus, faciliores ad fidem noſtram patefieri non

poſſe

poſſe aditus, quàm ſi Gentilium & cum primis Ariſtotelis Philoſophia tolleretur.

Idem Euſebius lib. V. hiſt. Eccleſiaſticæ cap. XXVII. de Artemonis hæreſi, quam Paulus Samoſatenſis inſtauravit: *Sacras audacter depravarunt ſcripturas, veteris fidei canonem abrogarunt, Chriſtum ignorarunt. Neque quid ſacra & divinæ literæ de illo dicunt, inquiſiverunt. Sed quænam ſyllogiſmi figura ad ſuam impietatem confirmandam reperiretur, ſtudioſè indagarunt. Quod ſi quiſquam fortè illis aliquod divini eloquii teſtimonium proferat, quærunt, utrum conjunctam an disjunctam ſyllogiſmi figuram poſſit efficere? Relictis verò & depoſitis ſacrarum literarum ſtudiis omni cura & cogitatione in Geometriam incumbunt, & tanquam ex terra editi de terra loquuntur, & Chriſtum, qui ſit de cœlo venturus, penitus ignorant: Euclides enim apud quoſdam eorum propter Geometriæ artem enixè recolitur. Ariſtoteles & Theophraſtus in ſumma habentur veneratione. Galenum etiam fortaſſe nonnulli ſummè venerantur. Hi ergo tum infidelium artibus ad erroris ſui ſententiam roborandam abutuntur, tum ſollerti impiorum aſtutia & ſubtilitate ſimplicem ac ſinceram divinarum ſcripturarum fidem adulterant.* Si quando igitur hæretici Scripturarum ſenſum corrumpunt, id præſertim Ariſtotelis opera moliuntur.

Idem libro VII. cap. XXVI. ſcribit Anatolium, qui Laodicenſis fuit Epiſcopus, Alexandriæ Philoſophiam Ariſtotelis tradidiſſe, hoc ei laudi non ducit: Verba ſunt: *Anatolius genere etiam Alexandrinus poſt illum (*Euſebium*) creatur Epiſcopus* Loadiceæ) *bonus ut aiunt boni viri ſucceſſor. Qui cùm ob eloquentiam, tum ob doctrinam humaniorem, & cognitionem Philoſophiæ inter homines noſtri temporis, qui erant ſpectatiſſimi, facilè principem locum obtinuit. Quippe in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, & diſſerendi facultate, in contemplatione & perſpicientia naturæ, in oratorum quoque diſciplinis venerat ad ſummum. quarum rerum gratia, fama eſt, cives Alexandriæ eum & ludo, in quo Ariſtotelis doctrina dicebatur, magiſtrum præfeciſſe.* Hæc de Anatolio, quem aliis de capitibus plurimum laudat. Utrum autem Alexandriæ cives, qui Ariſtotelis ſcholæ præfecerant Anatolium, fuerint omnes Chriſtiani, necne, Euſebus diſertè non exprimit. Sed non omnes fuiſſe Chriſtianos, cum ex eodem cap. facilè colligitur, tum ex ratione temporis, quo docuit. nam docuit multò ante annum Chriſti CCLXXII. quo creatus eſt Laodicenſis antiſtes. Tunc Alexandriæ & aliis in locis Chriſtiana vexabatur religio, &

Digitized by Google

plures ab ea ſuſcipienda ſuppliciorum atrocitate deterrebantur.

Octavus Hermias Philoſophus Chriſtianus in libello, qui Gentilium Philoſophorum Iriiſio inſcribitur: *Sed huic*, inquit, (Archælao) *magniloquus Plato non aſſentitur, qui rerum exordia, Deum & materiem & exemplar eſſe dixit. Iam verò perſuaſum mihi eſt? Quidni verò? Cùm Philoſopho, qui Iovis currum etiam fecerit, crediturus ſim? A tergo autem ſtat ejus diſcipulus Ariſtoteles, qui magiſtrum ob currus fabricationem illam æmulatur: Ille alia principia deſcribit, facere nimirum & pati. ac id quidem quod faciat, nulla re affici, videlicet ætherem: Id verò, quod patiatur, quatuor habere qualitates, ariditatem, humiditatem, caliditatem, frigiditatem? horum autem mutua inter ſe mutatione omnia & oriri & interire. Defatigatus jam ſum, ſurſum ac deorſum opinionibus jactatus. Verùm Ariſtotelis ſententiæ ſtabo. neque ulla ampliùs ſententia tumultum mihi concitabit. Sed quid agam? Nam ſenes his vetuſtiores animi mei nervos incidunt, &c.* Hoc loco Hermiam in omnem eventum poſui. quo enim tempore floruerit, hactenus non potui certò ſcire.

Nonus Baſilius Cappodocum Epiſcopus libro I. contra Eunomium: *Nam Ariſtotelis aut Chryſippi ſyllogyſmis opus eſt, ut eum perdiſcamus, qui ingenitus eſt, neque à ſeipſo, neque ab alio genitum, nec priorem eſſe nec poſteriorem ſeipſo? Quorſum igitur hæc tendunt ab ipſo comparata? Primùm mihi videtur honori ſibi apud auditores futurum putaſſe, quaſi ſolido ac ſollerti ſit ingenio præditus, & acutus in proſpiciendis incongruis, & acutior in diſſolvendo, quod deprehenderit, & harum rerum gratia volubili orationis curſu glorietur, & demonſtrationem ſubtiliter deducam, quod nec à ſeipſo, nec ab alio ingenitus eſt, ſit genitus.* Sic Eunomius Ariſtotelis & Chryſippi ſyllogiſmos adhibet, quibus ſua dogmata ſtabiliat: Baſilius verò procul abjicit, iiſque Chriſtianam fidem facilè carere docet.

Hic locus in cauſa mihi eſt, cur ad Ariſtotelem minùs, quàm ad reliquos Philoſophos transferam, quæ de Baſilio Gregorius Nyſſenus ſcribit in vita Moſis, hunc Scripturæ verſiculum: *Profunda tu ne ſcruteris* interpretatus: *Convenientior eſt ſublimior ſenſus eo, qui ad literam exponenti occurrit, quaſi nimirum ſcriptura jubeat, ut ij, qui honeſtè ac liberaliter ex virtute vitam inſtituunt, eruditionis Gentilium divitias ſibi comparent, quibus alieni à fide homines exornantur, moralem naturalemque Philoſophiam, Aſtronomiam, Geometriam, Muſicam, Dialecticam, ceteráſque ſcientias, quibus alieni ab Eccleſia florent, accipere ab illis, & illos abutentes privare*

Digitized by Google

privare ſi poſſibile eſt, & in meliores uſus transferre jubemur. Vt quæ nobis uſui futuræ ſint, cùm opus fuerit, divini myſterii templum his ſpiritualibus opibus exornare. Qui enim tales opes ſibi collegerunt, Moyſi circa tabernaculum teſtimonii laboranti de rebus ſuis ad ſanctorum conſtructionem conferunt, quod etiamnum fieri videmus. Multi Gentilium eruditionem, tanquam donum quoddam Eccleſiæ offerunt, cujuſmodi magnus ille fuit Baſilius, qui cùm Ægyptiorum opes in juvenili ætate ſibi egregiè comparaſſet, Deoque conſecraſſet, verùm Eccleſiæ tabernaculum exornavit.

Decimus Gregorius Nazianzenus oratione XXVI. *Aliàs contrà exiguo ingenio eſt & lingua pauper, nec verborum flexus & captiones novit, nec ſapientium dicta & ænigmata, nec Pyrrhonis inſtantias aut aſſenſus, retentiones, aut oppoſitiones, nec ſyllogiſmorum Chryſippi ſolutiones, aut pravum artium Ariſtotelicarum artificium, aut Platonicæ eloquentiæ præſtigias, quæ velut Ægyptiacæ quædam plagæ in Eccleſiam noſtram irrepſerunt.* Eleganti cum primis & appoſita ſimilitudine ſignificat, magnum eſſe detrimentum, quod artes Ariſtotelis & Platonis eloquentia importarunt Eccleſiæ.

Idem oratione XXXIII. *Sunt enim quidam, quibus non aures duntaxat, ſed etiam lingua, atque adeo manus ipſa, ut video, ad ſermones noſtros pruriunt, quique profanis vocum novitatibus, & contentionibus falsò nominatæ ſcientiæ, atque diſputationum pugnis, quæ nullam utilitatem afferunt, oblectantur. Nam his nominibus, quicquid in verbis, vel ſupervacaneum vel curioſum eſt, vocat Paulus ille breviati verbi præco & aſſertor, ille piſcatorum diſcipulus & præceptor. Hi verò, de quibus orationem habemus, utinam quemadmodum linguam volubilem habent, atque in nobilioribus & probatioribus verbis inſectandis acrem & vehementem, ſic etiam in agendo nonnihil ſaltem, aut etiam æquè operam collocarent. Id quod ſi facerent, minus utique cavillatores eſſent, nec tam abſurdè, atque inſolenter in verbis perinde, atque in aleæ ludo verſarentur. Liceat enim mihi ridiculè de re ridicula loqui. Quoniam autem omni pietatis viâ ſublatâ & deletâ, hoc unum ſibi proponunt, ut quæſtiones vel ſtringant vel ſolvant (quemadmodum qui in theatris certamina pervulgant, & quidem hujuſmodi certaminum genera, quæ non juxta palæſtræ leges victoriam comparant, ſed imperitorum duntaxat oculos perſtringunt, ac laudem à ſpectatoribus captant) & res huc redit, ut horum diſputationibus & forum omne circumſtrepat, & convivia omnia hujuſmodi nugarum tædio obtundantur, atque & feſtum omne infeſtivum ſit, mœſtitiaque plenum, ut luctus omnis majori calamitate, hoc eſt, quæſtionum argutiis mitigetur, ac denique gynæcea omnia ſimplicitatis alumna turbentur, & pudoris flos præcipiti hac conten-*

Digitized by Google

dendi libidine compiletur, quoniam, inquam, hæc ita ſe habent, adeoque intoleranda eſt vis hujus mali, ut periculum ſit, ne magnum fidei noſtræ myſterium exigua quadam articula eſſe videatur. Et poſt alia. Cur accuſatores ipſos Iudices conſtituimus? cur hoſtibus in perniciem noſtram gladios porrigemus? quo pacto, quove modo eos hujuſmodi ſermonem accepturos cenſes, qui adulteria & puerorum ſtupra laudibus efferunt, qui vitia adorant, nec quicquam ſupra ſtupra corpus cogitare poſſunt, qui heri & nudiustertius Deos ſibi condiderunt, eoſque turpiſſimis facinoribus claros & nobiles? an non craſſè, non fœdè? non ineptè? denique non ſuo more? nonne deorum ſuorum ac vitiorum patrocinium à theologia ſua haurient? nonne cùm ipſi his vocibus calumniam ſtruamus, quo tandem animo illos adducere queamus, ut philoſophiam noſtram amplectantur? & poſt alia. Quid ergo vir optime, relictis aliis omnibus itineribus perinde ac doctrinam noſtram paupertatis damnantes ad unum hoc iter ferimini omnes, quod per diſputationes ac ſpeculationes, ut ipſi putatis, ut autem ego, nugas & præſtigias teritur? Objurget vos Paulus poſt gratiarum enumerationem acriter his verbis invehens: non omnes Apoſtoli? non omnes Prophetæ? & quæ ſequuntur: eſto autem: ſit ipſe altus & ſublimis, & ſublimioribus ſublimior, atque ipſis etiam nubibus, ſi ita lubet, altior, rerum quæ oculorum aſpectum ſuperent, ſpectator, & arcanorum verborum auditor, poſt Heliam in ſublime raptus, poſt Moyſem Dei conſpectione donatus, poſt Paulum in cœlum evectus, quid tandem eſt, quod alios quoque unius diei momento ſanctos fingis, & Theologos creas, eruditionemque ipſis velut inſpiras, & multa imperitè doctorum conciliabula facis? cur areanearum telis infirmiores illaqueas? ex eo quo tibi ſcitum aliquid ac præclarum facere videris? cur adverſus fidem crabrones excitas? cur Dialecticorum agmen nobis ex tempore producis? non aliter & fabula olim gygantes? cur leviſſimos quoque viros & virorum nomine indignos velut colluviem quendam in unam voraginem cogens, ac verborum illecebris magis ac magis effœminans, novam ex ipſis impietatis officinam condidiſti, aſtutè interim earum amentia ad utilitatem tuam abutens, ex eaque meſſem faciens? Quod ſi quoque cbluctaris, nec alia vitæ ſtudia & inſtituta ullius apud te momenti ſunt, linguamque omnino imperitare ac dominari neceſſe eſt, nec parturientem ſermonem vi reprimere potes, multa quoque alia honorifica argumenta tibi ſuppetunt: adeo morbum iſtum non ſine opera pretio converte. Pythagoræ ſilentium, & fabas illas Orphicas inſectare, recentemque horum verborum arrogantiam, ipſe dixit, Platonis ideas impete, animorumque noſtrorum in alia atque alia corpora migrationes, & circuitiones & reminiſcentias, ac denique non pulchros amores per pulchra corpora in animum ſubeuntes

Digitized by Google

euntes, Epicuri impium numinis contemptum, & atomos & alienam philoſophorum voluptatem exagita. Ariſtotelis preparcam & anguſtis finibus circumſcriptam providentiam & artificium, ac mortales de anima ſermones, atque humana dogmata confuta. Stoicorum ſupercilium inceſſe: Cynicorum ingluviem, & circumforaneorum levitatem.

Vndecimus Epiphanius Conſtantiæ Cypri Epiſcopus libro II. hæreſi LXIX.. *Huic argumento non diſſimile eſt aliud ab novis illis Ariſtotelicis inventum. Nam hujus Philoſophi virus omne in ſeipſis expreſſerunt, & innocentem Spiritus ſancti ſimplicitatem, benignitatémque reliquerunt: De quibus ita Dominus loquitur: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. At illi manſuetudine relicta calliditatem potiùs amplexi ſunt, ſéque ad Ariſtotelem & cæteros hujus mundi dialecticos accommodare maluerunt, quorum fructus ita conſectantur, nullam ut juſtitiæ frugem proferant, nec ullum Spiritus ſancti beneficium, utpote contentionis plus æquo cupidi impetrare meruerint.*

Idem indiculo libri III. de Aëtianis. *Anomœi ſive Aëtiani Chriſtum & Spiritum ſanctum à Deo funditus alienum eſſe prædicant, quos creatos eſſe, neque quicquam habere ſimilitudinis aſſerunt. Quippe ſyllogiſmis quibuſdam Ariſtotelicis, ac Geometricis Dei naturam explicare ſtudent, iiſdemque probant Chriſtum à Deo oriri non poſſe.*

Idem eodem libro III. hæreſi LXXVI. *Aëtius cum Alexandriæ Ariſtotelico cuidam Philoſopho ad Sophiſtæ noraſſet operam, ab eóque Dialecticam didiciſſet, totus in illud incubuit, ut divinarum rerum rationem quibuſdam futuris explicaret, id quod ſummo in otio à prima luce in veſperam uſque, ſed eas pertinaci opera contendebat, nimirum ut Geometricas figuras divinas ad res tractandas, definiendas, docendáſque transferret.* & poſt alia: *Fieri non poteſt, ut ingenita increatáque natura creata ſit aliquando, ab eáque creatæ rei conditione velut pœnitendo ad priorem illum ingeniti ſtatum poſtliminio revertatur, quantumvis Ariſtotelicis tuis iiſque infinitis quæſtionibus implicare nos ſtudeas, cœleſti ac ſimplici, caſtáque Spiritus ſancti doctrina derelicta.* & poſt alia: *Deſine igitur Aëti Ariſtotelicas illas tuas voces & inanes obtrudere. Nobis enim citra ullum erroris periculum certiſſima Chriſti doctrinæ ſufficit, cùm ita loquitur, Ego exivi à patre, & vado.* & poſt alia: *Neque id hortatione ulla perficere potes, ut Ariſtotelis præceptoris tui diſcipuli eſſe velimus, aut piſcatorum, qui Dei Spiritu colluſtrati ſunt, doctrinam relinquere, illiteratorum quidem & rudium, ſed veritatis nihilominus præconum, quo munere*

Digitized by Google

munere Dei virtute ac beneficio perfuncti ſunt. Non enim in ſyllogiſmis argumentiſque regnum cœleſte poſitum eſt, neque in arroganti inflatóque ſermone, ſed in virtute ac veritate. Nos autem ſatis ſupérque hactenus tuam illam de privatione affectionum ac poſitionum diſputationem audivimus. Sic Anomœi & Aëtiani patronum adhibent Ariſtotelem, quo ſuam hæreſim confirment. & quem ideo ſanctiſſimus Pater refellit, & à Chriſtianorum ſcholis abigendum cenſet.

Duodecimus Theodorus Preſbyter Antiochenus libro de Incarnatione contra hæreſes: *Quando autem Severus nudis vocibus acquieſcit, utique pietatem ſupponit conſiſtere in ſolis verbis ac ſonis reclamante Apoſtolo, qui dicit: Non in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute & veritate. è regione is demùm ab ipſo Severo præſtantiſſimus agnoſcitur Theologus, qui ſcitè ſe exercuit in Ariſtotelicis Categoriis, & reliquo ſupellectile externorum à Chriſto Philoſophorum.* Ex hoc autem teſtimonio conſtat Ariſtotelem perinde ab Eccleſia, atque hæreticum à Catholico diſtare.

Decimus-tertius Fauſtinus Presbiter libro contra Arianos cap. II. *Noli infelix adverſus Chriſtum Dominum totius creaturæ Ariſtotelis artificioſa argumenta colligere, qui te Chriſtianum qualitercumque profiteris.* Quem Philoſophum Epiphanius ut Anomœorum & Aëtianorum patronum, hunc Fauſtinus ut Arianorum hyperaſpiſtem execratur. Sed poſtea ſubjicit: *Inſpice potiùs divinos libros, & de divina fide divinis utere ſermonibus.*

Decimus-quartus Gregorius Beticus Eliberitanus Epiſcopus libro de fide contra Arianos eandem omnino orationem uſurpat. Quo fit, ut repetenda eſſe minimè videatur.

Decimus-quintus Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus libro I. Officiorum cap. XIII. *Et primò eorum aſſertionem, qui Deum putant curam mundi nequaquam habere, ſicut Ariſtoteles aſſerit uſque ad Lunam ejus deſcendere providentiam.* & poſt alia: *Nam de Ariſtotelis opinione quid loquar, qui putat Deum ſuis contentum eſſe finibus, & præſcripto regni modo degere, ut poëtarum loquuntur fabulæ, qui mundum in tres ferunt eſſe diviſum, ut alij cœlum, alij mare, alij inferna coërcenda imperii ſorte obvenerint, eoſque cavere, ne uſurpata alterarum partium ſollicitudine inter ſe bellum excitent. ſimiliter ergo aſſerit, quòd terrarum curam non habeat, ſicut maris vel inferni non habet.*

Decimus ſextus Joannes Chryſoſtomus homilia III. in cap. I. epiſt.

epiſt. ad Rom. *Voluerunt enim ampliùs quiddam invenire, finibus ſibi datis non contenti: quapropter & ab iis exciderunt, ut qui novitatem appetiverint. Etenim hujuſcemodi omnia Græcorum fuêre. ob quod adverſum ſemetipſi mutuò ſtetêre. & Ariſtoteles quidem adverſus Platonem inſurrexit. Stoici autem in hunc infremuerunt, & alius aliis hoſtis extitit, ut non tam illos conveniat ob ſapientiam admirari, quàm averſari & odiſſe, quoniam quidem ob hoc ipſum & ſtulti fuere. Niſi enim ſeipſi cogitationibus, ſyllogiſmis ac ſophiſmatis commiſiſſent, illis non accidiſſet, quod accidit. Deinde accuſationem in illos intendens, taxat omnem illorum idololatriam.*

Hunc ſcopum rurſus ferit idem auctor in Pſal. CXV. *Vide quantum ſit periculum res fidei permittere humanis rationibus, & non fidei.* Iterum homil. XXIV. in Joannem: *Nihil pejus eſt, quàm humanis rationibus ſpiritualia ſubjicere. Hoc illum* (Nicodemum) *impedit, ne quid magnum, ne quid profundum contemplaretur. Ideo nos fideles appellamur, ut humanarum cogitationum veritate contempta ad fidei altitudinem evadamus.*

Decimus-ſeptimus Hieronymus Presbyter Doctor Eccleſiæ in dialogo contra Luciferianos: *Revera de Platonis & Ariſtotelis ſinu in Epiſcopatum alleguntur. quotus enim quiſque eſt, qui non apprimè in his eruditus ſit? Denique ex literatis quicumque hodiè ordinantur, id habent curæ, non quomodo ſcripturarum medullas ebibant, ſed quomodo aures populi declamationum floſculis mulceant. Accedit ad hoc, quod Ariana hæreſis magis cum ſapientia ſæculi facit, & argumentationum rivos de fontibus Ariſtotelis mutuatur.* Profectò cœnoſos admodum eſſe oportet fontes, è quibus Ariani ſuas rationes depromunt.

Idem Hieronymus libro I. contra Pelagianos: *Hæc argumentatio tortuoſa eſt, Eccleſiaſticam ſimplicitatem inter Philoſophorum ſpineta concludens.* Quid Ariſtoteli & Paulo? *quid Platoni & Petro?* Quàm nihil ſit commune Eccleſiæ Chriſtianorum & Ariſtoteli, demonſtrari non potuit apertiùs. Idem libro III. contra eoſdem Pelagianos: *Diſputatio tua non ex fontibus veritatis & Chriſtiana ſimplicitate, ſed ex Philoſophorum minutiis & arte deſcendit.*

Idem Epiſtola LXII. contra Joannem Hieroſolymitanum: *Fides pura & aperta confeſſio non quærit ſtrophas & argumenta verborum, quod ſimpliciter creditur, ſimpliciter confitendum eſt.* His autem duobus poſtremis locis Hieronymus cùm alios, tum Ariſtotelem maximè perſtringit.

Digitized by Google

Idem in lib. 10. contra Helvidium: *Non Rhethorici campum deſideramus eloquii, non Dialecticorum tendiculas, nec Ariſtotelis Spineta conquirimus, ipſa Scripturarum verba ponenda ſunt*, &c.

Decimus-octavus Simplicianus Mediolanenſis Epiſcopus Ambroſii ſucceſſor apud Auguſtinum libro VIII. Confeſſ. cap 11. ubi ſic Auguſtinus ipſe loquitur: *Perrexi ergo ad Simplicianum patrem in accipienda gratia tua tunc Epiſcopi Ambroſii, quem verè ut patrem diligebas. Narravi ei circumitus erroris mei. Ubi autem commemoravi legiſſe me quoſdam libros Platonicorum, quos Victorinus quondam rhetor urbis Romæ, quem defunctum Chriſtianum eſſe audiveram, in Latinam linguam tranſtuliſſet, gratulatus eſt mihi, quòd non in aliorum Philoſophorum ſcripta incidiſſem, plena fallaciarum & deceptionum ſecundùm elementa hujus mundi, in iſtis autem omnibus inſinuari Deum & ejus verbum.* Hoc autem ſermone *aliorum Philoſophorum ſcripta plena ſunt fallaciarum & deceptionum, ſecundùm elementa hujus mundi*, Ariſtotelem perſtringit maximè, & deſignat ad fugam. Quin autem Auguſtinus in Simpliciani tranſierit ſententiam, id dubitationem habere nullam videtur. Simplicianus ergo & Auguſtinus non inutile credunt eſſe, ſi Ariſtoteles de Chriſtianorum ſcholis manibuſque ſubducatur.

Decimus-nonus Auguſtinus ipſe quo fuerit in Ariſtotelem animo, manifeſte declarat libro 1. contra Julianum cap. 4. ubi ſine ullo diſcrimine illi exprobrat Philoſophi categorias, quibus armatus eductos in aciem à ſancto Doctore Patres adoriretur, & legitimas illorum impreſſiones hæreticum in modum declinabit. Auguſtini verba ſunt: *Rogo, fili Iuliane, quid reſpondebis? Quibus eos oculis intueberis? quæ tibi argumenta ſuccurrent? Quæ Ariſtotelis Categoriæ, quibus ut in nos velut artifex diſputator inſilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conſpectu exeri audebunt?* Inter uſum Categoriarum Ariſtotelis & abuſum non diſtinguit, nec forſan inter Chriſtianos diſtinguendi tunc conſuetudo fuit, timebant *Danaos & dona ferentes*.

Idem lib. II. contra Julianum cap. X. *Sanctos & in ſancta Eccleſia illuſtres Antiſtites Dei, non Platonicis, Ariſtotelicis & Zenonicis, aliiſque hujuſcemodi Græcis vel Latinis, quanquam & iſtis aliquos eorum, verum omnes ſacris literis eruditos, nominatim, ſicut oportebat, expreſſi*, & poſt alia. *Quaſi tu, qui maximè quereris examen vobis & epiſcopale judicium denegari. Peri-*

Digitized by Google

Peripateticorum poſſis invenire concilium, ubi de ſubjecto & his, quæ ſunt in ſubjecto contra originale peccatum Dialectica ſententia proferatur. Illi Epiſcopi ſunt docti, graves, ſancti, veritatis acerrimi defenſores adverſus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona judicii tribuiſti, non potes invenire quod ſpernas.

Idem lib. V. contra Julianum cap. XIV. *Sed magnum aliquid te Dialectica docuit, rem quæ in ſubjecto eſt, ſine illa re eſſe non poſſe, in qua ſubjecta eſt: & ideò putas, malum, quod eſt in parente, utique in ſubjecto alii rei, id eſt, ad quam non pervenit, reatum non poſſe tranſmittere. Rectè hoc diceres, ſi malum concupiſcentiæ, de parente non perveniret ad prolem. Cùm verò ſic ut ſine illo nemo naſcatur, quomodo dicis, eò non pervenire, quò tranſit? Non enim Ariſtoteles, cujus Categorias inſipienter ſapis, ſed Apoſtolus dicit: per unum hominem peccatum intravit in mundum.*

Idem lib. VI. c. IX. cont. eundē. *Quid autē dicere voluiſti, quaſi claudens, tu loqueris, Ariſtotelis palæſtram, ut inde ad ſacras literas revertaris?* Deinde cap. XX. *Quod autem dixi, qui miratur, quia creatura Dei ſubditur diabolo, non miretur, ſubditur enim creatura Dei creaturæ Dei, minor majori: cur ita poſuiſti, ut ſequentia mea verba non adderes, quibus oſtendi quemadmodum dixerim, minor majori, humana ſcilicet Angelicæ, niſi ut minus intelligeretur ſenſus meus, ut faceres tibi locum, ubi ſicut ſoles de Ariſtotelicis Categoriis obtendere nebulas imperitis, in quibus latenter putarent te aliquid dicere, quid diceres neſcientes. Ad hoc enim redacta eſt hæreſis veſtra, ut gemant ſectatores veſtri non inveniri Dialecticos Judices in Eccleſia, de Scholis Peripateticorum ſive Stoicorum, à quibus poſſitis abſolvi: quo enim pertinet, quid ſibi vult, ut quid dictum eſt, quid dixiſti? quia major & minor ad ſitam ſpeciem pertinet quantitatis. Sed quantitas, inquit, non ſolum contrariorum capax non eſt, quod ei cum qualitate, atque aliis prædicamentis, verum etiam nec contrarium habet, quod ei cum ſubſtantia eſt definitione, commune bonum verò, & malum contraria ſunt. Hæc profectò nunquam diceres, ſi lectores vel auditores librorum tuorum putares intellecturos eſſe quod dicis.* Hæc ille, quibus Ariſtotelicam in Theologicis ſubtilitatem adverſatur.

Idem de Philoſophorum libris ſic capiendum eſſe fructum monet lib. II de doctrina Chriſtiana cap XXXIX. *Philoſophi autem qui vocantur, ſi qua forte vera, & fidei noſtræ accommoda, dixerunt maximè Platonici, non ſolum formidanda non ſunt, ſed ab eis tanquam injuſtis poſſeſſoribus in uſum noſtrum vendicanda.*

Digitized by Google

Porrò quantum in Theologia Philoſophicis diffidendum ſit rationibus, etiam dum videntur neceſſariæ: ita docet lib. III. de doctrina Chriſtiana cap. XXVII *Ubi talis ſenſus eruitur, cujus incertum certis Sanctarum Scripturarum teſtimoniis non poſſit aperiri, reſtat, ut ratione reddita manifeſtus appareat, etiamſi ille, cujus verba intelligere quærimus, eum fortè non ſentit. Sed hæc conſuetudo periculoſa eſt. Per Scripturas enim Divinas multò tutius ambulatur: quas verbis tranſlatis opacatas cùm ſcrutari volumus, aut hoc inde exeat, quod non habeat controverſiam: aut ſi habet, ex eadem Scriptura, ubicunque inventis atque adhibitis ejus teſtibus terminetur.* Qui ſic loquitur, ne videtur quidem Ariſtotelis Philoſophiam ut Theologiæ ſervam, quemadmodum ajunt, admittere.

Ex iis autem omnibus, quæ retulimus, manifeſtè deprehenſum apparet, calumniatorem eſſe Felicianum illum Arianum, contra quem Auguſtinus toto uno libro decertavit. Felicianus enim ipſe cum Ariſtotelicis artibus uteretur, iis Auguſtinum uti ſubdolè querebatur. Res ſic ſe habet cap. IV. libri quem Auguſtinus contra Felicianum compoſuit in forma Dialogi: *Fel. hoc ſi ita eſt, duo fateris ingenita, & quomodo altera patris, altera filij putatur eſſe perſona, cum per ſignificationem communis ingeniti utraque videatur eſſe perſona. Aug. In hoc quidem à majoribus veſtris non mediocris calumniæ ſophiſma contexitur, tamen per auxilium ipſius Trinitatis Catholica neceſſe eſt ſimplicitate ſolvatur.* En aperta fraus Ariani hominis & ſociorum, qui ex Ariſtotele rationes ad oppugnandam Trinitatem comparare ſolebant: Deinde ſoluto argumento, & ſimulata fraude illa, Felicianus Auguſtino crimen infert Ariſtotelicæ ſubtilitatis: *Fel. Quantum ad me attinet, non video quid iſta nunc colligas: Nam quamvis Ariſtotelica mecum ſubtilitate contendas, fieri tamen non poteſt, ut eum, qui genitus eſt ab eo qui genuit, nulla ævi intercidentis antiquitate diſcernas. Aug &c.*

Vicesimus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus in Theſauro aſſertione XI. cont: Eunomium: *Ex Ariſtotelica diſciplina nobis inſultantes, & mundanæ ſapientiæ faſtu turgidi inanes verborum crepitus excitant, parum ſibi perſuadentes, ſe Ariſtotelicæ diſciplinæ ignaros oſtendi poſſe. Mirandum enim eſt, quòd cùm rationem majoris & minoris excutiant, ad ſermonem de ſimili & diſſimili prolabantur, neſcientes juxta Ariſtotelis placita, quo ipſi plurimùm ſeſe jactitant, ſimile & diſſimile non in eodẽ genere collocari, in quo majus & minus.*

Sic

Digitized by Google

Sic Eunomianos corguit, qui Catholicis Ariſtotelicam doctrinam opponebant. Nihil olim in hæreticorum ore frequentius, quàm Ariſtotelis doctrina. Nihil in Catholicorum frequentius, quàm Ariſtotelicorum dogmatum contemptio.

Viceſimus-primus, Cœtus Epiſcoporum Ponti in Epiſtola ad Leonem Thracem Imp. part. III. Calched. Conc. cap. LII. *Hæc breviter piſcatoriè, & non Ariſtotelicè ſuggeſsimus.* quæ ſcilicet de antiquorum Conciliorum fide ſuggeſſerant. Iſtud loquendi genus acceptum referri poteſt Hieronymo, qui ſic ait adverſus Luciferianos: *Oro te ut Philoſophorum argumentatione depoſita, Christiana mecum ſimplicitate loquaris, ſi tamen dialecticos non ſequeris, ſed piſcatores.* Verùm curioſè animadvertenda eſt Epiſcoporum antitheſis, qua dum Eccleſiæ fidem exponunt, Ariſtotelem procul amandant.

Viceſimus-ſecundus Socrates Scholaſticus. lib Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. XXVIII. *Antiochia, quæ eſt in Syria, Ætius cognomento Atheus, aliùs hæreſis auctor, exoritur. Iſte quamvis cum Ario ſentiret, eandemque tueretur opinionem, tamen ab Arianis, quod Arimeni communionem receperant, ſe ſegregavit.* Et poſt pauca: *Ob quam cauſam Ætius ſe ab Arianis penitùs ſejunxit? Etiam antè illud tempus Ætius fuerat Hæreticus, & Arii dogmati patrocinari ardenti ſtudio contenderat; nam cum Alexandria aliquantulum profeciſſet in literis, deceſſit. Antiochiam autem Siriæ profectus (in ea namque civitate natus fuit) à Leontio, qui tum Epiſcopus erat Antiochiæ, Diaconus conſtitutus eſt. Paulò poſt eos qui fortè in ejus venere colloquium, ſuis obſtupefecit argutiis. Iſtud autem effecit, fretus elenchis ſophiſticis Ariſtotelicis (ſic enim liber eſt ab auctore inſcriptus) quarum ſubſidio cum diſſereret, captioſas ratiocinationes, quas ipſe non poterat diſſolvere, imprudens contexuit. Quippe Ariſtotelis inſtitutum à peritis minimè didicerat. Nam Ariſtoteles propter Sophiſtas, qui tum Philoſophum irriſere; hanc diſſerendi rationem pro adoleſcentibus conſcripſit, & ita Sophiſticis & fallacibus quibuſdam argutiis reſtitit. Itaque Academici, qui Platonis & Plotini ſcripta explanant, ea quæ ſunt tam argutè & ſubtiliter ab Ariſtotele, diſputata admodum reprehendunt. At Ætius utpote Magiſtrum Academicum minimè conſecutus, in captioſis reprehenſionum inhæſit fallaciis: quapropter mente non poterat comprehendere, quomodo ſit generatio ingenita, & qua ratione, quod genitum eſt, coæternum ſit cum eo quod illud genuerit: adeò autem doctrina inops, adeoque ſacrarum literarum rudis & ignarus fuit,*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

fuit, ac fallax duntaxat ratiocinandi genus & certandi ſtudio comparatum (quod quidem ab indocto & agreſti facile fieri poſſit) ſibi acquiſiverat, ſic ut veteribus ſcriptoribus, qui ſacra eloquia ad fidem Chriſtianam ſpectantia interpretati fuiſſent, non modò non eſſet exercitatus, ſed Clementem Africanum & Origenem, viros omni doctrinæ ſapientiaque genere literatè peritos, prorſus rejiceret, atque adeò epiſtolas, quas nugis litigioſis fallacibuſque concluſiunculis deditâ opera refercerat ad Imperatorem Conſtantium, & alios nonnullos con criberet. Ob quam cauſam Atheus nuncupatus eſt. Et quanquam eadem cum Arianis aſſerebat, tamen à ſuis qui involutam & captioſam ratiocinandi viam ab eo habitam minimè intelligere poterant, pro hæretico, utpote cum Arianis conſentiente habitus eſt. Hæc de Ætio Socrates, qui licet videatur ejus culpam in non intellectum potius quàm intellectum Ariſtotelem rejicere, Ariſtotelem tamen effeciſſe ſcribit, ut hinc Hæreticus, inde Atheus haberetur.

Viceſimus tertius Theodoretus Epiſcopus Cyri libro IV cap. XXVI. *Didymus autem à puero ſenſu oculorum orbatus, & poëticis ac rhetoricis diſciplinis excultus eſt, & Arithmeticam, Geometriam & Aſtronomiam, Ariſtotelis ſyllogiſmos & Platonis facundiam aurium adjumentis didicit, non quaſi veritatem iſta doceant, ſed quòd arma ſint veritatis contra mendacium.* Hîc diligenter obſervandum eſt, quâ ratione Didymi ſtudia bonam in partem interpretetur. Didicit ille Ariſtotelis ſyllogiſmos, non qui veritatem doceant, ſed quibus veritas defenſetur: eos tamen libro de Religioſa hiſt. cap. XXVII. damnare videtur. Sic autem de Barradato loquitur: *Iam verò mentis intelligentia præſtans, optime interrogat & reſpondet, rectiùſque interdum ac potentiùs argumentatur, quam qui in Ariſtotelicis labyrinthis verſati ſunt.* O egregiam Ariſtotelicæ diſciplinæ cum labyrintho comparationem, qua differendi modus impeditus & inextricabilis explicetur! Unde Catullus:

Ne Labyrintheis è flexibus egredientem,
Tecti fruſtraretur inobſervabilis error.

Quæ cùm ita ſint, Theodoretus Didymum, quòd Ariſtotelis ſyllogiſmos didiciſſet, excuſare potiùs, quàm laudare videtur. Itaque cùm ex propria mente de Philoſophorum ſyllogiſmis loquitur, longè aliter loquitur Sermone V. de natura hominis. *Democritus, Epicurus, & Ariſtoteles, animam incorruptibilem eſſe liberè aſſeruerunt.* Et poſt alia. *Ariſtoteles autem Platoni adhuc viventi manifeſte adverſatus eſt, bellumque contra Academiam ſuſcepit, neque doctrinæ illi honorem habuit,*

Digitized by Google

buit; quam cupidiſſimè perceperat: neque celeberrimi viri gloriam eſt reveritus, neque Platonicæ eloquentiæ vim pertimuit, ſed licenter illi adverſarium ſe præbuit: cum haud ſanè meliorum, ſed multò pejorum dogmatum auctor extitetit. Nam cum ille animam dixerit immortalem eſſe, hic mortalem dixit: & cum ille Deum res omnes providentia complecti docuerit, hic quantum ejus verba ſonant, terram divinæ providentiæ exſortem fecit. Ad lunam enim uſque Dei gubernationem pertinere ait, cætera fato eſſe ſubjecta. Plurima verò & alia innovavit, quæ nunc recenſere ſupervacaneum duxi. Illi ergo mutuas invicem meritò demoliti ſunt opiniones. Falſitas enim non ſolùm veritati; ſed & ſibi ipſi contraria eſt: Veritas autem eſt ſibi concors, & unam modò falſitatem infeſtam habet. Itaque pronum eſt invenire, de hominis natura, & Moſem legiſlatorem, & Prophetam David, & fortiſſimum Iob, & Eſaiam ac Ieremiam, univerſumque Prophetarum Chorum, Matthæum quoque, Ioannem, Lucam, & Marcum, & Petrum, ac Paulum, univerſumque Apoſtolorum Cœtum, conſona ubique cunctos homines docuiſſe. Neque enim eſt horum audire, alium qui hos homines, alium qui illos indigenas ex ſe ſe ortos affirmet: neque alios qui mortalem, alios qui immortalem animam dicant: neque alios qui perturbationum dominam rationem, alios qui mancipium ſervamque aſſerant. Omnes enim concordi ratione docent, ex terra & aqua cæteriſque elementis humanum corpus effictum eſſe; animam verò nequaquam ita in corpus demiſſam, ut antea exiſteret, ſed corpore jam plaſmate creatam eſſe. Et poſt alia. *Omnes ſiquidem veritatis præcones, Prophetæ, inquam, & Apoſtoli, Græcæ quidem eloquentiæ expertes fuerunt: quia tamen verâ ſapientiâ abundarunt, cunctis & Græcis & Barbaris nationibus divinam attulere doctrinam, terramque univerſam, & maria ſcriptis de virtute ac pietate libris impleverunt: cunctique nunc mortales abdicatis Philoſophorum nugis, piſcatorum publicanorumque diſciplinis fruuntur, & ſutoris volumina amplexantur.* Et poſt alia. *Nos verò iſtorum lugemus inſaniam, qui cùm videant homines barbari ſermonis Græcæ locutionis facundiam ſuperaſſe, ſciteque ornatas fabulas penitus profligatas, Piſcatorumque ſolœciſmis diſſolutos fuiſſe Atticos ſyllogiſmos.*

Viceſimus quartus, Æneas Gazæus ex Philoſopho Platonico Chriſtianus in Theophraſto, ubi & de animorum immortalitate & de corporum reſurrectione diſputat: *Ariſtoteles autem,* inquit, *diſcipulus diverſum ſentit, & animam excogitato novo nomine* ἐντελεχείαν, *id eſt, continuatam quandam ac perennem motionem appellat, quam exiſtimat materiæ quaſi extremam manum imponere, ac formæ cùm ſit, ſimul cum corpore diſſolvi.* & poſt alia: *An Empedocli aſſentiar, qui putat animam, ut peccatorum antea commiſ-*

ſorum

extat locus libro 1. de vita Odonis Cluniacenſis Abbatis: *Odo vir beatiſſimus ex Francorum proſapia extitit oriundus, ſed intra domum VVillelmi robuſtiſſimi Ducis Aquitaniæ eſt alitus; XIX. ætatis ſuæ anno apud Beatum Martinum Turonis eſt tonſus, ibique Grammaticæ laribus eſt educatus. Deinde apud Pariſium Dialectica, Muſicáque à Remigio doctiſſimo viro eſt inſtructus.* & poſt alia: *Odo his diebus adiit Pariſium, ibique Dialecticam ſancti Auguſtini Deodato filio ſuo miſſam perlegit, & Marcianum in liberalibus artibus frequenter lectitavit. præceptorem quippe in his omnibus habuit Remigium.* Sic igitur uſus obtinuerat, ut Lutetiæ Auguſtini Dialectica traderetur. Eam doctiſſimus ille vir Remigius tradidit, eam poſt Remigium Odo, & poſt Odonem alii tradiderunt. Verùm tandem aliquando Auguſtinus Ariſtoteli, Chriſtianus videlicet Gentili ceſſit.

CAPUT VI.

Tertia Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua combuſtorum operum lectio prohibetur, donec ab eis error omnis diſpunctus fuerit.

AD annum M.CCXXXI. Gregorius IX. provinciale Concilium, quo proſcribuntur Ariſtotelis opera, his verbis temperavit. *Gregorius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilectis filiis univerſis magiſtris & ſcholaribus Pariſienſibus ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Parens ſcientiarum Pariſius velut altera Cariatſepher civitas literarum cara claret, magna quidem, ſed de ſe majora facit optari docentibus & diſcentibus gratioſa. In qua utique tanquam in officina ſapientiæ ſpecialis habet argentum venarum ſuarum principia, & auro locus eſt, in quo ritè conflatur. Ex quibus prudentes eloquij myſtici murenulas aureas vermiculatas argento cudentes, & fabricantes monilia ornata lapidibus pretioſis, immo nulli pretio comparandis, ſponſam Chriſti decorant.* Et poſt alia: *Circa ſtatum itaque ſcholarium & ſcholarum hæc ſtatuimus obſervanda.* Et poſt alia: *Ad hæc jubemus, ut magiſtri artium unam lectionem de Priſciano, & unam poſt aliam ordinariè ſemper legant, & libris illis naturalibus, qui in Concilio provinciali ex certa ſcientia prohibiti fuere Pariſius, non utantur, quouſque examinati fuerint, & ab omni errorum ſuſpicione purgati. Magiſtri verò & ſcholares Theologiæ in facultate, quam profitentur, ſe ſtudeant laudabiliter exercere: nec Philoſophos ſe oſtentent, ſed ſata-*

ſant fieri Theodidacti, nec loquantur in lingua populi, *linguam Hebræam cum Aſotica confundentes, ſed de illis tantum in ſcholis quæſtionibus diſputent, quæ per libros Theologicos & ſanctorum Patrum tractatus valeant terminari.* Et poſt alia: *Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ proviſionis, conſtitutionis, conceſſionis, prohibitionis & inhibititionis infringere, vel ei auſu temerario contra-ire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Laterani Pontificatus noſtri anno V. menſe Aprili.* Hoc autem reſcriptum ſeu diploma in codicibus & tablino Pariſienſis Academiæ aſſervatur. Hæc eſt igitur tertia Ariſtotelis fortuna, in qua, qui libri de naturalia Philoſophia tractant, à ſcholis uſque prohibentur, dum ab omni erroris ſuſpicione purgati fuerint. Atque ita dum Pontifex Senonenſe Decretum emollire videtur, graviſſimè confirmat.

CAPUT VII.

Ad hanc fortunam obſervantur magni ponderis tria.

IN hujus fortunæ volubilitate obſervanda nobis occurrunt tria, quæ non exiguæ digna conſiderationis videntur.

Secunda fortuna componitur cum tertia.

ET primò quidem in ſecunda fortuna Ariſtotelis de naturali Philoſophia commentariorum lectio interdicitur. In hac verò tertia permittitur, dummodo iidem commentarii corrigantur, hoc eſt, reſecentur ea, quæ Chriſtianæ religionis dogmatibus incommodare poſſunt. De Dialectica & Metaphyſica cùm Gregorius in diplomate verbum nullum faciat, an admittantur, vel repudientur, incertum. Quidquid id eſt, Pontifex Senonenſis Concilii decretum emolliendo confirmat. Atqui ea ratione dici poteſt, & Pontificem & Concilium, cui cum Epiſcopis Pariſienſes magiſtri interfuerant, in eandem tranſiiſſe ſententiam.

Si-

Simon Tornacenſis propter nimium Ariſtotelis uſum hæreſeos accuſatus, & alij aliter reprehenſi.

DEINDE ſub illud tempus, quo illa peracta ſunt, floruit Lutetiæ Simon Tornacenſis, qui quòd Ariſtoteli nimiùm addictus eſſet, in hæreſeos crimen incurrit. Teſtatur id Henricus Gandavenſis libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis cap. XXIV. *Simon Tornaci oriundus ex Dialectico ſubtiliſſimo, immo omnium liberalium artium ferè ſui temporis peritiſſimo, Theologicæ etiam Scholæ Pariſius Cathedram meruit aſcendere magiſtralem, in qua plurimos habuit auditores. Scripſit librum quem vocavit ſentententiarum ſuarum. Scripſit etiam quæſtiones ſuas, quas in ſcholis ſuis diſputatas determinavit Pariſius. Expoſuit etiam ſymbolum, quod dicitur Athanaſii, ſubtiliter. Sed dum nimis & in hoc & in aliis ſcriptis ſuis Ariſtotelem ſequitur, à nonnullis modernis hæreſeos arguitur.* Hoc autem mihi viſum eſt dignum, quod hoc loco notaretur. Ad hiſtoriam enim hujus temporis, in quo verſamur, pertinet, ut ſciatur, fuiſſe, qui Lutetiæ Gregorii & provincialis Concilii decreto paruerint, & qui non paruerint. Paruerunt, qui Simonem hæreſeos accuſarunt cum in reprehenſum à ſe crimen, opinor, non inciderint. non paruit Simon, qui ab illis hæreſeos accuſatus eſt. Aut certè ſi paruit, non eo paruit modo, quo ſuſpicionem errorem declinaret.

Præter iſtum Simonem fuerunt alii, quos Odo Theologus & Cancellarius Pariſienſis, mox Cardinalis & Tuſculanus Epiſcopus ſeverè redarguit. Locus eſt in ſermone Dominicæ II. poſt feſtum Trinitatis: *Et nota quòd cibo, quem tulerunt filij Iſrael de Ægypto, triginta diebus uſi ſunt, manna quadraginta annis ad notandum, quòd in ſcientiis Philoſophorum modicum debemus morari, in Theologia omnibus diebus. Sed moderni totum tempus in ſæculari ſcientia expendunt, parum vel nihil de ſcientia Dei curantes: ſicut ruſticus, qui ventrem ſuum ſic implet pane hordeaceo, quòd ſuperaddere non poteſt de pane albo. Similiter quidam ſemper ſtant in oſtio, & in domo Theologiæ nunquam intrant. Sed turpe eſt ut Mach. 11. in proœmio effluere, in hiſtoria ſuccingi. Proœmium dico artes, hiſtoriam ſacram ſcripturam: Artes ſunt quaſi ancillæ: Theologia domina. Sic plerique adulterantur cum ſuis ancillis, de domina parum curantes, ſed cōtra præſumentes ſupra vires.* Quò forſan effectum eſt, ut B. Ludovicus Odonis æqualis,

 ma-

magiſtrorum commentariis parum oblectaretur. Id teſtatum reliquit Gaufridus Bellilocus cap.XXIII. de vita illius: *Non libenter*, inquit, *legebat in ſcripturis magiſtralibus, ſed in Sanctorum libris authenticis & probatis*, quos inter numerat Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Gregorium. Atque ita magiſtrorum, qui tunc viverent aut vixerant, opera videtur veterum Eccleſiæ tractatorum libris opponere.

Albertus & Thomas in vetitos Ariſtotelis libros ſcribunt commentaria: Cur id ita factum.

POSTREMÒ Albertum Magnum & Thomam Aquinatem ejus diſcipulum in Ariſtotelis libros commentaria edidiſſe conſtat; ſed edidiſſe, cùm libri recens damnati eſſent Pariſiis,& à Gregorio IX. vetitum, nequis eos antè legeret, quàm eſſent emendati, permirum videri poſſet. Hîc celandum nihi fuit. Veritas occultari non poſtulat, quinetiam occultata erubeſcit. Illud Alberti & Thomæ factum accipiant alii, quomodo voluerint, omnino meus erit, qui benigniùs accipiet. Ego interim hanc in partem interpretor, vel quòd Albertus & Thomas alibi, quàm Lutetiæ commentaria hæc ſcripſerint, ſéque ab Senonenſis Concilii Decreto, & ab impoſita per Gregorium IX. Pariſienſi Academiæ lege immunes crediderint; vel quòd cùm Lutetiæ commentarentur, Concilii decretum, Gregoriíque legem penitus ignoraverint. Non ſum quidem neſcius, Doctores illos potuiſſe ab Apoſtolica ſede legendi Ariſtotelem commentandíque veniam quærere,ſed quòd quæſiverint,invenire me nuſquam memini. Obtentum id veniæ genus, etiamſi petitum eſſet, ut facilè credatur, non ſinunt hæc Grægorii verba, ſi, ut oportet, conſiderentur: *Magiſtri verò & ſcholares Theologiæ in facultate, quam profitentur, ſe ſtudeant laudabiliter exercere, nec Philoſophos ſe oſtentent, ſed ſatagant fieri Theodidacti, nec loquantur in lingua populi, linguam Hebræam cum Aſotica confundentes, ſed de illis tantùm in ſcholis quæſtionibus diſputent, quæ per libros Theologicos, & ſanctorum Patrum tractatus valeant terminari.* De reliquo rationes meas, quibus purgandi mihi ſunt viſi Albertus & Thomas, eatenus præſto, quatenus ab aliis plauſabiliores exponantur.

Quæ cap. I. ex Rigordo & cap. III. ex Gregorio Papa IX. retuli, aliàs ediderim in calce cujuſdam libelli, qui inſcribitur *Syllabus*

ra-

rationum, quibus cauſa Durandi de concurſu cauſæ primæ cum ſecundis defenditur, adverſus inofficioſam quorundam recentiorum cenſuram. Thomas Campanella diſput. in prolog. inſtauratarum ſcient. art. II. deſcripſit id totum, & poſtea cùm ſanctum Thomam non fuiſſe Peripateticum doceret, hanc meam obſervationem ſubodoratus ita dixit: *Nullo pacto putandus eſt Ariſtoteliʒaſſe, ſed tantùm Ariſtotelem expoſuiſſe, ut occurreret malis per Ariſtotelem illatis, & crederem cum licentia Pontificis.* Ego quoque non repugnanter crederem, ſi talis licentia compareret. verùm ſi beatus ille Doctor viveret, culpandúſque foret, ſine dubio mallet cum veritate redargui, quàm excuſari cum falſitate.

CAPUT. VIII.

Secunda Ariſtotelis fortuna repetitur, & Decreto Gregorii Papæ IX. aliqua ex parte derogatur.

AD annum M. CC. LXV. quarta Ariſtotelis fortuna numerari potuit, niſi quæ quarta eſſe potuit, eadem fuiſſet ac ſecunda. Sed hoc tempore Gregorii IX. præſcripto cùm derogatum ſit nonnihil, id obſervare operæpretium videtur. Res autem ſic ſe habet in diplomate, quo Simon Sedis Apoſtolicæ Legatus ſecundam Ariſtotelis fortunam confirmavit: *Simon miſeratione divina tituli S. Cæciliæ Presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, univerſis præſentes literas inſpecturis ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. Noverit Univerſitas veſtra, quòd nos perſonaliter accedentes ad Eccleſiam ſancti Maturini Pariſienſis, præſentibus Rectoribus & Procuratoribus Univerſitatis ſcholarium Pariſienſium, & pluribus aliis, ipſiſque Rectoribus, & Procuratoribus volentibus, ac claves præbentibus, quas habebant, arcam, in qua ſervantur literæ, & privilegia Univerſitatis ipſius, fecimus aperiri, in qua inter cetera invenimus ac vidimus, & diligenter inſpeximus quaſdam literas patentes, ſigillatas ſigillo pendenti reverendi Patris quondam R. miſeratione divina tituli S. Stephani in Cœlio monte Presbyteri Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legati, ut prima facie apparebat, ſanas & integras, non cancellatas, nec abolitas, quarum tenor talis eſt: R. ſervus crucis Chriſti divina miſeratione tituli S. Stephani in Cœlio monte Presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, uni-*

verſis magiſtris & ſcholaribus Pariſienſibus ſalutem in Domino. Noverint univerſi, quòd cùm domini Papæ ſpeciale habuiſſemus mandatum, ut ſtatum Pariſienſium ſcholarum in melius reformando impenderemus operam efficacem, Nos de bonorum virorum conſilio ſcholarum tranquillitati volentes impoſterum providere, ordinavimus & ſtatuimus in hunc modum: Nullus legat Pariſius de artibus citra viceſimum primum ætatis ſuæ annum. Et poſt alia quæ cap.4. retulimus. *Quòd legant libros Ariſtotelis de Dialectica tam de veteri, quàm de nova in ſcholis ordinariè & non ad curſum. Legant etiam in ſcholis ordinariè duos Priſcianos, vel alterum ad minus. Non legant in feſtivis diebus, niſi Philoſophos & Rhetoricas, & Quadrivialia, & Barbariſmum & Ethicam, ſi placet & quartum Topicorum. Non legantur libri Ariſtotelis de Metaphyſica & de naturali philoſophia, nec ſummæ de eiſdem, aut de doctrina magiſtri David de Dinant, aut Amalrici hæretici, aut Mauricii Hiſpani:* & poſt alia: *Vt autem iſta inviolabiliter obſerventur, omnes, qui contumaciter contra hæc ſtatuta noſtra venire preſumpſerint, niſi infra quindecim dies à die tranſgreſſionis coram Vniverſitate magiſtrorum & ſcholarium, vel coram aliquibus ab Vniverſitate conſtitutis præſumptionem ſuam curaverint emendare, Legationis, qua fungimur, auctoritate vinculo excommunicationis innodamus. Actum anno gratiæ* M.CC.XV. *menſe Auguſto. In quorum teſtimonium & fidem in perpetuum faciendam, præſentes literas per infrà ſcriptum Notarium noſtrum, qui omnibus prædictis interfuit, fieri fecimus, & in publicam formam redigi, ac noſtri ſigilli munimine roborari. Datum Pariſiis X. Calend. Aprilis Pontificatus domini Clementis Papæ IV. anno primo.* Sic altera repetita eſt Ariſtotelis fortuna, quæ cap. IV. explicatur. Sed illa cùm videtur rursùs in auctoritatem admitti, videtur quoque Gregorii IX. ſtatuto derogari. Vetat Gregorius, ne ad Ariſtotelis Phyſicam, quæ naturalis philoſophia dicitur, ante extinctionem errorum, quibus ſcatet, lectio adhibeatur. In hoc verò decreto Simon Legatus naturalis philoſophiæ lectionem ſimpliciter & ſine ulla exceptione prohibet. niſi forſan id, quod egit Legatus, publicæ teſtificationis potiùs, quàm inſtaurationis vel aſſertionis rationem habere dicatur. Quam in partem quis voluerit accipiet. quæ geſta ſunt mihi ſufficit narraſſe. Phyſicæ adjungitur Metaphyſica, cujus apud Gregorium nulla mentio, niſi naturalis philoſophiæ titulo Metaphyſicam quoque comprehendat.

CAPUT

CAPUT IX.

Quarta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua nominatim exprimuntur plures Ariſtotelis libri, qui legantur, præter Phyſicam.

ANNO M. CCC. LXVI. Cardinales duo, cùm ex auctoritate Urbani V. Pariſienſem Academiam reformarunt, Ariſtotelis libros paullo humaniùs adhuc tractavere. Res autem ſic ſe habet in inſtrumento, quod in ejuſdem Academiæ armariis extat: *Miſeratione divina Ioannes tit. ſancti Marci, & Ægidius tit. ſancti Martini in montibus, Presbyteri Cardinales, Commiſſarii ad infrà ſcripta à ſanctiſſimo in Chriſto Patre, & domino noſtro domino Vrbano divina providentia Papa V. ſpecialiter deputati, dilectis nobis in Chriſto Cancellario Eccleſiæ Pariſienſis, ac magiſtris Doctoribus, & ſcholaribus univerſis, & ſingulis ſtudii Pariſienſis ſalutem, & ſinceram in Domino caritatem.* Et poſt relatam Urbani Papæ bullam, aliáque nonnulla: *Item ſtatuimus eadem auctoritate, quòd ſcholares antequam ad determinandum in artibus admittantur, congruè ſint in grammatica edocti, & doctrinale, & Græciſmum audiverint, dummodo in Studiis, aut aliis locis, ubi grammaticam didicerunt, dicti libri legantur.*

Item quòd audiverint veterem artem totam, librum Topicorum potiſſimè quoad quatuor libros, & libros Elenchorum, Priorum & Poſteriorum completè, etiam librum de anima in toto vel in parte.

Item quòd nullus admittatur ad determinandum in artibus, niſi ad minus fuerit ſtudens Pariſius per duos annos, omni diſpenſatione interdicta. Item quòd nullus admittatur ad licentiam in dicta facultate, nec in examine Beatæ Mariæ, nec in examine Beatæ Genovefæ, niſi ultra prædictos libros audiverit Pariſius, vel in alio Studio generali librum Phyſicorum de generatione & corruptione, de cælo & mundo, parva naturalia, videlicet libros de ſenſu & ſenſato, de ſomno & vigilia, de memoria & reminiſcentia, de longitudine & brevitate vitæ, librum Metaphyſicæ, vel quòd actu audiverit eundem, & quòd aliquos libros Mathematicos audiverit. Et poſt alia: *Prædicta autem omnia, & ſingula auctoritate prædicta mandamus per Cancellarios, Rectoris & magiſtros, Doctores & ſcholares prædictorum Studii & Vniverſitatis, præſentes & futuros cujuſcunque fuerint dignitatis, nobilitatis, præminentiæ, ordinis, gradus,*

Digitized by Google

& ſtatus, vel conditionis, inviolabiliter obſervari, non obſtantibus &c. ut in præſcriptis literis Apoſtolicis continetur, & cuicunque haberi volenti per vos Cancellarium antedictum, penes quem hoc præſens publicum inſtrumentum, haſque veſtras literas volumus remanere, & per vos publicari, eorum cùm petierint copiam dare, ſuis tamen ſumptibus & expenſis. In quorum omnium teſtimonium præſentes literas, ſeu præſens publicum inſtrumentum per Arnoldum Notarium publicum infra ſcriptum fieri, ſignari, & publicari mandamus, & appenſionibus noſtrorum ſigillorum muniri. Datum & actum Avenioni in hoſpitio habitationis præfati domini Ioannis Cardinalis anno M.CCC.LXVI. *Indict.* IV. *die* V. *menſis Iunij, Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris & domini noſtri Vrbani divina providentia Papæ V. prædicto anno* IV. In hac fortuna jam tum primùm nominantur Ariſtotelis opera, quæ legi permittuntur, immo ut legantur, de iiſque interrogati ſcholares in examine publico reſpondeant, ſtatuitur. Quæ verò non recenſentur opera, ab Academiæ ſcholis adhuc excludi non immeritò creduntur. Sunt autem in eorum numero, quæ de phyſico auditu inſcribuntur. Ceterùm quin Cardinales hujus reformationis auctores ſuperioribus ſtatutis derogaverint, negari non poteſt. Nam in provinciali Concilio cavetur, ne quis *eos libellos, qui docebant Metaphyſicam, de cetero legere & ſcribere præſumeret, vel quocumque modo habere.* Inter decreta Legati, qui ſub Innocentio III. Pariſienſem Academiam redegit meliorem in ſtatum, præcipitur, *ut legantur Ariſtotelis libri de Dialectica tam veteri quàm nova, ſed ut non legantur libri de Metaphyſica, & de naturali Philoſophia.* Hi verò Cardinales jubent ut liber Metaphyſicæ, & alia quædam opera, quæ ad naturalem philoſophiam pertinent, legantur. Sed in hoc facto ex antiquis Patribus, quos ſequerentur, nullos, aut paucos hubuerunt.

CAPUT X.

Quæ in hujus fortunæ decurſu contigerunt, eoque pertinent, enarrantur.

AB hac fortuna ad proximam occurrunt nonnulla, quæ ſilentio prætermitti non poſſunt, niſi hiſtoriæ vis & nocumentum adferatur.

B.Tho-

Digitized by Google

B. Thomas à Facultate Theologiæ notatus, quòd Ariſtotelis verba paullo frequentiùs uſurparit.

INPRIMIS viceſimus-primus ab hac reformatione agebatur annus, cùm Facultas Theologiæ Pariſienſis tractatum adverſus Ioannem Monteſonum edidit, eúmque Avenioni per oratores ſuos Romanæ Curiæ obtulit. In quo conqueritur, ſanctum Thomam in eas leges, quæ ſuperioribus capitibus expoſitæ ſunt, & maximè in reſcriptum Gregorii IX. peccaſſe. Tractatus verba ſunt hæc ad calcem Magiſtri ſententiarum: *Dicunt etiam quòd in terminis philoſophiæ & naturalibus principiis in eodem libro cap. xv. erravit manifeſtè, ubi declarando qualiter Deus omnipotens dicatur, quædam non poſſe; inter alia dixit, quòd Deus non poteſt facere unum & idem eſſe, & non eſſe: quod eſt contradictoria ſimul: & poſtea ſubdit: quòd contradictio in contrariis & privativè oppoſitis includitur. Sequitur enim, quod ſi eſt album & nigrum, quòd ſit album & non album.* & poſt alia: *Dicunt etiam quòd in pluribus locis doctrinæ ſuæ ipſe erravit pro hoc quòd principia philoſophiæ, ſeu potiùs quædam philoſophorum verba ad concluſiones Theologiæ nimis applicavit. Non enim loqui taliter debent Theologi, qualiter loquuntur Philoſophi, ſicut docet Auguſtinus X. lib. de Civit. Dei cap. XXIII. dicens: Liberis verbis loquuntur Philoſophi, nec in rebus ad intelligendum difficilimis offenſionem religioſarum aurium pertimeſcunt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas eſt; ne verborum licentia etiam de rebus, quæ his ſignificantur, impiam gignat opinionem.* Hoc loco Philoſophorum nomine Facultas præcipuè intelligit Ariſtotelem, quo frequenter utitur beatus Thomas.

Clemens Avenionenſis Papa quorundam ætatis ſuæ Theologorum flagitia confixit.

CLEMENS VII. qui Avenione ſedit, & à Gallis adeóque ab Academia Pariſienſi, legitimus habitus eſt Pontifex, malè excipit nonnullos ætatis ſuæ Theologos, qui peccatum idem peccabant. Hoc ita refertur ad annum M. CCC. XC. in hiſtoria MS. Caroli VI. quæ in Bibliotheca Thuana aſſervatur: *Sacram Theologiam par-*

Digitized by Google

ri pendebat. Cùm vir præpotens ei nepotem commendaret, quòd Theologia Pariſiis ſtuderet, Quid, inquit, fatuitatis fuit ad hoc amicum dilectum applicare, cùm illi Theologi ſint phantaſtici homines reputandi. Non omnes ſine dubio perſtringit, ſed eos tantùm, qui non, ut oportet, vacabant ſacræ doctrinæ, nec ad Gregorii IX. præſcriptum Theologicas quæſtiones dirimebant.

Cardinalis Alliacus in eoſdem Theologos invehitur.

Petrus Alliacus Pariſienſis Theologus Cardinalis & Epiſcopus Cameracenſis eoſdem Theologos ſic accipit in opuſculo nondum edito, quod *Invectiva contra pſeudo-paſtores* inſcribitur: *Nullum eis* (Pſeudo-paſtoribus) *ſacræ Scripturæ ſtudium, nullum divinæ ſapientiæ colloquium, ſed tota erat eorum occupatio circa ſapientiam hujus mundi, quæ ſtultitia eſt apud Deum: quia ſi fortè de ſacris Theologicis Scripturis Pariſius aliquid murmurabant, hoc inter epulas, hoc inter pocula, hoc inter cœnas & prandia, hoc non jejuna mente, ſed ventre ſaturo ructabant, unde eis poterat illud ironicum convenire. Ecce inter pocula quærunt Romulidæ Saturi quia dia Poëmata narrent? O vilis quæſtionum diſputationes! O inutilis argumentorum collatio! Ibi erat frequentius quæſtio vinolenta, nec deerat ſolutio virulenta. Ibi audiebantur blaſphemiæ, damnabantur probatæ ſententiæ; ibi Theologia, quaſi ſentilogia & doctores Catholici velut phantaſtici ſpernebantur. Ibi lex Conſtantini ultra legem Chriſti: & decreta Gratiani ſupra præcepta Domini colebantur.* Sic licuit ſemper piis & doctis hominibus redarguere, quæ cum in cæteris, tum in ſua potiſſimum facultate redarguenda cognoſcerent. A quibus enim aliis id miſericordiæ & pietatis opus exſpectaretur.

Pariſienſis Cancellarius in eoſdem Theologos invehitur.

Magiſtrum ſequutus Ioannes Gerſon Pariſienſis Cancellarius eoſdem ſevera reprehenſione caſtigavit, & qua ratione phantaſtici dicerentur, expoſuit ſua in Marcum Lectione. Illius verba ſunt: *Deinde cur ob aliud appellantur Theologi noſtri temporis Sophiſtæ verboſi & phantaſtici, niſi quia relictis utilibus & intelligibilibus pro auditorum qualitate transferunt ſe ad nudam Logicam, vel Metaphyſicam, aut etiam*

Ma-

Mathematicam, ubi & quando non oportet, nunc de intenſione formarum, nunc de diviſione continui, nunc detegentes ſophiſmata Theologicis terminis obumbrata, nunc prioritates quaſdam in divinis, menſuras, durationes, inſtantia, ſigna naturæ & ſimilia in medium adducentes, quæ etſi vera eſſent & ſolida, ſicut non ſunt, ad ſubverſionem tamen magis audientium vel irriſionem, quàm ad rectam fidei ædificationem ſæpè proficiunt. Non aliam præter Ariſtotelis Logicam ſignificat vel Metaphyſicam, quæ tunc in ſcholis terebatur omnium manibus. Idem in tractatu de examinatione doctrinarum Cenſ. 61. *Porro ſi quæratur à me quis inter ceteros doctores plus videatur idoneus? Reſpondeo ſine præjudicio, quod Dominus Bonaventura, quoniam in docendo ſolidus eſt & ſecurus, pius & juſtus & devotus: præterea recedit à curioſitate quantum poteſt, non immiſcens poſitiones extraneas vel doctrinas ſæculares dialecticas aut phyſicas terminis theologicis obumbratas more multorum.*

Pariſienſis Cancellarij viam inſiſtit auditor Clamengius.

AD Joannem Gerſonem magiſtrum diſcipulus appropinquat Nicolaus Clamengius in opere MS. quod de inſtituendo Theologię ſtudio compoſuit. *Quocirca miror,* inquit, *Theologos noſtri temporis paginas divinorum teſtamentorum ita negligenter legere, & in neſcio quarum ſatis ſterilium ſubtilitatum indagine ſua ingenia conterere, utque verbis utar Apoſtolicis; languere circa quæſtiones & pugnas verborum, quod Sophiſtarum eſt, non Theologorum. Quid autem languere circa quæſtiones & pugnas verborum, & quid ſibi illa verba volunt Apoſtolica? Illos certè reprehendere volunt, qui omiſſa fertili, & fructuoſa arbore ſacrarum literarum, in ſilvaticis & ſterilibus pabulum doctrinæ requirunt, inter quos languere dicantur, id eſt, fame ac jejunio, nullo ibi reperto fructu tabeſcere, & ſi quem fortè in illis fructum invenire contingat, ſimilis eſt pomis Sodomorum, quæ exteriori quidem ſpecie pulchra & decora videntur, ubi verò ea manu carpis, in pulverem ac fumum ſolvuntur. Pulchra namque primo conſpectu videntur ſophiſmata, ingenioſa, acuta, ſubtilia, ſed ſi verborum ſoluta intricatione fructum ibi requiras, velut fumus, evaneſcunt, quia intus inania fuerunt. Propterea ſcriptum eſt, Qui Sophiſticè loquitur, odibilis eſt.* & poſt alia: *Nunc autem pleroſque videmus ſcholaſticos ſacrarum inconcuſſa teſtimonia ſcripturarum tam tenuis æſtimare momenti, ut ratiocinationem ab au-*

Digitized by Google

auctoritate ductam velut inertem & minimè acutam, ſibilo ac ſubſannatione irrideant, quaſi ſint majoris ponderis, quæ phantaſia humanæ imaginationis adinvenit. Eas intelligit argutias & ſubtilitates, quas pepererat recepta Ariſtotelis philoſohia, & quibus ductam è Scriptura ratiocinationem Sophiſtæ Theologi poſtponebant.

Sic fuerunt omni tempore, qui quam profitebantur artem, malè profiterentur.

Beatus Vincentius Ferrerius idem cum amico ſuo Clamengio docet.

Vincentius Ferrerius ab excellentiſſimis illis Theologiæ magiſtris qui ætate ſua floruerunt, diſſentire non potuit: id teſtatur in ſermone quem in commemoratione Sancti Pauli habuit: verba ſunt; *Secundo dicit, prædicate Evangelium, non dicit Ovidium, vel Virgilium, vel Horatium, ſed prædicate Evangelium,* & poſt pauca: *Ideo prædicate Evangelium, quia prædicare verba damnatorum, damnatio eſt: dicit enim Hieronimus, quod Ariſtoteles & Plato in inferno ſunt.* Hæc ille quem Clamengius & magiſtrum vocat, & cujus laudes & miracula epiſt. CXIII. perſequitur.

Nicolaus V. majorum ſtatutis in Ariſtotele tacitus derogavit.

NICOLAUS V. qui anno M.CD.XLVII. Romanam ſedem inivit, Gregorii IX. & aliorum Pontificum ſtatutis hac in re nonnihil derogavit. Tantum enim abeſt, ut qui Ariſtotelis libri ex decreto Gregorii priùs corrigendi erant, quàm legerentur, eos corrigendos ediceret, ut omnium illius philoſophi operum lectionem probaverit, & quò faciliùs intelligerentur, curaverit nova latinitate donari. Cardinalis Beſſarion rem ita narrat in ſua ad Alfonſum Aragoniæ regem epiſtola, quam factæ à ſe Metaphyſicorum tranſlationi præfixit. *Magnum,* inquit, *illum Alexandrum Macedonem, inclyte atque inviĉtiſſime princeps, editionem Metaphyſicorum Ariſtotelis, quibus apprimè eruditus fuerat, iniquo animo tuliſſe, memoriæ prodiderunt. Cujus rei rationem in literis, quas ad præceptorem ſuum Ariſtotelem dedit, facilè expreſſit, quòd ſcilicet doctrina ac ſapientia potiùs, quàm armis viribúſque anteire cæteros cupiebat. Et quidem meritò, cùm illud hominis, hoc animalis, illud ingenij,*

nij, hoc corporis ſit virtus. Hunc tu, rex ſapientiſſime, imitatus, neque armis ſolùm, ſed tot tantiſque victoriis, quibus immortalem tibi gloriam comparaſti, contentus; literis quoque modò divinis, modò gentilibus, & his cùm ad ſapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace ſolùm, verum etiam in medium bellorum fervore incumbis. Et ita incumbis, ut cùm ſummus in armis ſis, ſummúmque in re militari locum teneas, dubium ſit hujuſmodi rebus ſtudentibus, quónam magis excellas, armíſne, ſcientia, potentia, an ſapientia. Cujus rei argumeetum eſt, quòd me, ut librum Metaphyſicorum Ariſtotelis tibi Latinum facerem, efflagitaſti, & ita efflagitaſti, ut ego tanti principis tam honeſto deſiderio victus, oblitus fuerim meipſius, & tantam rem aggreſſus ſim, quam veteres aggreſſi Latini, quid fecerint, quóve modo in Latinum verterint, aliorum ſit judicium. Ita certè verterunt, ut opus fuerit, & ſanctiſsimum ac clementiſſimum dominum Nicolaum V. Pontificem maximum, qui omnis ſcientiæ, omnis divinæ, humanæque ſapientiæ doctiſsimus in Apoſtolicam ſedem conſcendit, quique ut loco & dignitate, ita Philoſophia, Theologia, & omni optimarum ſcientiarum genere principatum obtinet, viros eligere utriuſque linguæ peritos, qui omnes ferè Ariſtotelis libros in latinam verterent orationem, & majeſtatem tuam ante illius in Apoſtolicum tribunal aſſumptionem à nobis petere, ut hunc, de quo loquimur, librum Latinum faceremus, quem jamdiu à me perfectum, tuæ ſacræ majeſtati, rex inclyte, dedicavi. Hunc qualiſcunque erit, cùm tua ſerenitas hilari vultu acceperit, non dubito, ceteris quoque ob auctoritatem & dignitatem tuam, gratum acceptúmque futurum. Ecce tibi Beſſarion, qui ex eo laudat Nicolaum V. Pontificem, quòd omnes ferè Ariſtotelis libros in Latinam traduci orationem curarit.

Gravis de Platone & Ariſtotele contentio inter Card. Beſſarionem, & Marcum Epheſinum.

Huc ſpectat gravis illa de Ariſtotele & Platone contentio quæ Beſſarionem, & Marcum Epheſinum acerrimè inter ſe commiſſos tenuit. Cujus rei hiſtoriam damus ex Beſſarione libro 1. contra Calumniatorem Platonis cap. 1. *Secundo libro,* inquit, *opiniones Ariſtotelis noſtræ religionis veriſſimis, optimíſque ſententiis conſentaneas eſſe conatur oſtendere, ac proinde veriores: Platonis autem diſſentire noſtris, ideóque falſas eſſe*

& à veritate prorſus alienas. Deinde lib. II. contra eundem Calumniatorem cap. 1. *Nunc quoniam adverſarius ſecundo volumine eum* (Ariſtotelem) *aſſerit, qui ad veritatem Chriſtianæ religionis & ſanctæ Eccleſiæ doctrinam propiùs acceſſerit, longè ceteris ſapientiorem eſſe judicandum, tum Platonem multò Ariſtotele inferiorem facit, quòd ille à Doctorum noſtrorum ſententia alieniſſimus eſſet; hic verò maximè cum his conſentire videatur. Nos hujus quoque rei contrarium planè, niſi nos animus fallit, oſtendemus & doctrinam Platonis magis, quàm Ariſtotelis noſtræ religioni conſentaneam eſſe demonſtrabimus. Quod non ideo faciemus, quia Platonem aut exiſtimemus, aut velimus oſtendere Chriſtianum eſſe: Alienus enim uterque à noſtra fide tam Plato, quàm Ariſtoteles fuit, & ut nomine, ſic & religione gentilis uterque: propter quod fruſtra Ariſtotelem hoc loco laudat adverſarius & inops conſilij, quo vera dicere videatur, ad religionem refugit, ut ſolent rei capitis, quærendæ ſalutis gratia ad aſylum ſe, aràmque recipere. Itaque non eſt conſilium laborare, ut Platonem Chriſtianum fuiſſe oſtendamus, quemadmodum de Ariſtotele facit adverſarius: ſed ita hunc locum conabimur tractare, ut ſiquis ex auctoritate quoque gentilium Philoſophorum veritatem noſtræ religionis corroborare voluerit, Platonis plus libris, quàm Ariſtotelis id effici poſſe demonſtremus. Cùm autem cerneret adverſarius, Doctores Eccleſiæ, viros ut vitæ ſanctimonia, ita tam noſtra, quàm gentilium doctrina inſignes, Platonis magis, quàm Ariſtotelis opiniones cum ſuis conciliare, & illius quidem teſtimonio omnibus ferè in rebus uti, Ariſtotelis vix unquam facere mentionem. Primùm eos refellere conatus eſt, & exiſtimationem, quam omnes de divina illorum ſapientia conceperunt, animis abolere. Itaque ſuo potiùs, quàm illorum judicio ſtandum ſuadet. Nam quæ Doctores noſtri, inquit, afflati divino ſpiritu ſcripſerunt, ſi ad fidem duntaxat, & mortalium ſalutem pertinent, teneri credíque ab omnibus fas eſt. Reliqua verò non ita recipienda ſunt, ut à ſanctiſſimis viris tradita fuere. Atqui ſi in iis, quæ ad fidem & veram religionem pertinent, credendum eſſe exiſtimas, ô bone vir! Platonis autem verbis ſanctiſſimi viri utuntur ad fidei & veræ religionis confirmationem, cur æquum non cenſes, præberi eis fidem, dum in his Platonem longè Ariſtoteli præferendum exiſtimant? Quod ſi Doctores noſtri ſancti quidem tantummodò, & Deo deditì fuiſſent, optimarum verò artium ſtudia, vix ſummis, ut aiunt, labris deguſtaſſent, concederem tibi profectò Geometræ potiùs in rebus ad Geometriam pertinentibus, quàm ſanctæ ſimplicitati eſſe credendum, & fidem adhibendam, quam*

iis,

Digitized by Google

iis, qui rudes fuiſſent atque ignari, tametſi vitæ ſanctitate inſignes haberentur. At ſi qui cum ſanctitate ad ſummum etiam doctrinæ & ſapientiæ pervenerunt, legerúntque Platonis atque Ariſtotelis libros, & utriuſque philoſophi opiniones ſunt diligentiſſimè perſcrutati, quales fuerunt apud Græcos Baſilius, Gregorius, Cyrillus, Gregorius alter; apud Latinos vero Auguſtinus, Boëtius, & alij complures ſapientiſſimi viri, & Philoſophiæ ſtudiis illuſtres, & tamen cùm de vera religione diſſeruerunt, gentilium philoſophorum auctoritatibus libenter innixi ſunt, quo pacto exiſtimas te unum, ſpretis auctoribus illis ſequi oportere? Sed nos & quicunque mentis compotes ſunt, te dimiſſo Doctores noſtros ſanctiſſimos & ſapientiſſimos viros ſequemur, eorúmque ſententia rem à nobis propoſitam oſtendemus. In hac autem contentione Beſſarion adſtipulatores habet antiquos Eccleſiæ Patres, quorum teſtimonia retulimus cap. 11. Marcus verò Epheſinus recentiores Academias, quæ ſuis in ſcholis Platoni Ariſtotelem prætulerunt. Sed Beſſarion, cùm Ariſtotelis Metaphyſicam in Latinum ſermonem vertit, id ſine dubio fecit, quod primæ, ſecundæ & tertiæ librorum Ariſtotelis fortunæ vix conveniret.

CAPUT XI.

Quinta Ariſtotelis fortuna recenſetur atque explicatur. In qua Cardinalis Totavillæus memoratis in ſuperiori fortuna libris moralem Philoſophiam adjecit, ſed commentarios de Phyſico auditu prætermiſit.

ANnus agebatur milleſimus quadringenteſimus quinquageſimus-ſecundus, cum Caroli VII. regis auctoritate factum eſt, ut Guillelmus Cardinalis Totavillæus Academiam Pariſienſem inſtauraret. Quo in opere præcedentium inſtauratorum ſtatuta modò confirmavit, modò nova quædam adjunxit. Sed quæ noſtrum ſpectant negotium, ſic ſe habent in Reformatione Facultatis Artium: *Item ſequens approbamus ſtatutum, quod ſcholares priuſquam admittantur ad determinandum, audiant veterem artem totam, librum Topicorum potiſſimè, quoad quatuor libros, & libros Elenchorum, Priorum & Poſteriorum completè, etiam librum de Anima in toto vel in parte.* Et poſt alia: *Item illud ſtatutum innovamus, quòd nullus admittatur ad licentiam in dicta Facultate, nec in examine Beatæ Mariæ, nec in examine Beatæ Genovefæ, niſi ul-*

ultra prædictos libros audierit Pariſius, vel in alio Studio generali librum Phyſicorum de generatione & corruptione, de Cælo & mundo, parva naturalia, videlicet libros de ſenſu & ſenſato, de ſomno & vigilia, de memoria & reminiſcentia, de longitudine & brevitate vitæ, librum Metaphyſicæ, vel quòd actu audiat eundem, & quod aliquos libros Mathematicales audiverit, quódque audiverit libros morales, ſpecialiter librum Ethicorum, quantum ad majorem partem. Ad hoc autem ſtatutum, quod pernecesſarium eſt, adjicimus præcipientes, ut prædicti libri audiantur, non curſim, & tranſcurrendo, ſed ſtudioſè & graviter. Specialiùs autem monemus magiſtros, ut non permittant ſuos ſcholares & Baccalarios ad Tentamen exhiberi, niſi ſciverint ipſos ſufficienter in prædictis eſſe inſtructos. Specialiùs autem mandamus, quatenus ipſi ſcholares diligentiùs inſiſtant Metaphyſicalibus libris & Moralibus addiſcendis, alioquin in Tentamine volumus & mandamus illos, ut merentur, repelli. Hæc ille literarum in Academia jam ſeneſcentiam ac diſſipatarum reductor & reformator. Aliud eſt igitur, in quo hæc fortuna cum ſuperiori convenit, aliud, in quo differt. Convenit quidem, quia eadem Ariſtotelis opera legenda vel audienda præſcribuntur, & inter ea, octo Phyſicorum libri non comparent: differt verò, quia præcipitur maximè, ut Ariſtotelis Ethica legantur vel audiantur. Quod præcepti genus in Metaphyſicales etiam libros cadit.

CAPUT XII.

Nonnulla in hanc quintam Ariſtotelis fortunam animadvertuntur.

Totavillæus à Gregorii IX. decreto non recedit, ſed à Provinciali Concilio nonnihil videtur recedere.

HIc Univerſitatis inſtaurator Ioannis & Ægidii Cardinalium viam inſtitit, & à Gregorio Pontifice non receſſit. Is enim vetuerat, nequis antè naturalis Philoſophiæ libros in Academia legeret, quàm ab erroribus expurgarentur. eos itaque Totavillæus legendos vel audiendos minimè propoſuit, quòd Pontificis decreto nondum eſſet,

eſſet, opinor, factum ſatis. Ad Provinciale Concilium quod attinet, ſi Metaphyſicæ nomine apud Rigordum Phyſicam & Metaphyſicam comprehendit, legi, qua Metaphyſicæ prohibita eſt lectio, Totavillæus derogavit: nam ſtatuit, ut Facultatis Artium candidati Metaphyſicorum libris operam ac ſtudium diligentiſſimè navarent. Si verò Concilium Metaphyſicæ nomine Phyſicam tantùm intelligit, non derogavit.

Totavillæus ex omnibus Academiæ inſtauratoribus primus eſt, qui ut Ariſtotelis Ethica legerentur, conſtituit. Publica unius Ethicorum Lectoris profeſſio ſuppreſſa.

Quos de morali diſciplina libros Ariſtoteles edidit, priùs in Academia legebantur, & à Buridano, aliiſque illuſtrati fuerant commmentariis, quàm Totavillæus illam reformaret. Ille tamen primus extitit, qui ut legerentur, publica auctoritate edixit. Proculdubio ſunt quædam iis in commentariis, quæ Chriſtiano dogmati non conſentiunt. Sed cùm ſanis ſana ſint omnia, id mali genus neque Academia, neque Cardinalis reformidavit. Tunc temporis Ethica non docebant ſinguli Philoſophiæ Profeſſores, ſed unus tantùm, quem unoquoque biennio ſua quælibet Natio vice & ordine legebat. Hæc autem docendi forma optimis de cauſis abrogata eſt. Rem ita narrat Robertus Gouletus Pariſienſis Theologus in libello, quem de Academiæ magnificentia juris publici fecit anno M. D. XVII. *Fuit retroactis temporibus generalis & publicus Ethicorum lector ſuper examinandos in utroque examine licentiandos, ſtipendia non modica recipiens, qui circa feſtum Purificationis per Artium Facultatem de aliqua prædictarum Nationum per vices eligebatur, & ſuas lectiones per duos annos continuabat. Sed propter inſolentias, perpetratáque in hujuſmodi electione homicidia, ceſſavit talis lectio, & novo condito ſtatuto quilibet artium regens ſpecialem ſuis ſcholaſticis facit Ethicorum lectionem, à quibus in fine curſus moderata pro labore ſuo recipit ſtipendia.*

Digitized by Google

De Ariſtotele Theologicis nimum immixto gravium & eruditorum Scholaſticorum Hangeſti, Majoris, Almaini, Clicthoevi, Pighii, Cani, Maldonati, Trithemij, Franciſci Rothomagenſis Epiſcopi, & facultatis Artium Pariſienſis Academiæ querela.

Ut in ſuperioris, ita & in hujus fortunæ decurſu graves & eruditi viri non diſſimularunt fuiſſe, qui Theologiæ quæſtiones ad relatam Gregorii Papæ IX. legem non expenderint, & Ariſtotelicis ſophiſmatibus infuſcarint. Hieronymus Hangeſtus Pariſienſis Theologus in libro, quem de Academiis adverſus Lutherum edidit, hinc Theologos, qui id fecerant, redarguit, inde redarguendam non eſſe Theologiam contendit. Verba ſunt è cap. II *Ob nonnullos Profeſſores nequaquam declamanda eſt Scholaſtica Theologia in ſophiſmata paulatim delapſa: ſiccine apud hujuſmodi vanos reſidet univerſa Schola auctoritas? Revera minimè. ac potiùs explodantur illi ac riſui habentur.* Quo factum eſt, ut tunc Scholaſtica Theologia aliter atque aliter definiretur. Lutherus apud eundem Hangeſtum laudato cap. eam Theologiam ita definit: *Scholaſtica Theologia eſt ea, quæ à Pariſienſium Sorbona mixtione quadam ex divinis eloquiis & philoſophicis rationibus, tanquam ex Centaurorum genere biformis diſciplina conflata eſt.* Hanc definitionem Hangeſtus uti falſam refellit, & ea, quæ antè citavimus, ſubnectit. Tum cap. III. Scholaſticam Theologiam hoc modo definit: *Scholaſtica Theologia eſt divinarum Scripturarum peritia, recepto, quem Eccleſia approbat, ſenſu, non ſpretis orthodoxorum Doctorum interpretationibus, & cenſuris, ac interdum aliarum diſciplinarum non contempto ſuffragio.* Unde Joannes Major Hangeſto æqualis lib. I. Sent. quæſt. IV. prologi eum nominat Theolum, *qui multos paſſus Scripturæ ſacræ intelligit, & unum paſſum ſcit exponere per alium, & facere omnia quadrare. & ſic patet,* inquit, *quòd unus Theologus eſt melior, quàm alter, qui plura Theologalia novit, & ſolidior arbiter eſt ad lites in ea dirimendas.* Si quis autem quæ Scholaſtici Doctores ſcripſerunt, ad utramque definitionem, improbatam unam, alteram probatam, examinet velut ad ſtateram, omnia nullo diſcrimine componet. Quæ enim ſcripta in improbatam definitionem quadrare comperiet, ea cum Hangeſto & Majore rejiciet: Quæ verò in probatam definitionem convenire ſtatuet, ea meritò retinebit.

At-

Digitized by Google

Atenim extitiſſe Theologos, qui convenienter huic inſtituto ſuo non agerent, docet ipſe Major in II. Sent. diſt. XXX. quæſt. IV. editionis tam anni M.D.X. quàm anni M. D. XIX. *De Doctoribus*, inquit, *pudet loqui. Multi enim eorum magis ſunt doctrina, vel dictis potiùs ſuorum doctorum addicti, quàm famatiſſimis ſanctis Patribus pariter ac eruditiſſimis; dummodo manu teneant ſuos, non eſt eis cura, quid ſenſerit Ariſtoteles in naturalibus, vel Auguſtinus in ſacris eloquiis.* Tunc abrogata erat interdictio, qua cautim olim fuerat, ne quis naturalem Ariſtotelis Philoſophiam legeret omnino, vel certè non legeret inemendatam.

Æqualis utrique Hangeſto & Majori Jacobus Almainus Pariſienſis quoque Theologus, quod olim Gerſon damnaverat, non obſcurè damnat in quart. Sent. diſt. XVI. quæſt. II. *Utrum remiſſio culpæ precedat infuſionem gratiæ, ſive ſit una mutatio. In illa quæſtione magna eſt inter Doctores altercatio. Sed parva difficultas & utilitas.* Enimvero utilitas non eſſet parva, ſi hæc quæſtio quoad diſputandi formam è ſchola Chriſti, non Ariſtotelis prodiret.

His quoque æqualis Judocus Clicthoveus flagitium iſtud exagitat in ſermone de beato Thoma Aquinate. *Non parum dolemus miſeram noſtræ tempeſtatis ſortem, qua tam fertilis & fecunda doctrinæ ſeges paſſim negligitur & pro nihilo ducitur. Infructuoſa verò dogmata, captiunculas, fallacias, paralogiſmos ubertim eructantia habentur in pretio, diurna pariter & nocturna verſantur manu. Siccine præſtantiſſimi Patres abſtruſa divinarum literarum ſenſa recluſum iri putandum eſt, cum Sophiſmatis, tendiculis, & argutioſis nil niſi futile quiddam & inane molientibus, alios ut pedicis irretire, implicare, illaqueare contenditur? Hujuſmodi planè multiplices hydras, & implexos inſtar Gordiani nodi laqueos in rebus potiſſimum divinis pertractandis ſacra quoque Scriptura deteſtatur, inquiens, qui Sophiſticè loquitur odibilis eſt. Atqui cum cavillationibus, captionibus & importunis id genus calumniis S. Thomæ cæterorumque probatorum auctorum doctrina poſthabetur, aliud ſanè meo judicio nihil efficitur quam quod limpidiſſimus deſecatur fons aquam vivam ſcaturiens, ut ex turbulento rivo lutoſa haurietur aqua.* Hæc ille qui primis è Pariſienſibus Theologis adverſus Lutheranos calamum ſtrinxit, quique poſtea reliquum vitæ ſuæ tempus confutandis illorum erroribus tranſmittendum putavit.

Albertus Pighius qui tunc in Germania cum ſectariis pugnabat fortiter, eandem veræ Theologiæ calamitatem conqueritur lib. 6. Hierarchiæ Eccleſiaſticæ cap. 16. *Nam paradoxa,* inquit, *ut videantur pleraque, quæ ex Theologicis illis principiis* (Scriptura & traditione) *alioqui ſunt evidentiſſima, fecit ſacrarum Scripturarum & Eccleſiaſticæ illius antiquitatis, orthodoxorumque patrum, qui tam diu regnavit, neglectus, & recepta pro illis profana quædam quidvis ex ſuo ſtatuendi definiendique judicio, impiaque temeritas nuper quorundam, qui Sophiſticis magis ratiunculis, quàm ad certiſſima illa, quæ oſtendemus principia, expendebant omnia: nunc verò nonnullorum qui faſtu ſecularium literarum inflati, in ſingulis pro ſuo judicio pronunciant, & ſe divinorum humanorumque omnium Ariſtarchos conſtituunt.*

Cani de multis quæſtionibus in Theologia tractari ſolitis cenſura.

Verumenimverò licet Canus id non preſtiterit, quod optaſſem ab illo præſtari: Id tamen IX. cap. VII. præſtitit, quod ad propoſitum illud accedit. Adſcribo verba illuſtriſſimi Doctoris: *In hoc tamen diſciplinarum genere, Theologiæ Profeſſoribus & honeſto & neceſſario, duo illa vitia maximè vitanda ſunt, quæ Cicero commemoravit. Vnum, ne incognita pro cognitis, incertáque pro certis habeamus. Quæ in re etiam in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui D. Thomæ Scotique opiniones vel indiſcuſſas amplectuntur, próque his non aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quamvis autem qui nihil certò comprehendi poſſe exiſtimarunt, multa illi abſurdè dixerint, hoc præclarè tamen, debere ſapientem ea, quæ ſibi probabilia viderentur, ſequi; quæ contra, improbare, atque affirmandi arrogantiam vitantem fugere temeritatem, quæ à ſapientia diſſidet plurimùm. Sed hoc vitium effugere qui volet, non ſatis eſt, ſi ad res conſiderandas adhibeat & tempus & diligentiam, niſi ad ea etiam quæ ignorat, à doctiſſimis quibuſque interrogandæ adhibeat & curam & modeſtiam.* & poſt alia: *Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus pius: qui cùm certa ab incertis ſeparet, tum vanis quæſtionibus declinatis utiles neceſſariáſque ſeligat, doceátque diſcipulos eſſe quandam doctam, ut ita dicam, ignorantiam, ſapientiúſque eſſe, quædam neſcire quàm ſcire.*

Al-

Digitized by Google

Alterum enim eſt vitium, quòd quidam nimis magnum ſtudium multámque operam in res obſcuras atque difficiles conferunt, eaſdémque non neceſſarias. Quo in genere multos etiam è noſtris peccaſſe video, ut eas quoque quæſtiones latiſſimè perſequerentur, quibus Porphyrius abſtinuit, homo impius, ſed in hac re prudens tamen, ut Platonis Ariſtotelíſque diſcipulum poſſis agnoſcere. Qui nec quicquam niſi opportunis & loco & tempore tractavere, nec quæſtiones ullas perſecuti ſunt, quæ juvenum ingenia obruerent, non juvarent. Noſtri autem Theologi importunis vel locis longa de his oratione diſſerunt, quæ nec juvenes portare poſſunt, nec ſenes ferre. Quis enim ferre poſſit diſputationes illas de univerſalibus, de nominum analogia, de primo cognito, de principio individuationis (ſic enim inſcribunt) de diſtinctione quantitatis à re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intenſione & remiſſione, de proportionibus & gradibus, déque aliis hujuſmodi ſexcentis, quæ ego etiam, cùm nec eſſem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentiæ adhibuiſſem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, ſi ipſi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid verò illas nunc quæſtiones referamus. Num Deus materiam poſſit facere ſine forma, num plures Angelos ejuſdem ſpeciei condere, num continuum in omnes ſuas partes dividere, num relationem à ſubjecto ſeparare, aliáſque multò vaniores, quas ſcribere hîc nec libet nec decet, ne, qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorumdam ingenio omnes Scholæ auctores æſtiment. Juſtiſſima eſt eruditi & pii Theologi querela, cùm hinc notat nonnullos ejuſdem ſecum profeſſionis homines, quibus vel in docendo Porphyrii ſobrietas diſplicuerit (qualem hominem ſuis vincunt inventis & argutiis;) inde concinnat ſyllabum paucarum de ſexcentis quæſtionibus, quas in Scholis Theologiæ perenni obrui ſilentio, quam otioſiſſima occupatione ventilari præſtaret. Auguſtinus diceret, non doctrinæ vitium eſſe, ſed docentium. Sic enim ſanctus Doctor ad Marcellinum ſcribit epiſt. v. *Poſſem ſimilia vel fortaſſe etiam graviora de Imperatoribus non Chriſtianis & ego commemorare, ut intelligerent vel hominum hæc eſſe vitia, non doctrinæ: vel non Imperatorum, ſed aliorum, ſine quibus Imperatores agere nihil poſſunt.* Rectè igitur & appoſitè Canus omnia, niſi forſan beati Thomæ opportunitatibus nonnihil metiri videretur. Sed apertè ſentire timuit, contra quam ſentit vulgus Theologo-

 logo-

logorum Ordinis ſui. Non enim ſemper licet, nec tutum eſt etiam in iis, quæ explorata ſunt, vel exploratu facilia, ſupra captum cujuſcunque vulgi ſapere & pronunciare.

Ioannes Maldonatus de inſtituendis Theologia diſputationibus præcepta tradit.

Joannes Maldonatus illuſtris è ſocietatu Ieſu Theologus Melchiorem Canum ſequitur in oratione quam anno M. D. LXXIV. Lutetiæ pro ſcholis habuit in Claromontano ſocietatis ſuæ collegio. In hac igitur Oratione, quæ ſine dubio graviſſima, & nervoſiſſima eſt, quibus modis habendę ſint diſputationes Theologię, ita docet: *Audite nunc dum doceo, quibus de rebus diſputari debeat: quia in re primum præceptum eſſe velim diligenterque ab omnibus ſervari, ut nemo quicquam in ulla arte, niſi quod verum aut probabilius eſſe putet, ad defendendum proponat. In quo multos aut perverſitate ingenij, aut ambitione, aut imprudenti exercitationis ſtudio errare video. Ea enim ſæpè defendunt, quæ falſa eſſe neque ignorant neque privatim interrogati negant. Quod ſi oſtentandi ingenij cauſa faciunt, ut ſolent plerique dicere, intelligant ſe non acumen ingenij & imprudentis aliquid contra quam ſentiat etiam voce aut quacumque alia de cauſa defenſare.* & poſt alia: *Alterum præceptum eſt ut nunquam de rebus quæ pietatem lædere vel minuere poſſe videantur diſputemus, niſi ipſa fortaſſe aliquando pietas à nobis poſtulet, ut ſe cum aliquo ſuo periculo minore à majore periculo liberemus. Quapropter nolim equidem eas quæſtiones in Theologicis Scholis unquam audiri, an corpus Chriſti potuerit eſſe in Euchariſtia ante incarnationem eodem modo, quo nunc eſt, an filius Dei fieri potuerit fœmina, an potuerit aſſumere naturam neſcio quam, quam pudet me ſanè nominare: deinde rebus aut inutilibus aut alienis aut ridiculis abſtinendum eſſe cenſeo. Divus Auguſtinus, quem merito Theologi tanquam optimum magiſtrum ac ducem ſequimur, curioſam & ſupervacaneam quæſtionem vocat, quomodo corpus Chriſti in cœlo locatum ſit, imprudentem verò, an divus Paulus una cum corpore in tertium cœlum raptus ſit, inutilem & hominum imprudentium, quæ figura ſit cœlum? quæ tamen omnia non omnino à divinis literis alieni videri poterunt. Quid ſi nunc in frequentiſſimis ac celeberrimis Theologiæ Scholis, ubi nihil videri, nihil audiri niſi ſapientiæ, niſi gravitatis, niſi pietatis, niſi utilitatis plena oportebat, magnis non cla-*

Digitized by Google

clamoribus altercantes vir ſapientiſſimus audiviſſet : an in materia ſint rationes ſeminales? an materia ſit principium individuationis? an elementa maneant formaliter in mixto? an caritas augeatur per additionem gradus ad gradum? an per majorem radicationem in ſubjecto? Quid ſi illa ridicula? an Sacramenta ſint in aliquo prædicamento? an aſinus poſſit bibere baptiſmum? quid, inquam vir prudentiſſimus dixiſſet, niſi nos magnorum clamore atque contentione tempus perdere, quod ad minimam partem earum rerum comprehendendam, quæ non ſolùm utiles ſunt, ſed etiam neceſſariæ, ſi multo longiorem haberemus vitam, minimè ſufficeret: quid, inquam, dicere potuiſſet, niſi quod de ſophiſtis ſapienter dixit, valdè eos ſerio & ſubtiliter delirare. Non eſt Theologia mea quidem ſententia ita tractanda, ut hæreticis uſum moveat, ſed ita ut terrorem incutiat, maléque de ea mereri mihi videntur ij, qui dum eam maximè augere & amplificare iſtis non neceſſariis volunt, maximè ridiculam faciunt. Non refert quàm longa, quàm lata, quàm ſubtilis habenda ſit, ſed refert, quàm vera, quàm utilis Eccleſiæ, quàm gravis, quàm fortis, quàm hæreticis formidabilis. Hæc ille, qui cum reliquis animi virtutibus tum acri judicio & ſingulari prudentia valuit cæterum hæc oratio cum aliquot aliis & multis ad diverſos epiſtolis extat in codice, qui auctoris manu holographa exaratus aſſervatur Lutetiæ in bibliotheca Puteana.

Idem tomo II. de pœnit. part. III. de natura pœnit. in reſponſione ad quandam de tribus pœnitentiæ partibus objectionem. *Reſpondeo ſenſum Eccleſiæ non eſſe revocandum ad regulas philoſophorum, ſed potiùs ad vulgarem & communem loquendi conſuetudinem. vocat ergo tres partes pœnitentiæ, non quòd intelligat eſſe partes ſicut materia & forma ſunt partes rei naturalis: nam ſi ita loqueretur, non tantùm tres partes, ſed etiam quatuor debebat facere, numerans etiam abſolutionem; ſed vocat Eccleſia potiùs partes pœnitentiæ, id eſt, eas qualitates, quas pœnitens adferre debet, ut conſequatur fructum ſacramenti hujus.*

Ioannes Trithemius in bonam partem explicatus, ad eámque reductus Franciſcus Rotomagenſis Archiepiſcopus.

JOANNES Trithemius, quem convenienter retuli cap. III. huc quoque percommodè referri poſſet ; non ſolùm, quia decurrente hac fortuna eminuit ; ſed etiam, quia illius teſtimonium

um temperamento quodam mihi videtur indigere. Quod igitur temperamentum non habuit tunc, modò ſic accipiet. Cùm Trithemius dicit, à temporibus Abaelardi *Sæcularem*, id eſt, Ariſtotelicam *Philoſophiam cœpiſſe ſacram Theologiam inutili ſua curioſitate fœdare*, non omnes omnino Theologiæ Profeſſores attingit. Certè non attingit illos, qui Theologicas quæſtiones eo definiunt modo, quem Gregorius IX. digna Chriſtiano Pontifice ſapientia præſtituit; ſed attingit alios, qui Gregorio in tractandis ſacræ doctrinæ theorematibus non obtemperant. Ii ſunt videlicet, quorum imaginem ſic exprimit Franciſcus Rotomagenſis Archiepiſcopus tomo III. Myſterii Euchariſtiæ ab Auguſtino explicati: *Mais cela paſſe*, inquit ille, *les eſcoliers Iurez qui ne ſont pus envoyez pour eſtudier le fond des livres; mais pour apprendre à debatre & conteſter à tors & à travers, & pour s'exercer aux diſputes.* & poſt alia: *On a creu s'aſſurer, ſe fortifier & fuir les erreurs de quitter l'Eſcriture & les Peres pour eſtudier cette Theologie Methodique, ou pluſtoſt Nominale, qui a cours en noſtre temps. Et l'on s'eſt bien lourdement trompé. Pour fuir ainſi ce doute ils tombent dans la preſomption, qui s'accompagne tousjours d'une exceſſive hardieſſe, ils affoibliſſent la Religion, l'appuians ſur de foibles raiſons, & au lieu d'erreurs pardonnables à l'ignorance, qui arrivent à des gens, qui ne pretendent pas de ſçavoir tout, comme pluſieurs de l'antiquité en ont eu, ſans que cela ait porté prejudice à l'Egliſe, nous voyons un gouffre de temeritez modernes & d'erreurs gnoſtiques plus dangereuſes que les huguenotiques, qui pululent entre les bandes ſcholaſtiques, dont j'attends à dire mon advis, quand ie me verray environné d'un Concile.* Quod Latinè dicitur: *Verùm iſtud ſuperat captum juratorum Scholarium, qui non mittuntur in Acadèmiam, ut artes ipſas totas, & ſcientias combibant, ſed ut litigandi & Andabatarum more pugnandi rationem perdiſcant, & ut ſeſe in variis diſputationum generibus exerceant. Crediderunt nonnulli erigere ſe, novas vires colligere, atque errores vitare, ſi Scripturam & ſanctos Patres desererent propter ſtudium hujus methodicæ, ſeu potiùs Nominalis Theologiæ, quæ nunc dierum viget. Sed illi vehementer hallucinati ſunt. Vt id quod dubium eſt, fugiant, in arrogantiam, quæ ſemper immodicam ſecum trahit fiduciam, incurrunt, Religionem affligunt enervántque, dum illam debilibus rationum momentis ſuſtentare conantur. Fuerunt è veteribus, qui cùm non omnia ſcirent, ab ignorantia iis hominibus familiariori errores admiſerint, tolerabilitérque peccaverint, & ſine magno Eccleſiæ detrimento. Sed pro erroribus hujuſmodi non indignis venia conſpicimus certum quoddam barathrum temerari-*

arum

arum opinionum recentium, & gnoſticorum dogmatum Hugonoticis periculoſiorum, quæ inter Scholaſticorum turmas emergunt. De quibus omnibus aliquando dicam ſententiam, cùm in medio Eccleſiæ conſeſſu judicaturus ſedebo. Hæc ille, qui & Pariſienſis è ſchola Theologus fuit. Tunc ergò ſæculi Philoſophia polluit & maculat Theologiam, cùm à magiſtris Scriptura & legitima traditio, Theologiæ principia duo, vel alterutrum deſeritur, & in locum ſufficitur Philoſophus, aut alienæ rationes, quæ ex illius dictatis tanquam ex penu proprio eruantur.

Id porrò totum breviter concludit Franciſcus Roſerius Tullenſis Archidiaconus, qui Trithemium inter & Rotomagenſem Archiepiſcopum medius vixit: ſic enim loquitur tom. IV. Stemm. Lothar. Ducum, in hiſtoria capitali LXXII. *Legum ſtudio in uſum reſtituto, multi religioſi ſacræ Theologiæ rivulos è puriſsimis & limpidiſsimis fontibus illorum Patrum manantes in diſputationes, aliáſque barbaras interpretationes pluribus anfractibus & ambagibus retorſerunt; adeò ut quod ſincerè à piis quæreretur, in quæſtiones futiles recideret, & antiqua Scripturæ claritas ſophiſticis elenchis ſubverteretur. Hinc illæ lacrimæ, immenſáque hæreſeon deliria, quæ tot ampliſſimas regiones noſtro hoc tempore calamitoſo infecerunt.* Sophiſticos elenchos intelligit, qui apud Ariſtotelem habentur, multiplices illas & tortuoſas argumentationes intelligit, quæ ex illius Philoſophia depromuntur.

Pariſiis à Facultate Artium accuſantur quidam Theologi, quòd profeſſioni ſuæ non vacent, uti par eſt.

Hic viſum eſt pretium curæ graviſſimam ea de re querelam referre, quæ ſic extat in Academiæ commentariis nuper in lucem editis. *Anno Domini* M. D. XXX. *menſe Auguſto. Prætermitto à digniſsimo domino primo Præſide Senatus Pariſienſis ex unaquaque Facultate deputatos convocatos fuiſſe, ut prudentibus fidíſque conſiliis toti Academiæ proſpiceret, in qua tranquilliſſimè bonarum literarum ſtudia nonnullis tamen tumultibus agitata floreſcerent. Nam dum neſcio quo fatali tumultu ſurſum deorſúmque omnia illius judicio miſcerentur, ſive Chriſtianæ religionis ſtatum inſpiceret, ſive rempublicarum conditionem reputaret, ſive ſtudiorum ac ſacrarum literarum intueretur, nonnullas obſervantes nugas ſumma fide, mira diligentia, paríque dexteritate ex regis decreto reformare ſtatuit. Quæ ex re*

dum à nonnullis Theologis peterentur reformationes Facultatis Artium, ita & certè ſcripto obtulerunt deputati Facultatis Artium, eidem domino primo Præſidi noſtram hanc Academiam Pariſienſem ſummo ludibrio hactenus exteris nationibus fuiſſe, non aliam ob cauſam, quàm quòd omiſſis Evangeliis & ſanctis Eccleſiæ Doctoribus, Cypriano, Chryſoſtomo, Hieronimo, Auguſtino & ſimilibus, ſophiſticen neſcio quam ac dialecticen, in qua non placuit Deo ſalvare ſuum populum, noſtrates tamen Theologi profiterentur, contra id quod habetur in cap. C. Nónne, & penè per totam XXXVII. *diſt. Itaque petierunt deputati Facultatis Artium, ut præteritis emendatis dum nimia ſocordia univerſum linguarum judicium neglexiſſent, nullus in futurum ad hunc gradum Facultatis Theologiæ admitteretur, niſi omnibus his doctrinæ generibus affatim inſtructus eſſet, juxta Clem.* I. *de mag. & in Cap. ut veterum.*

CAPUT XIII.

Sexta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua Ramus & Ariſtoteles in arenam deſcendunt, hic cum laude vincit, ille ſine difficultate vincitur: dimicantibus cum Ariſtotele Franciſco I. & nonnullis Profeſſoribus.

UT nihil eſt in rebus humanis firmum ac ſtabile, ab omnibus, quæ antè recenſui, ſtatutis paulatim receſſum eſt, doctrináque Ariſtotelis univerſa Pariſienſes ſcholas occupavit. Idque impunè. Nam ſine ullo diſcrimine & anathematis metu lecti ſunt libri omnes, ſive qui Dialecticam, ſive qui Phyſicam & Metaphyſicam docerent. Quamobrem Franciſco I. rege graviſſimos in Academia patronos, adeo non oppugnatores habuerunt. Ex quo enim Petrus Ramus Dialecticas inſtitutiones & Ariſtotelicas animadverſiones edidit, tunc in eadem Academia de retinendis Ariſtotelis operibus & doctrina, quæ ab Ramo explodebatur, actum eſt. Quæ res in quodam Rectorum Pariſienſis Academiæ Librario ſic narratur. *Eo Rectore* (Guillelmo Montuello) *neſcitur, quo genio malo irrumpente in Academiam, ingens facta eſt omnium ſtudiorum derepente perturbatio, edito recens libello, cui titulus erat, Animadverſiones Ariſtotelicæ, compoſito ad extinguen-*

Digitized by Google

guendam in totum doctrinam unius Ariſtotelis omnium Philoſophorum facilè principis. Cui ſanè morbo non leviter graſſanti, & mentibus ad quidvis, quod ſit novum & inauditum facilè ſequacium paulatim ſeſe inſinuanti, maturè & conſultò eſt occurſum partim decreto judicum, qui prudenter librum illum ſtatim ſuppreſſerunt; & ne divenderentur publicè inhibuerunt, partim editis brevi aliquot libris pro Ariſtotele, quibus auctoris libelli iſtius calumniarum & mendaciorum pleni interclusæ ſunt furiæ. Poſtremò tandem Chriſtianiſſimi Regis conſilio cum ſuperiora omnia viderentur eſſe ſatis ad tantum ignem, qui quotidiè magis ac magis flagrabat, reſtinguendum, delecti ſunt tres in omni linguarum & literarum genere exercitatiſſimi, qui cùm libellum illum & alterum ejuſdem auctoris propiùs penitiuſque inſpexiſſent, & libellorum auctorem juxta regis decretum, præſentem pro ſe dicentem præſentes ipſi audiviſſent, ex æquo & bono judicantes, magnam incluſam eſſe libellis imprudentiam & ignorantiam regi declararunt, qui pro ſua in ſuam Academiam ſolita benevolentia confectis regioq; ſigillo notatis literis, omnibus regni partibus fugiendam hanc peſtem ſignificandum cenſuit. Harum autem literarum, quæ actis publicis incluſæ ſunt, data eſt, donné à Paris le 10. Mars 1543. & de noſtre regne le 30. Quarum tenor ſequitur ad verbum: François par la grace de Dieu Roy de France. A tous ceux qui ces preſentes lettres verront ſalut. Comme entre les autres grandes ſolicitudes, que nous avons touſiours eües de bien ordonner & eſtablir la choſe publique de noſtre Royaume, nous avons mis toute la peine, que poſſible nous a eſté de l'accroiſtre & enrichir de toutes bonnes lettres & ſciences à l'honneur & gloire de noſtre Seigneur, & au ſalut des fideles, puis n'agueres advertis du trouble advenu à noſtre chere & aimée l'Vniverſité de Paris, à cauſe de deux Livres faits par Maiſtre Pierre Ramus intitulez l'vn Dialecticæ Inſtitutiones, *& l'autre* Ariſtotelicæ animadverſiones, *& des procez & differents, qui eſtoient pendans en noſtre Cour de Parlement audit lieu, entre elle & ledit Ramus pour raiſon deſdits livres, nous les euſsions evoquez à nous pour ſommairement & promptement y pourvoir, & à cette fin en euſsions ordonné, que Maiſtre Antoine de Govea, qui s'eſtoit preſenté à impugner & debatre leſdits livres, & ledit Ramus, qui les ſouſtenoit & defendoit, éliroient & nommeroient de chacun coſté deux bons & notables perſonnages connoiſſans les langues Grecques & Latines, & experimentez en Philoſophie, & que nous élirions & nommerions vn cinquieſme pour viſiter leſdits livres, ouïr leſdits de Govea & Ramus en leur advis: ſuivant laquelle noſtre ordonnance euſt ledit Govea éleu & nommé Maiſtres Pierre Danés & François à Vicamer-*

cato,

cato, & ledit Ramus Maiſtre Iean Quentin Docteur en Decret, & Iean de Beaumont Docteur en Medicine; & nous pour le cinquieſme, euſſions nommé & ordonné noſtre cher & bien aimé Maiſtre Iean de Salignac Docteur en Theologie: pardevant leſquels leſdits de Govea & Ramus euſſent eſté oüis en leur diſputes & debats, juſques à ce que pour interrompre l'affaire, iceluy Ramus ſe ſeroit porté pour appellant deſdits Cenſeurs, dont nous advertis euſſions decerné nos lettres à noſtre Prevoſt de Paris, ou à ſon Lieutenant, pour contraindre leſdits de Govea & Ramus à parfaire leur diſputes, afin que par leſdits Cenſeurs nous fuſt donné ledit advis, non obſtant ledit appel & autres appellations quelconques, ſuivant leſquelles nos lettres, euſſent leſdits de Govea & Ramus derechef comparu pardevant leſdits Cenſeurs, & voyant que par iceluy Ramus leſdits livres ne ſe pourroient ſouſtenir, euſt declaré n'en vouloir plus diſputer, & qu'il les ſoûmettoit à la cenſure des deſſuſdits; & comme on y vouloit proceder, leſdits de Quentin & Beaumont, l'un aprés l'autre, euſſent declaré ne s'en vouloir plus entremettre. Au moyen dequoy euſt iceluy Ramus eſté ſommé & requis d'en élire & nommer deux autres. Ce qu'il n'euſt voulu faire, & ſi fuſt du tout ſoumis aux trois autres deſſus nommez, leſquels aprés avoir le tout veu & conſideré euſſent eſté d'advis, que ledit Ramus avoit eſté temeraire, arrogant & impudent d'avoir reprouvé & condamné le train & art de Logique receu de toutes les nations, que luy meſme ignoroit, & que parce qu'en ſon livre des Animadverſions il reprenoit Ariſtote, eſtoit evidemment connuë & manifeſte ſon ignorance. Voire qu'il avoit mauvaiſe volonté, de tant qu'il blaſmoit pluſieurs choſes, à quoy il ne penſa oncques. Et en ſomme ne contenoit ſondit livre des Animadverſions que tous menſonges, & une maniere de médits, tellement qu'il ſembloit eſtre le grand bien & profit des lettres & ſciences, que ledit livre fuſt du tout ſupprimé: Semblablement l'autre deſſuſdit intitulé Dialecticæ Inſtitutiones, *comme contenant auſſi pluſieurs choſes fauſſes & eſtranges: Sçavoir faiſons, que veu par nous ledit advis, & eu ſur ce autres advis & déliberations, avec pluſieurs ſçavans & notables perſonnages eſtans les nous, avons condamné, ſupprimé & aboly, condamnons, ſupprimons, & aboliſſons leſdits deux livres, l'un* Inſtitutiones Dialecticæ, *l'autre* Ariſtotelicæ Animadverſiones, *& avons fait & faiſons inhibitions & defenſes à tous Imprimeurs & Libraires de noſtre Royaume, pays, terres & ſeigneuries, & à tous autres nos ſujets, de quelque eſtat ou condition qu'ils ſoient, qu'ils n'ayent plus à imprimer ou faire imprimer leſdits Livres, ne publier, vendre, ne debiter en noſdits Royaume,*

aume, pays, terres & ſeigneuries, ſous peine de confiſcation desdits Livres, & de punition corporelle, ſoit qu'ils ſoient imprimez en iceux nos Royaume, pays, terres & ſeigneuries, ou autres lieux non eſtans de noſtre obeyſſance: & ſemblablement audit Ramus de ne plus lire leſdits livres, ne les faire écrire ou copier, publier, ne ſemer en aucune maniere, ne lire en Dialectique ne Philoſophie en quelque maniere que ce ſoit, ſans noſtre expreſſe permiſſion: Auſſi de ne plus uſer de telles médiſances & invectives contre Ariſtote, ne autres anciens Autheurs receus & approuvez, ne contre noſtredite fille l'Univerſité & ſuppoſts d'icelle, ſous les peines que deſſus. Si donnons en mandement & commettons par ces preſentes à noſtre Prevoſt de Paris, ou à ſon Lieutenant, Conſervateur des Privileges, par nous & nos predeceſſeurs Roys donnez & octroyez à noſtredite fille l'Univerſité, que noſtre preſent jugement & ordonnance il mette, ou faſſe mettre à deuë & entiere execution ſelon ſa forme & teneur, & à ce faire ſouffrir & obeyr, contraigne & faſſe contraindre tous ceux qu'il appartiendra, & pour ce feront contraindre par toutes voyes & manieres deuës & raiſonnables, nonobſtant oppoſitions & appellations quelconques, pour leſquelles ne voulons eſtre differé. Et pource qu'il eſt beſoin de faire notifier noſdites defenſes en pluſieurs lieux de noſtre Royaume, terres & ſeigneuries, afin de les faire obſerver; nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait ſous ſeel Royal, ou ſigné par collation par l'un de nos amez & feaux Notaires & Secretaires, ſoit adjouſtée foy comme au preſent original. Mandons en outre à tous nos autres Iuſticiers, Officiers, & à chacun d'eux ſi comme il luy appartiendra, que noſdits defenſes & injunctions ils faſſent obſerver, en procedant par eux contre les infracteurs d'icelles, ſi aucuns en y a, par les peines cy-deſſus indites & autres, qu'il verront eſtre à faire par raiſon. En teſmoin de ce nous avons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Donné à Paris le 10. jour de May l'an de grace 1543. & de noſtre regne le trentieſme.

In hac autem regia conſtitutione ſingillatim deducuntur, quæ rector Montuellus in compendium miſit. Quare cùm hujus conſtitutionis ſumma ſit Montuelli narratio, minùs videtur neceſſe, ut illa Latino ſermone donetur. Adnotaſſe tamen momenta ſeptem operæpretium eſt. Imprimis ea contentio, quæ decreto regio ſedatur, primùm exorta eſt inter Petrum Ramum & Antonium Goveanum, qui plures ſtatim Academiæ Magiſtros in ſuas partes traxit, & in adverſarium concitavit. Deinde poſt multas altercationes privatis ſtudiis potiùs, quàm publico bono incenſas, res ſelectorum ab utroque viro-

rum arbitrio commiſſa eſt. Ramus optavit Ioannem Quintinum in Decretis doctorem, & Ioannem Bellomantanum in Medicina magiſtrum. Goveanus verò Petrum Daneſium & Franciſcum Vicomercatenſem, quibus Rex proprio motu adjecit Ioannem Salignacum in Theologia Profeſſorem. Tum ubi Ramus & Goveanus coram his arbitris diſputationes inſtituiſſent, Ramus ut negotii curſum abrumperet, ab judicio arbitrorum provocavit. Quartò Rex edixit, ut remota omni provocatione diſputationes coram arbitris & cenſoribus abſolverentur. Quintò Ramus ubi caſurum ſe perviderer, dicto audiens Regi libros ſuos arbitrio Cenſorum ſubjecit. Sextò, cùm ad librorum cenſuram ventum eſt, Ioannes Quintinus & Ioannes Bellomontanus ſubtraxerunt ſeſe, & omnem à ſe judicandi poteſtatem abalienarunt. Poſtremò Ramus ſic à ſuis deſertus trium aliorum judicio eoſdem libros adhuc ſubmiſit. Hi autem cùm Rami libros damnaſſent, regiæ conſtitutioni cauſam dederunt. Ceterùm in hujus fortunæ mutatione licèt de Ariſtotelis Dialectica moveretur quæſtio, Rex tamen reliquos cum illa libros aſſerere videtur. Sed ſi res ex ſeipſa penſetur, ſatis erat rationi conſentaneum, ut cum Ramus alios Ariſtotelis libros non reprehendiſſet, eos quoque Franciſcus non attingeret.

CAPUT XIV.

Res quinque ad ſuperiorem fortunam animadvertuntur.

Non immeritò Gallica Latinis admiſcentur.

ET primùm quidem cur iſto & ſequente cap. XVI. Gallica Latinis admiſceam, Majeſtas regia facit, & Pariſienſis Senatus amplitudo. Quæ enim Rex edixit, & Senatus decrevit, cùm certis ac ſolemnibus exprimantur verbis, tenore proprii referre debuerunt. Apud Hiſpanos Italóſque ſcriptores pridem in more poſitum eſſe video, ut conceptas vernaculè ſuorum Principum ſanctiones Latinis non dubitent operibus illigare. Accedit eò, quòd eorum, quæ Gallico ſermone referentur, ſummam Romano complector. Præterea non

mi-

minùs rationi congruit Gallica, quàm Græca Latinis interſerere: quod magni atque eruditi viri facere conſueverunt.

Neque de cauſa Rami, neque de facto Franciſci Regis quicquam pronuntiandum.

Hoc deinde loco Petrum Ramum defendere non eſt animus nec ingenium. De Franciſci quoque primi facto nec pronuntio, nec is ſum, qui pronuntiare velim aut poſſim. Scribo tantùm hiſtoriam, cui quæ geſta ſunt, ſimpliciter narrare incumbit. Verùm adjiciam nonnulla, quæ non modò ſextæ huic fortunæ allatura ſunt lucem, ſed & cum illa connecti videntur.

Franciſcus Rex in facto ſuo dedit exemplum, non accepit.

TUM quando Franciſcus Ariſtotelis Dialecticam & doctrinam in ſcholis Chriſtianorum aſſeruit, ſuum eſt exemplum. Id enim neque Conſtantinus, neque Theodoſius, neque Juſtinianus, neque Carolus Magnus, neque ullus alius Princeps antea fecerat. Quinimmò Philippus Auguſtus igni tradita Ariſtotelis opera vidit, & tacuit. Præterea id Franciſcus præſtitit illorum conſilio, quorum majores Ariſtotelis libros igni tradendos eſſe judicarant: fuit hæc prima Ariſtotelis in Academia Pariſienſi fortuna, quæ flammis ultricibus eluxit.

Audomarus Talæus Rami controverſiam illuſtrat:

QUARTÒ egregius eſt hanc in rem Audomarus Talæus, qui quæ fuerint partium ſtudia, ſic exponit in ſua ad Carolum Lotharingium Card. Academia: *Quibus omnibus, Epicureis, Peripateticis, Stoicis cùm ſententia ſemel aliqua in animo inſedit, nefas putant eam deponere, ut Cicero ſcribit.* In Lucullo. *Sed neſcio quomodo pleriſque errare malunt, eamque ſententiam, quam ſemel adamarunt, pugnaciſſimè defendere, quàm quid conſtantiſſimè dicatur exquirere. Cur tam pauci igitur Academici? quia pauci firmo conſtantique judicio ſunt, & pleriſque diſcendi cognoſcendique laborem fugiunt. Itaque Cicero Academicorum paucitatem, ſolitudinemque Academiæ ſic ex-*

Digitized by Google

Lib. 1. de nat. Deor. *excuſat. Quam, ait, nunc propemodum orbam eſſe in ipſa Græcia intelligo, quod non Academiæ vitio, ſed tarditate hominum arbitror contigiſſe: Nam ſi ſingulas diſciplinas percipere magnum eſt, quanto majus omnes? quod facere iis eſt neceſſe, quibus propoſitum eſt, veri reperiendi cauſa, & contra omnes Philoſophos & pro omnibus dicere. Plerumque autem cæcus ille amor ex aliqua auctoritatis opinione efficitur, quod vehementer eſt in hac libera philoſophandi veritate reprehendendum.*

Lib. 1. de nat. Deor. *Cicero. Qui autem requirunt, quid quaque de re ipſi ſentiamus, curioſius id faciunt, quàm neceſſe eſt. Non enim tam auctores in diſputando, quàm rationis momenta quærenda ſunt. Quin etiam obeſt iis plerunque, qui diſcere volunt, auctoritas eorum, qui ſe docere profitentur: deſinunt enim ſuum judicium adhibere. Id habent ratum, quod ab eo, quem probant, judicatum vident. Nec verò probare ſoleo id, quod de Pytragoreis accepimus, quos ferunt, ſi quid affirmarent in diſputando, cùm ex his quæreretur, quare ita eſſet, reſpondere ſolitos, αὐτὸς ἔφα, ipſe dixit: Ipſe autem erat Pythagoras. Tantùm opinio præjudicata poterat, ut etiam ſine ratione valeret auctoritas. Ejuſdem erroris vanitas in quibuſdam Ariſtoteleis eſt, qui tantùm tribuunt ſuo magiſtro, ut eum Deum quendam exiſtiment, Ariſtoteli repugnare, idem propemodum eſſe credant, quod naturæ, veritati, Deo repugnare. Itaque cùm frater meus Petrus Ramus in Ariſtoteleorum ſententiam uſitatiſſimo illo, & omnibus temporibus approbatiſſimo more dixiſſet, duo homines tam vehementer irati commotique ſunt, ut qui Ariſtotelem reprehenderet, exiſtimarent eum omnes artes conturbare, jura humana & divina pervertere, omnem humani judicii libertatem eripere, denique è mundo quaſi mundi ſolem tollere; atque Ariſtotelico ſpiritu afflati exclamarent, tantum ſcelus igne expiandum eſſe, & ne teſtimonio tantæ ſtultitiæ careremus, (vix enim credibile id eſſet, niſi ſcripto teſtatum proditumque teneretur) libellis contra Ariſtotelicas animadverſiones deſcriptis, & per orbem terrarum miſſis id prædicandum, & divulgandum cenſuerunt: quos homines, quoniam à ſeipſis ſatis vexati ſunt, & à fratre meo perpetuò contempti, tandemque Ariſtoteleo judicio reſciſſo ſatis refutati, non puto mihi ſeveriùs notandos eſſe. Sed quid Ariſtoteleos duos hîc commemoro, cùm tota iſtorum hominum natio eadem ſit? Enimverò quid ſingularem, & poſt homines natos inauditam hiſtoriam referam? ſumma ſemper libertas fuit Grammaticis, Rhetoribus, Mathematicis, Philoſophis contra Grammaticos, Rhetores, Mathematicos, Philoſophos dicendi & ſcribendi: eaque libertas, quia ad omnium artium perfectionem pertinere magnopere videbatur, maximè probata eſt, & omnium Philoſophorum, Ariſtotelis præſertim præceptis unicè commendata. At quoniam Petrus Ramus Ariſtotelicis animadverſionibus Ariſtoteleos dormientes vellicare auſus erat, Deus bone! meminiſſe hor-*

Digitized by Google

horret, quæ contigerint: res atrociores prætermittam: ex Ariſtoteleis neminem nominabo, ſummam rerum ſimpliciter attingam. Vix Ariſtotelicæ animadverſiones lectæ erant, cum Petrus Ramus repente non ad humanam aliquam, & literis uſitatam diſputationem ab Academia vocatur, ſed ad Prætorij tribunalis capitalem contentionem per certos homines falſo Academiæ nomine rapitur, novique & ante hunc diem inauditi criminis accuſatur, quòd Ariſtoteli repugnando Theologiam & artes enervaret. Hac enim oratione Ariſtotelea actio inſtituta eſt. Hinc Ariſtoteleorum clamoribus agitatus ad ſummum Pariſienſis Curiæ conſilium traducitur: deinde cùm legitimo judicij more res agi, atque apertiùs iniquiſſimæ fraudis invidia percipi videretur, novis artibus à Senatu Pariſienſi ad regiam cognitionem disjicitur: qua conſtitutis quinque judicibus, binis ex utraque parte, quinto regia denominatione deſignato, cauſam de ſingulis Animadverſionum capitibus dicere jubetur. Hic tametſi de quinque judicibus tres inſenſiſſimos Ramus habebat, tamen ut mandato regio obtemperaret, ad diem conſtitutam adfuit. Scriba unus aderat, qui rationes Rami, & judicum ſententias exciperet: defenſionis ſuæ teſtem Ramus impetrare neminem potuit. Biduo magna contentione de Dialecticæ artis definitione & partitione, quæ in Logici Organi libris nullæ eſſent, concertatum eſt. Tres Ariſtotelei judices primo die contra omnes benè deſcriptæ artis leges judicarunt, ad Dialecticæ artis perfectionem definitione nihil opus eſſe. Ioannes Quintinus Heduus, Ioannes Bomontius Pariſienſis, qui duo judices erant à Ramo delecti, pro ſingulari ſua eruditione & doctrina cenſuerunt, omnem diſputationem, quæ via & ratione procederet, definitione proficiſci debere, idque per ſcriptum obſignarunt. Poſtridie tres judices Ariſtotelei vehementer conturbati de partitione aſſentiuntur, Dialecticæ legitimas eſſe partes, inventionem & judicium, atque hac de re ſententias ſuas perſcribunt. Verum cùm Ramus urgeret Ariſtoteleos, igitur à ſe meritò reprehendi, quod propria partione prætermiſſa totam Dialecticam mille tenebris obruerent, tribus judicibus ampliari cauſam placuit, & in alium diem rejici, quia iſta via Ariſtotelei ſuperiores eſſe non poſſent. Hic audiendi Rami finis fuit: deinceps enim Ariſtotelei judices æſtuare, rixari inter ſe & jurgare, quòd ſe per imprudentiam demerſiſſent, unde incolumes emergere non poſſent. Itaq; ne non damnaretur Ramus, novum conſilium initur, ut ab initio tota diſputatio retexatur, & adhuc judicata induceretur, proque nihilo haberetur. Id verò Ramus ſe facturum pernegavit, cœpitque liberiùs conqueri, his ſe judicibus eſſe traditum, quibus ſatis non eſſet ejus ſententiam tam cæca cupiditate oppugnare, niſi ipſi quoq; ſuam dictam præſertim & obſignatam nullo inconſtantiæ pudore reſcinderent. Quare tum Ramus à tribus illis accuſatoriis judicibus, cū eos neq; ſua conqueſtio-

I ne,

ne, neque reliquorum judicum admonitione de tanta violentia deduceret, appellavit. Poſtremum igitur illud fuit, tanta auctoritas contra Ramum impetratur, ut tribus Ariſtoteleis judicibus infinita poteſtate, ſine auxilio, ſine provocatione judicium de Ariſtotelicis animadverſionibus permitteretur: tam variis ſcilicet machinis, tam multis copiis, tot poteſtatibus ad confutandum Dialecticæ diſputationis argumentum opus fuit. vix, ita me Deus amet.

Vix Priamus tanti, totaque Troja fuit.

Sed cætera attendamus: huic tantæ poteſtati, majori etiam cupiditati Quintinus & Bomontius conceſſere, perſcripta tamen antè de univerſa diſputatione ſententia, teſtati ſibi placere, ut in Philoſophia, ſicut antea ſemper fuiſſet, liberum eſſet in omnem partem diſputare: ex eo autem conſeſſu ſe diſcedere, quia ſe non ſocios conſiliis, ſed injuriæ, quæ Ramo fieret, adhibitos teſtes intelligerent. Idemque Ramus ipſe non ſine ſtomacho, cùm à tribus illis contumelioſè illuderetur, fecit, & ſe tempora ſperare dixit, quibus tales judices de ſuo facto nequaquam parem eſſent voluptatem percepturi. Ita vi victa, vel certè hominum quorumcunque opinione ad tempus oppreſſa cauſa eſt. Condemnantur igitur triumvirali ſententia, non modò indicta, ſed incognita planè cauſa, animadverſiones Ariſtotelicæ. Hoc exſpectari à talibus judicibus potuit. Ejuſdem incendij ruina Inſtitutiones Dialecticæ affliguntur; non alia quippe ratione, quàm quòd ejuſdem artificis opus erant: Neq; enim verbo Ariſtoteleos læſerant, immo ne ab his quidem accuſatæ unquam fuerant, ſed ante illum diem ab Ariſtoteleis ipſis laudatæ. Quis judex præter hos, damnavit unquam, quod accuſatum non eſſet, de quo reus nihil interrogatus eſſet? Auctori Animadverſionum & Inſtitutionum toto Philoſophiæ regno velut aqua & igni, gravi etiam pœna addita, interdicitur, ne unquam vel ſcribendo, vel docendo in ullam Philoſophiæ partem ingrederetur. Hoc verò non eſt Dialecticum refellere, ſed Dialecticum de ſuggeſtu deturbare: Atque hæc omnia Regis, licet omnium Regum & humaniſsimi & literarum amantiſsimi, tamen per falſas & improbiſsimè confictas calumnias inducti, auctoritate confirmantur. Conſtricta itaq; lingua vinctis manibus, cùm ſic afflictus Ramus teneretur, ut Ariſtoteleis vel impunè diſcerpere liceret, Ramo contrà ne mutire quidem liceret, triumphus de tam nobili victoria mirificus agitur, triſtis illa & horrenda Triumvirûm ſententia impreſsis & Latina & Gallica oratione Libellis, non modò per hujus urbis compita, ſed per orbis terrarum loca omnia, quò expectari potuit, promulgatur. Ludi magno apparatu celebrantur, ubi ſpectantibus & plaudentibus Ariſtoteleis, omni ludibrij & convitij genere Ramus afficitur. Quid reliqua his indigniora commemorem? quæ tametſi veriſsima ſunt, & memoria recenti tenentur, tamen ita ſunt ab honeſtis ſtudiis aliena, ut verear, ne

ijs etiam, qui interfuerint & viderint, res tam incredibilis non facta, ſed ficta eſſe videatur. Hæc Ariſtotelici judicij brevis & ſummaria hiſtoria eſt. Plurima enim prætereo, quæ ſine certorum hominum infamia commemorari non poſſunt. Atque hæc pauca idcirco commemoro, non ut malevolo cuiquam ſtomachum moveam (quid enim minus eſt, quàm ut tam inhumaniter vexatis ſaltem præteriti doloris meminiſſe liceat) ſed ut omnes intelligant, Cardinalis illuſtriſſime, non ſolùm quantum tibi tali abrogato judicio Ramus Talæúſque debeant, ſed etiam quàm formidabilis & iracunda Ariſtoteleorum Logica ſit, quæ talibus argumentis adverſarium perſequatur. Ac ne me Ariſtotelei pari iracundiâ appetant, ad Academiam refugio minimè ſuperbam atque violentam, ſed contrà facilem & benignam, quæ tantùm abeſt, ut ſibi contradicentibus tam ferociter iraſcatur, ut etiam amatores ſuos exiſtimet, à quibus ſibi veritatis inquirendæ gratia diligenter & accuratè contradicatur. Hæc Talæus, quæ ſine detrimento hiſtoriæ, quàm ſcribo, prætermitti non potuerunt.

Guillelmi Poſtelli de Ariſtotelis Philoſophia judicium.

Guillelmus Poſtellus eodem ferè tempore Latinum fecit librum qui *Iuſtini Martyris everſio Ariſtotelicorum dogmatum* inſcribitur. Eum Carolo Card. Lotharingio nuncupavit, & in nuncupationis epiſtola ſic de Ariſtotele cenſuit. *Nullus autem ſit Reipublicæ periculoſior aut everſione dignior hoſtis familiari & domeſtico. Suſcepi in falſa Ariſtotelis dogmata bellum Iuſtini Martyris & Philoſophi præſtantiſſimi fretus armis & fidei cum martyre conſimilis lorica tectus, eo quod ut olim omnia ferè hæreſeon ſemina ex uno Ariſtotele emerſere, ita hodiè Atheorum cohors indè manat. etiam ea quæ ab iſto λοξίᾳ poſſent in providentiæ particularis & immortalitatis probationem ex ipſo λοξίᾳ dico, hoc eſt obliquario & vafro lubricoque Ariſtotele alioquin hominum acutiſſimo non incommodè trahi, pervertendo. deinde ſub finem libri.* Alter (animorum in hac vita Tyrannus) *in ea quæ videtur, & non eſt, ratione purè humana, & à divina veraque quantum poteſt abhorrente, conſtitutus: cujus caput maximè inſigne eſt Ariſtoteles, à noſtro Iuſtino ideo impetitur, quod auctoritate ſemel illi à Sathana comparatâ innumera falſa, repugnantia, contraria, & veroſimilia tantum pro veriſſimis & demonſtratis mundo cæcutienti obtruſit: unde in illius verba velut in ſacroſancta & æterna veritati ſubnixa oracula juratum in hunc*

 uſque

uſque diem eſt. Noſtrum itaque opus fuerit hic una cum Iuſtino in ea, quæ Ariſtoteles pro veris tradidit, ita animadvertere, ut planè cognoſcatur, ſummum toti orbi terrarum dſpendium, niſi obſtitiſſet providentia, fuiſſe ex ejus doctrina naſciturum. unde enim factum eſt, ut dubitetur de divina & particulari cum in omnia & ſingula cetera, tum maximè in hominem providentia, ſimiliter de animorum immortalitate, niſi ex falſitate aut ambiguitate propoſitionum Ariſtotelis. Ad hæc eo impietatis profecti ſunt multi, ut quod publicè iſti non audirent, ob legum ſecuritatem, ſub ipſius nomine auſi ſint profiteri ut proximus iſtis annis perditiſſimus quidem nebulo Pomponatius cum ſummo Italiæ probro auſus ſit, ſcriptis etiam ſummis Pontificibus oblatis, & tantum non ſuaſis, conari, ut ex Ariſtotele demonſtraret mortales eſſe animos: & ita illa bellua invaluit in ea impietate, ut etiam in gloria ponant quidam Pariſiis ejus doctrinæ interpretes, ſe Perreti aut Pomponatij eſſe diſcipulos, & poſt alia: fatentur autem plurimi, qui alioqui volunt videri magis æqui rerum humanarum æſtimatores, & Ariſtoteli etiam ſummis præfationibus faventes, in eo auctore, ejuſque etiam præſtantiſſimis rationibus ineſſe multum veneni, hoc eſt falſi, cum dicunt nullo modo debere ſacra rationibus humanis, & potiſſimum Ariſtotelicis corroborari: In qua aſſeveratione etiam latet ſumma impietas. Vt enim toto errant cœlo, qui Ariſtotelem mordicus tutari volunt, & illum non fuiſſe paſſum humana aſſerunt, & ſic ipſum hominem Deo & ſacris præferunt: ita è contrario qui rationi rectæ & æternæ repugnare humanam & omnibus gentibus, populis, hominibus, temporibuſque cognitam veritatem affirmant, illi aut duo ponunt principia, unum bonum & auctoritatis ſacræ fundatorem, & alterum malum rationis humanæ principem, aut contra; aut quod crediderim & veriſſimum eſt, nullum ſacrorum præſcriptum eſſe vellent. Quia quod rationi repugnat, Deo repugnet neceſſe eſt. Deus autem ab æterno inſtituit, hac in re ſua voluntate omnino indefraudabilis, ut recta ratio pro lege æterna haberetur. Cum itaque ſit unus tantum Deus & auctoritatis legitimæ & rationis rectæ auctor, eſt omnino neceſſarium ut omne verum vera conſonet, hoc eſt verum auctoritatis legitimæ, & verum rationis rectæ. Deus itaque voluit ut ſupereſſet eo uſque Ariſtoteles, donec duce ipſa Schola Pariſienſi aut doctrina ſcholaſtica, tota (quatenus Eccleſiæ fuit in hanc diem cognita neceſſaria & intelligibilis) ſacrorum auctoritas innumeris rationibus in utramque partem diſcuſſa ſpoliaret Ariſtotelem illis virtutibus, quæ in ipſo liquidæ erant, eo quod veritas à quocumque dicatur à ſpiritu ſancto eſt & ſemper divina. ut tandem poſt reſolutiones ipſas ſacrorum ipſe Ariſtoteles

om-

Digitized by Google

omnino neglectus jaceret, & præſtantiori divinaque tractationi daret locum. Hæc ille, qui quamvis ſuos nævos, & non ferenda quædam deliria habuerit, in hoc tamen à veteribus Eccleſiæ magiſtris, quos cap. II. affluentur retulimus, non diſcedit. Fuerunt quidem qui Poſtelli errores per certa capita digeſſerunt, ſed quæ tangunt Ariſtotelem, in illorum numero minime collocarunt. Iacobus Gaulterius hoc egregiè præſtitit in tabulis Chronographicis, quibus Eccleſiæ Catholicæ ſtatum deſcripſit: ſed non ſatis capio, cur vir Theologus hæreticis accenſuerit Guillelmum Poſtellum, quem cùm ex Bellarmino & appendice ad Genebrardi Chronographiam, tum ex aliis certò noverat, Catholicæ communionis participem obiiſſe. Non omnis enim qui errores docet, dicendus eſt hæreticus, ſed qui pertinaciter, vincendi ſtudio, & ſeorſum ab Eccleſia docet. Si quis autem Poſtellum ita commendare vellet, ut commendari non poſſet magis, ſufficeret ea notare quibus inſtitutum de illo ſermone Gaulterius concludit: *Vbi* (Lutetiæ) *& ipſe anno* 1578. *docentem audivi tanto auditorum, quaſi ad redivivum & inuſitatæ ætatis doctorem accurrentium numero, tantaque ingenij, doctrinæ multiplicis ac memoriæ demonſtratione, ut vix credi poſſit, dixeritque aliquando vir acri judicis Maldonatus illum allocutus, mirari ſe talem in mundo virum exiſtere, cujus utique quot verba tot eſſent apophthegmata.*

Petrus Gaſſendus cauſam Rami non admodum injuſtam fuiſſe reipſa oſtendit.

POSTREMÒ non minùs neceſſarium eſt animadvertere, editum eſſe Grationopoli anno M.DC.XXIV. à Petro Gaſſendo opus, quo Rami cauſa plurimùm juvaretur. Hoc autem opus inſcribitur *Exercitationum Paradoxicarum adverſus Ariſtoteleos libri* VII. *In quibus præcipua totius Peripateticæ doctrinæ excutiuntur.* Liber primus octo exercitationes continet, & tale eſt uniuſcujuſque argumentum.

I. *Quòd homines Ariſtotelei ex germana Philoſophia Sophiſticam effecerint.*

II. *Quòd immeritò Ariſtotelei libertatem ſibi philoſophandi ademerint.*

III. *Quòd rationes nullæ ſint, quibus ſecta Ariſtotelis videri poteſt præferenda.*

IV. *Quòd maxima ſit incertitudo librorum doctrinæque Ariſtoteleæ.*
V. *Quod apud Ariſtotelem innumera deficiant.*
VI. *Quòd apud Ariſtotelem innumera fallant.*
VII. *Quòd apud Ariſtotelem innumera contradicant.*
VIII. *Quòd apud Ariſtotelem innumera contradicant.*

Alios ego Gaſſendi ſex libros nou vidi, atque utrum eos ille juris publici fecerit, me latet. Qua tamen de re in illis tractaturus eſſet, ſua in librum primum præfatione monet. *Liber*, inquit, *ſecundus opponitur Dialectica Ariſtotelea, ubi primùm nulla ipſius Dialectices neceſſitas, utilitáſve eſſe declaratur. Deinde verò, ubi declamatum eſt in Vniverſalia, Categorias, propoſitiones Ariſtoteleas, diſputatio inſtituitur adverſus ſcientiam & demonſtrationem ab Ariſtotele praſtitutam, atque hîc pracipuè eſt, ubi cognitio ſcientiáque humana arguitur infirmitatis ac incertitudinis.*

Liber tertius deſtinatur in Acroaſim Phyſicam. Hîc impugnatur numerus principiorum Ariſtoteleorum, intérque cetera formas eſſe accidentales adſtruitur. Hîc aliunde eſſe motus naturalis aſſeritur, quàm vulgò exiſtimetur. Hîc veterum ſpatium poſtliminio revocatum Ariſtoteleo loco ſubſtituitur. Hîc vacuum inducitur, reducitúrque in rerum naturam. Hîc tempus convincitur aliud, quàm definiat Ariſtoteles, aliáque quidem quamplurima è re nata interſeruntur.

Liber quartus adoritur libros de corpore ſimplici, ubi primùm & ſtellis fixis & Soli comparatur quies. Terra verò quaſi uni ex planetis conciliatur motus. Exinde multiplicitas vel certè immenſitas mundi probabilis arguitur, prater innumera, qua ſtatuantur παραδοξικῶς de cauſa motus, de luce & phanomenis, de generabilitate & corruptibilitate, qua circa globos cæleſtes. Ad hac verò ſubſtituitur impugnatio elementorum Ariſtoteleorum in numero, in qualitatibus tam motivis, quàm alterativis, in tranſmutabilitate inter ſe, in compoſitione mixtorum.

Liber quintus aggreditur vulgares tractatus, quos de mixtis inſtituunt. Quo loco Cometas trajicio per atherea ſpatia, illóſque ſtatuo non minus perpetuos, quàm ſidera perpetuò conſpicua. Praterea chylo ex ſtomacho tranſeunti in jecur, novum aliúdque iter aperio, quàm per venas mezaraicas. Ad hac autem plura diſtinguo genera viventium, quàm tria: ſemen animatum facio, brutis rationem reſtituo, intellectum phantaſiámque nullo diſcerno diſcrimine. Poſtremò id maximè ſuadeo, ut reſpuat homo, quod non eſt.

Li-

Liber ſextus inſtituitur adverſus Metaphyſicam. In hoc ubi rejecta eſt pars maxima elogiorum, quæ Metaphyſicæ deferuntur, impetuntur potiſſimùm vulgata illius principia, & celebres illæ proprietates entis, unum, verum, bonum. Deinde verò fidei orthodoxæ aſſeritur quæcunque cognitio habetur de intelligentiis, déque Deo ter maximo, dum nimirum oſtenditur, quàm vana ſint argumenta, quibus philoſophari ſolent de ſubſtantiis illis ſeperatis ex naturali lumine.

Liber denique ſeptimus eſt in moralem Philoſophiam. Is nimirum opus habet enumeratione prolixa. Uno enim verbo docet illam Epicuri de voluptate ſententiam, oſtendendo videlicet, quâ ratione ſummum bonum in voluptate conſtitutum ſit, & quemadmodum laus virtutum, actionúmque humanarum ex hoc principio dependeat. Atque hæc ſunt, quæ ſi propoſuiſſet Ramus, quid eo hominum factum eſſet? Si quid autem fieri potuit acerbius, Talæi multò meliùs, quàm mea oratione exprimeretur.

CAPUT XV.

Septima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua legendus Ariſtoteles præſcribatur.

Annus Chriſti volvebatur milleſimus ſexcenteſimus primus, cum nova Academiæ reformatio facta eſt. Facultatibus illius ſingulis propriæ aſſignatæ ſunt regulæ, quarum quæ ad Facultatem artium pertinent, legendos Ariſtotelis libros ita præſcribunt.

NUM. XXXVII.

Curſus Philoſophici ſpatium biennio terminetur, quo exacto, Scholaſtici laureâ magiſterij inſigniantur.

NUM. XXXVIII.

Quòd ut commodè fiat, philoſophiæ profeſſores intra biennium Ariſtotelis libros ordine infra ſcripto accuratè explicent.

NUM. XXXIX.

Primo anno matutinis horis, libros Logicos interpretentur, à Categorijs ducto initio, quibus ſubjungant librum de interpretatione, & priorum Analyticorum quinque priora capita: mox adjungant octo libros Topicorum, ut formæ ratiocinandi materia proximè cohæreat: poſtremò duos libros de demonſtratione omnium accuratiſſimè interpretentur: Porphyrij inſtitutiones ini-

Digitized by Google

initio percurrant & delibent: horis pomeridianis libros Ariſtotelis ethicos exponant.

NUM. XL.

Secundo Anno Ariſtotelis Phyſica manè interpretentur: poſt meridiem Metaphyſica, ſi fieri poteſt, integram ſaltem horam primum, quartum & undecimum libros magnâ curâ & diligentiâ explicent: horâ ſextâ matutinâ Sphæram, cum aliquot Euclidis libris prælegant.

NUM. XLI.

Ariſtotelis diſputationes adverſus veteres Phyſicos, in quibus ingenij ſumma ſubtilitas elucet, accuratè examinentur, rejectis inanibus quæſtiunculis, quas olim barbari invexerant, & ab humaniore politioreque ſæculo exploſas aſperi durique homines non ita pridem refricare & redintegrare ſunt conati.

NUM. XLII.

Ariſtotelis contextus Philoſophorum, non Grammaticorum, modò exponatur, ut magis pateat rei ſcientia, quàm vocum energia.

Quæ ad hanc fortunam obſervari poſſunt ultimò reſervabimus, quoniam hæc illi valdè proxima eſt, & in iiſdem confiniis verſantur.

CAPUT XVI.

Octava Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua Philoſophus quanto quondam in dedecore, tanto in honore habetur, adverſarios perſequentibus Academia & Senatu Pariſienſi.

HÆc ultima Ariſtotelis fortuna multo adhuc fuit illuſtrior, quàm ſexta & ſeptima. Nam cùm anno Chriſti M. DC. XXIV. univerſa Ariſtotelis doctrina publicis theſibus oppugnari cœpit Lutetiæ, tunc Senatus & Facultas Theologiæ Pariſienſis oppugnantium impetum retardarunt, & ſua auctoritate compeſcuerunt. Hujus autem rei hiſtoria duobus maximè continetur. Alterum eſt lata per Facultatem Theologiæ in propoſitiones Ariſtotelicis principiis oppoſitas cenſura: alterum verò Pariſienſe Senatuſconſultum.

In

In Ariſtotelis oppugnatores Pariſienſium Theologorum cenſura.

Sic autem ſe habet cenſura. *Anno Domini* MDCXXIV. *die prima menſis Septembris ſacra Theologiæ Facultas Pariſienſis poſt miſſam de Spiritu Sancto more ſolito celebratam, ordinaria habuit comitia in aula Collegij Sorbonæ, in quibus magiſter Petrus de Beſſe Syndicus expoſuit quaſdam theſes evulgatas per Ioannem Bitaudum, Antonium de Villon, & Stephanum de Claves contra doctrinam Ariſtotelis communiter receptam, quas ſupremus Senatus judicio Facultatis examinandas commiſerat, antequam ſententiam in auctores ferret, quibus jam antea agitatis & examinatis, nec non peculiari cenſura notatis per ejuſdem Facultatis deputatos, iteratò communibus aſſidentium ſuffragiis cum ſua præfatione comprobari petiit, antequam ſupremo Senatui offerretur.*

Facultas autem iterum poſt meridiem privata comitia indixit, ut conficeretur cenſura generalis theſeon Ioannis Bitaudi, Antonij de Villon & Stephani de Claves, quæ ſingularum propoſitionum qualificationibus præponeretur, antequam ſupremo Senatui offerrentur.

Sequitur cenſura quarundam propoſitionum publicatarum adverſus principia Ariſtotelica, Paracelſica & Cabaliſtica per Ioannem Bitaudum Sanctonenſem, Antonium de Villon & Stephanum de Claves evulgatum: de quibus dictus Bitaudus ſub moderamine de Villon erat reſponſurus, tertius verò arte chymica illarum veritates experientiis oſtenſurus, niſi ſupremus Senatus ad poſtulationem ſacræ Facultatis Theologiæ Pariſienſis illis ſilentium impoſuiſſet. Nihil planè in Republica Chriſtiana periculoſius, nihilque communi ſanctorum Patrum judicio cavendum diligentiùs, quàm rerum novitas, ea præſertim, quæ veræ ſcientiæ, ſacræque doctrinæ manifeſtè dignoſcitur adverſari. Sic à primis Eccleſiæ temporibus ipſe veritatis auctor Spiritus ſanctus monuit, ſancto Apoſtolo atteſtante, qui toties novas & peregrinas hominum in facto doctrinæ opiniones omni ſtudio & diligentia fugiendas commendavit. Vt prima epiſtolæ ad Timotheum cap. VI. *dicitur: O Timothee depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. ad Epheſios cap.* IV, *Vt jam non ſimus parvuli fluctuantes & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumventionem erroris. Et primæ ad Timotheum* IV. *Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in noviſſimis temporibus diſcedent quidam à fide attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinæ dæmoniorum in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conſcientiam. Et*

K ad

Digitized by Google

ad Hebraos XIII. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Quapropter omni cura & ſtudio providendum, ne quid in corruptelam morum, ſcandalum populorum, labefactationem religionis & perniciem animarum evulgetur, vel ſi contingat in lucem prodire, ut ſtatim è medio tollatur, & omnibus cenſuræ notis damnatum longè lateque profligetur. Cùm ergo noviſſimè in his noſtris miſeris temporibus, in quibus ad omne curioſitatis & novarum rerum genus depravatis & liberioribus ingeniis impunè patet aditus, ſacræ facultati Theologiæ Pariſienſis quædam occurriſſent propoſitiones typis mandatæ, palam & publicè à quibuſdam, quo ſpiritu ductis dubitatur, agitandæ, quæ ex profeſſo contra doctrinam Ariſtotelis omnium Philoſophorum ſine controverſia principis, communemque omnium Academicorum conſenſum & uſum militabant, & nonnihil periculi adverſus fidei principia involvere videbantur: quarum auctores de eorum fortaſſis numero exiſtebant, de quibus olim cavendum ſcripſit Apoſtolus ad Coloſſenſes II. Videte, ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam: poſtquam à pluribus ejuſdem Facultatis Doctoribus ſpecialiter deputatis diligenter examinatæ, & diſcuſſæ fuiſſent in privatis ædibus ejuſdem Facultatis, tandem die II. menſis Septembris MDCXXIV. poſt miſſam de Sancto Spiritu ſolito more celebratam in generali congregatione collectis ſingulorum magiſtrorum ſententiis cenſuit poſitiones iſtas eſſe valde pericuſas, non modò ratione veræ Philoſophiæ, quæ à multis ſæculis communi omnium Academiarum conſenſu recepta eſt, ſed etiam quæ non parum adverſus principia fidei & religionis pugnare deprehenduntur. Ex quibus nonnullæ inſtar aliarum peculiari cenſura ſunt notatæ.

Sequitur autem ejuſmodi Theſeon tenor.

Poſitiones publicæ contra dogmata Ariſtotelica, Paracelſica & Cabaliſtica, immortalitati ſacræ.

I.

Materia prima, quam pro principio tranſmutationis ſubjectivo conſtituunt Peripatetici, ſive exiſtentiam habeat à ſe, ſive à forma, commentitia prorſus eſt, & ſine ullo planè fundamento excogitata. In generationibus enim, quas ipſe Ariſtoteles in his inferioribus credidit, hallucinatus eſt, & cum eo ceteri, qui ejus ſententiam amplectuntur.

Hæc propoſitio prima eſt temeraria & erronea in fide.

I I.

Formæ item omnes ſubſtantiales, excepta rationali, non minùs abſurdè defenduntur ab Ariſtotelicis, quam materia, cùm per eas intelligunt ſubſtantias quaſdam incompletas, unum per ſe cum materia ſubſtantiale compoſitum conſtituentes.

Ma-

Materia enim è naturali compoſito ſublata, & formas ſaltem materiales tolli neceſſe eſt.

Hæc propoſitio eſt temeraria, erronea & hæreſi proxima.

III.

In tranſmutationibus naturalibus quocunque modo intelligantur advenire, quia motus ſunt, privationem pro principio ſeu termino à quo ponunt Ariſtotelici, ſed malè, cùm eorum etiam in ſententia, qui materiam & formam pro aliis duobus principiis admittunt, generatio ſit poſſibilis, nulla præexiſtenti privatione in materia, ut perquirenti facilè innoteſcet.

IV.

Elementorum numerum malè aſſignant Peripatetici, ſive per ea partes integrantes mundi ſublunaris intelligant, ſive corpora, ex quibus mixta componantur, & in quæ reſolvantur. Paucioribus enim quatuor mundus hic conſtituitur; & mixtum pluribus, quod utrumque experientia, rationi, & omnium mixtorum anatomia adſtipulatur.

V.

Mixtum namque quinque corporibus ſimplicibus, ſeu elementis actu & formaliter in eo exiſtentibus conſtituitur; terra videlicèt, aqua, ſale, ſulfure, ſeu oleo & mercurio, ſeu ſpiritu acido. Quæ vera & ſola principia naturalia cenſenda ſunt, utpote quæ neque ex ſe invicem, nec ex aliis, ſed ex ipſis omnia compoſita phyſica conficiuntur.

VI.

Hæc principia ingenerabilia & incorruptibilia ſunt, ejuſdémque ſpeciei infima in omnibus mixtis, quicquid imperitum Chymiſticum vulgus cum Paracelſo reclamet. Diverſitas enim ſalium, ſulphurum & mercuriorum, ſi qua apparet in variis mixtorum reſolutionibus, depuratione & ſeparatione heterogeneorum ad homogeneitatem à peritis tandem reducitur.

De prædictis quatuor propoſitionibus nihil dixit Facultas, quia ſunt purè Phyſica, vel Chymica.

VII.

Ex diverſa nihilominùs mutatione & contemperatione iſtorum quinque principiorum ſecundùm quantitatem, oritur omnis varietas, quæ reperitur in compoſitis purè materialibus, ſive ea generica ſit, ſive individualis, cùm ex ſola unione & mixtione eorum, ſine productione nova cujuſdam entitatis omnia compoſita humano excepto conſtituantur.

Digitized by Google

VIII.

Ex diverſitate mixtionis & contemperatione principiorum emanat omnis actio, & motus ſaltem corporeus, qui in quolibet compoſito ſenſibili reperitur, non alitur ab agente illo & ſpiritu univerſali, igne videlicet, quem aliqui pro anima mundi & principio omnium actionum dormiendo excogitarunt, & multis hujus civitatis primatibus pro arcano maximo tradiderunt.

IX.

Mundus autem hic ſublunaris duobus duntaxat elementis, terra & aqua, tanquam partibus integrantibus conſtituitur: aër enim ab aqua eſſentialiter non diſcrepat, nec ignis elementaris in concavo Lunæ reponendus, cùm à cœlo Empyreo non diſtinguatur. Quæ omnia etſi à Philoſophia communi aliena videantur, demonſtrationibus tamen comprobare non erit multum difficile.

Hæ duæ propoſitiones ad Philoſophos remiſſæ ſunt, ut ad ſequentes gradus fieret, quæ ſunt alicujus momenti.

X.

Somniarunt Peripatetici, dum parùm congruè de naturâ locuti dixerunt, veras & phyſicas alterationes fieri per introductionem novæ & ſolius entitatis alicujus accidentalis ſubjecto invariato quoad ſubſtantiam manente. Cùm tamen nulla unquam ſine additione aut detractione principiorum, aut eorum multiplici mixtione accidere queat.

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria, ſcandaloſa, & aliquo modo impugnat ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum.

XI.

Errarunt inſuper Ariſtotelici, dum igni ſiccitatem in excellenti gradu attribuerunt. Eſt enim corporum omnium humidiſſimus, & exſiccatio, quam illi Philoſophorum vulgus competere exiſtimat, commentitia, ſicut & gravitas terræ maxima, quæ in vera Philoſophia levior aqua exiſtit, etſi primâ fronte ſub illa deliteſcere deprehendatur. Sed & hoc mixtioni & heterogeneitati adſcribendum.

Hæc propoſitio eſt falſa, & ſenſui communi repugnat.

XII.

Qualitates virtuales primarum productrices ſine fundamento admittunt Ariſtotelici, cùm omnia experimenta, quæ ipſi pro ſua ſententia jactitant facere per ſubſtantias actu & formaliter in corporibus tales actiones producentibus exiſtentes, ſolvantur, ut & ſubtiliore talium affectuum perquiſitione cuilibet vel parum in rebus naturalibus erudito innoteſcere poteſt.

Hæc

Hæc propoſitio eſt falſa & temeraria.

XIII.

Nihil abſtruſius, nihilque magis experientiæ repugnans tranſmutatione, quam inter elementa profitentur. Vera enim ſemper terra eſt, nec ullo modo in aquam, aut aliud quidvis elementum tranſmutabilis, ſicut nec aqua in terram, aut aër in ignem: quod item de ceteris principiis, ſale, oleo, & ſpiritu dicendum aſſeveramus.

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria & erronea in fide.

XIV.

Ex his omnibus manifeſtiſſimum eſt ignoranter, aut potiùs malitiosè irriſa, & ſugillata ab Ariſtotele duo antiquorum dicta, omnia ſcilicet eſſe in omnibus, & omnia componi ex atomis ſeu indiviſibilibus. Quod utrumque, quia ratione vera Philoſophia, & corporum anatomiæ conforme eſt, mordicus defendimus, & intrepidi ſuſtinemus.

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria, & in fide erronea.

Ad calcem harum Theſeon continebantur ea, quæ ſequuntur mutato charactere.

Cetera, quæ de qualitatibus & mixtione elementorum, meteorum generatione & alteratione, calorúmque natura & proprietatibus Ariſtoteles, Paracelſus, totáque antiquorum Cabala contra veram philoſophandi rationem nobis tradiderunt, proximis Theſibus evertenda reſervantur. & infrà.

Harum propoſitionum inexpugnabilem veritatem tuebitur Deo dante Ioannes Bitaudus Sactonenſis; arbiter & præſes ſedebit Antonius de Villon, aliàs miles Philoſophus, & in Univerſitate Pariſienſi Profeſſor Peripateticus.

Item minuſculis literis.

Atque ut majori omnia ſint oblectamento, aſſidebit Stephanus de Claves Doctor Medicus, qui proprea nixus experientia, aſſiduáque, & profunda rerum naturalium meditatione ſuffultus, pro hac jamdiu à ſe detecta adverſus Ariſtotelis & Paracelſi ſectatores elementorum veritate, ubi opus erit, verba faciet, ut abhinc die Lunæ proxima initiantibus experientiis, atque iteratis rationibus ita ſua dicta comprobet, omniúmque oculis tàm apertè ſubjiciat, ut omnes adſtantes veriſſima hac omnia, uno ſimul die fateantur.

Tum demùm hæc clauſula ſequebatur.

Die Sabbati proxima & Dominica XXIV. *&* XXV. *menſis Auguſti toto pomeridiano tempore, Lutetiæ Pariſiorum in Palatio reginæ Margaretæ.*

Hactenus ex tabulario Facultatis Theologiæ: nunc referendum eſt Senatuſconſultum, quod his concipitur verbis.

Parisiensis Senatus Decretum.

Veu par la Cour la Requeſte preſentée le 18. Aouſt 1624. par les Doyen, Syndic & Docteurs de la Faculté de Theologie en l'Vniverſité de Paris, tendant à ce que les nommez Villon, Bitaud, & de Claves comparoiſtroient en perſonne, pour reconnoiſtre, advoüer, ou deſavoüer les Theſes par eux publiées, & oüir leur declaration, eſtre procedé contre eux ainſi que de raiſon: cependant permis faire ſaiſir leſdits Theſes, & defenſes faites de les diſputer, copies imprimées deſdites Theſes pour eſtre agitées en public le 25. Aouſt. Arreſt du 29. dudit mois, par lequel ladite Cour auroit ordonné, que leſdites Theſes ſeroient communiquées aux Docteurs de la Faculté de Theologie, pour donner advis ſur icelles. D'advis de ladite Faculté du 2. Septembre, contenant la Cenſure des propoſitions contenuës esdites Theſes. Le procés verbal de Caſſault Huiſſier, du 3. Septembre, contenant la propoſition faite dudit Villon; ledit de Claves ouy: Concluſions du Procureur General du Roy, & tout conſideré. La Cour aprés que ledit de Claves a eſté admoneſté, ordonne, que leſdites Theſes ſeront déchirées en ſa preſence, & que commandement ſera fait par l'un des Huiſſiers de ladite Cour auſdits de Claves, Villon & Bitaud, de ſortir dans 24. heures de cette Ville de Paris, avec defenſes de ſe retirer dans les villes & lieux du reſſort de cette Cour, enſeigner la Philoſophie en aucune des Vniverſitez d'iceluy, & à toutes perſonnes de quelque qualité & condition qu'ils ſoient, mettre en diſpute leſdites propoſitions contenuës esdits Theſes, les faire publier & vendre ou debiter, à peine de punition corporelle, ſoit qu'elles ſoient imprimées en ce Royaume ou ailleurs. Fait defenſes à toutes perſonnes à peine de la vie, de tenir ny enſeigner aucunes maximes contre les anciens Autheurs & approuvez, ny faire aucunes diſputes, que celles qui ſeront approuvées par les Docteurs de ladite Faculté de Theologie. Ordonné, que ledit Arreſt ſera leu en l'aſſemblée de ladite Faculté en Sorbonne, mis & tranſcrit en leurs Regiſtres, & outre copies collationées d'iceluy, baillées au Recteur de l'Vniverſité, pour eſtre diſtribuées par les Colleges, à ce que aucun n'en pretende cauſe d'ignorance. Fait en Parlement, & prononcé le 4. jour de Septembre 1624. Ledit jour ledit de Claves a eſté mandé, & leſdites Theſes ont eſté déchirées en ſa preſence.

Præ-

Digitized by Google

Præcipua hujus Senatuſconſulti capita hæc ſunt I. Inſpecto ſupplice libello, quem Facultas Theologiæ contra Joannem Bitaudum, Antonium Villonium, & Stephanum Clavium Senatui obtulit, Senatus vetuit, ne propoſitæ ab iis hominibus Theſes in publicum diſputandæ prodirent. II. Senatus idem ſtatuit, ut illæ Theſes in manus Facultatis traderentur, Theologiæque magiſtris communicarentur. III. Conſiderata Theſium cenſura, cui Facultas vacaverat, audito generali Cognitore Regio, & viſis quæ ad hanc litem pertinent, inſtrumentis omnibus, præmonito Stephano Clavio Senatus edixit, ut idem Stephanus, Antonius Villonius, & Ioannes Bitaudus infra XXIV. horas Lutetia exirent, nec in ullas ditioni ſuæ obnoxias urbes ſeſe reciperent, aut inibi Philoſophiam docerent. IV. Senatus prohibuit, ne quis ſub pœna corporis eas Theſes in medium produceret, venderet, vel diſtribueret, ſive in hoc regno, ſive alibi typis mandatas. V. Senatus decrevit, ne quis contra veteres & probatos auctores ulla dogmata teneret, aut traderet ſub pœna capitis, aut ullas inſtitueret diſputationes præter eas, quæ à Theologis Doctoribus approbarentur.

CAPUT. VII.

Nonnulla in hanc ultimam Ariſtotelis fortunam adnotantur.

Prima fortuna comparatur cum ultima.

SI quis extremam Ariſtotelis fortunam cum prima contexat, id inveniet, quo rerum humanarum inconſtantiam vehementer admiretur. In prima Ariſtotelis lectio interdicitur: in extrema commendatur. In prima Ariſtotelis opera comburuntur: in extrema ab omni dedecore vindicantur. In utraque fortuna comparent Theologi, quorum alii primam, alii extremam adornarunt. Deinde rerum converſio vix poteſt eſſe major, quàm quæ hîc apparet. Qui Ariſtotelis libri legebantur olim, nunc non leguntur,

vel

vel ſi leguntur, deguſtantur magis, quàm leguntur. Qui verò non legebantur olim, nunc omnino leguntur, mirantibus Scholis, plaudentibus Academiis. Res eſt facti, quæ ſua expoſitione ſplendeſcit. Hiſtoricè loquor, nec meum eſt tantas inter ſe componere lites.

Quantum ſit ultima Ariſtotelis fortunæ præſidium.

Hæc poſtrema fortuna auctoritate ſtat ſua, quæ ſine dubio graviſſima videri poteſt. Ex veterum Chriſtianorum commentariis mihi nihil occurrit, quod huc adferam, præter Anatolii Laodicenſis Epiſcopi factum, cujus cap. 11. memini. Sanctus quidem Hieronymus libro contra Jovinianum primo laudat Ariſtotelem, ſed non laudat in iis, quæ ad Metaphyſicam, aut Phyſicam ſpectant: verba ſunt hæc: *Scripſerunt Ariſtoteles, & Plutarchus, & noſter Seneca de matrimonio libros, ex quibus & ſuperiora nonnulla ſunt, & iſta quæ ſubjicimus.*

Venerabilis Beda, quamvis Ariſtotelem à Chriſtianæ fidei vicinitatibus & confiniis prohibuerit, ut capite ſecundo viſum eſt, ſententias tamen ex eo decerptas corpus in unum compegit.

Lanfrancus Cantuarienſis Archiepiſcopus in Cap. primum 1. ad Corinthios epiſtolæ, ſuper illud *Non in ſapientia*, notat: *Sapientiam, ubi dialecticam dicit, per quam crux, id eſt, mors Chriſti eam ſimpliciter intelligentibus evacuari videtur, quia Deus immortalis, Chriſtus autem Deus; Chriſtus autem igitur immortalis; ſi autem immortalis, mori non potuit. Sic de partu Virginis, & quibuſdam aliis ſacramentis. Perſpicaciter tamen intuentibus Dialectica ſacramenta Dei non impugnat, ſed cum res exigit, ſi rectiſſimè teneatur, aſtruit & confirmat.* Hæc ille, qui langueſcens apud Gallos bonarum artium & diſciplinarum ſtudium anno circiter MXL. excitavit, primùm quidem in civitate Abrincatum, deinde Becci, ubi Monachum profeſſus infinitos habuit auditores, quos inter Anſelmus enituit. His autem Lanfrancus non alludit, opinor, ad Auguſtini, vel Alcuini, vel alterius cujuſdam Chriſtiani Doctoris, ſed Ariſtotelis Dialecticam, quæ argutias continet longè ſubtiliores, & vulgò periculoſiores. quod ille vir magnus non diſſimulat in lib. de Euchariſtia, ubi cap. vii. ſic Berengarium allo-

loquitur *relictis ſacris auctoritatibus ad Dialecticam confugium facis. Et quidem eo myſterio fidei auditurus ac reſponſurus, quæ ad rem debeant pertinere, mallem audire ac reſpondere, ſacras auctoritates, quàm dialecticas rationes. Verùm contra hæc quoque noſtri erit ſtudij reſpondere, ne ipſius artis inopia me putes in hac tibi parte deeſſe. Fortaſſe jactantia quibuſdam videbitur, & oſtentationi magis, quàm neceſſitati deputabitur, ſed teſtis mihi Deus eſt, & conſcientia mea, quia in tractatu divinarum literarum nec proponere, nec ad propoſitas reſpondere cuperem dialecticas quæſtiones, vel earum ſolutiones. Et ſi quando materia diſputandi talis eſt, ut hujus artis regulas valeat enucleatiùs explicari, in quantum poſſum per æquipollentias propoſitionum, lego artem, ne videar magis arte, quàm virtute, ſanctorumque patrum auctoritate, confidere.*

Robertus de Monte in nova ad Sigebertum appendice anno M.C.XXVIII. notat fuiſſe Venetiis, qui quoſdam Ariſtotelis libros nova latinitate & commentariis donavit: *Iacobus*, inquit, *Clericus de Venetia tranſtulit de Græco in Latinum quoſdam Libros Ariſtotelis, & commentatus eſt, ſcilicet Topica, Analyticos priores & poſteriores, & Elenchos, quamvis antiqua tranſlatio ſuper eoſdem libros haberetur.*

Petrus Cellenſis Abbas lib. IX. epiſt. XII. certum quoddam Ariſtotelis conſilium laudat, quamvis illud non omninò ſequatur: *Non ignoro*, inquit, *apud Ariſtotelem, dubitare de ſingulis non eſſe inutile.* Nonnihil tamen addictum fuiſſe Petrum huic Philoſopho, vel inde colligi poteſt, quòd ei Nicolaus ſancti Albani Monachus exprobret morem Ariſtotelicum diſputandi. Sic enim loquitur in epiſtola, quæ nona eſt libri IX. Epiſtolarum Petri Cellenſis: *Ironico typo ſubſannans* (me Petrus) *hîc bonum dormitaſſe Homerum Ariſtotelico more ſic logicas*, & cætera, quibus Petri literas, & ſancti Bernardi de Conceptionis beatæ Mariæ feſto ſententiam vexat.

Johannes Sareſberienſis Carnutum Epiſcopus à Richardo Conſtantienſi Archidiacono poſtulat epiſtola CCII. ut deſcriptos Ariſtotelis libros ad ſe mitti curet: *De cetero*, inquit, *jam à multo tempore porrectas itero preces, quatinus libros Ariſtotelis, quos habetis, mihi faciatis exſ.ribi, & notulas ſuper Marcum, meis tamen ſumptibus, quæſo in hac re nulla ratione parcatis. Precor etiam iterata ſupplicatione, quatinus in operibus Ariſtotelis, ubi difficiliora fuerint, notulas faciatis, eo quòd interpretem aliquatenùs ſuſpectum habeo: Qui licet eloquens fuerit aliàs, ut ſæpe audivi, minùs tamen fuit in grammatica inſtitutus.* Hæc ille, qui ad annum MCLXX. inter celebres ma-

giſtros excelluit. Vix aliud apud antiquos quærendum eſſe præſidium prima, ſecunda, tertia & quarta fortuna declarant.

In Florentino Concilio fuit Rhodienſis Epiſcopus, qui ſeſſ. IV. Ariſtotelem laudarit: illius verba ſunt: *Ego ad alia tria reſpondebo. Primò quidem ajo, teſtem nobis eſſe Ariſtotelem, duos eſſe procedendi modos, quia, & propter quid.*

Huic Epiſcopo accedit Nicolaus V. qui vertendos in Latinum pæne omnes Ariſtotelis libros curavit. Accedit & Marcus Epheſinus, quem Beſſarion Platonis calumniatorem, & Ariſtotelis laudatorem appellat.

Pius II. Pontifex in Bulla Retractationum ſuarum Ariſtotelem ſic laudat: *Quales Magiſtri, tales diſcipuli evadere ſolent, paucos invenias Ariſtoteles, qui Platonica norint deſtruere dogmata. Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum.*

Cani de retinendi Ariſtotelis Philoſophia judicium.

QUÆ Melchior Canus illuſtris in Tridentino Concilio Theologus de Ariſtotele diſputat lib. 10. de locis cap. v. in hanc extremam fortunam quadrare ſatis videntur: ea ſunt ejuſmodi: *Enimverò quis primas inter Philoſophos habeat, quiſve proinde ille ſit, cui præcipuam dare operam operæ pretium ſit, variæ ſunt doctiſſimorum hominum, diſcrepanteſque ſententiæ. Nam ut alios præteream, in hujuſmodi cauſa aliud divo Auguſtino videri ſolet, aliud videtur divo Thomæ. Divo Auguſtino Plato ſummus eſt, divo Thomæ ſummus eſt Ariſtoteles: ſic ferè res habent, ut id doctrinæ genus quiſque maximè probet, cui à teneris annis maximè aſſuetus eſt. Et exoritur Auguſtini ratio ex altera parte, nullos eſſe omnium Chriſtianæ magis doctrinæ concordes, quàm Platonicos: Plato ſiquidem fuit ex Hebræis Philoſophus, ut Clemens Alexandrinus auctor eſt. Immo verò, inquit Thomas, Peripateticorum doctrina Chriſtiano Dogmati conſentit plurimùm. Clemens enim Alexandrinus lib. 5. Stromatum etiam refert, Ariſtobolum multis libris probaſſe, Philoſophiam Peripateticam ex lege Moſaica & aliis dependiſſe Prophetis. Ac divi Thomæ ſententia quidem, & omnium penè gentium, multorum ſæculorum uſu probata eſt. Platonem enim jam inde è multis annis vix in angulis homines otioſi legunt. Ariſtotelem verò magno conſenſu orbis Academiæ reſonant. In Ariſtotelis quoque illud elogium unicum univerſæ conſentiunt gentes, per antonomaſiam Philoſophum, hoc eſt, Philoſophorum primarium fuiſſe: jure ergo illum amplectimur, cujus è laude omnium ſit fama conſen-*

Digitized by Google

ſentiens. Divo etiam Thomæ ita ſunt Theologi Scholaſtici aſſenſi, ut in Schola Theologiæ Plato ne locum habeat quidem, ita eam Ariſtoteles occupavit. Illud conſtat, neminem in rebus naturalibus planè eruditum eſſe poſſe, ſi ſolum Platonem legat. Solus autem Ariſtoteles abundè ſat eſt, ut ſit homo in Philoſophia tribus omnino partibus eruditus. Sanè, ne quis cauſetur, miſero ſeculo Ariſtotelem Theologis, Platonem autem meliore Eccleſiæ ſtatu placuiſſe, ſciat is, quicunque eſt tandem, ſcholam Ariſtotelicam Alexandriæ, tum etiam vigere ſolitam, cùm ibi Doctores Apoſtolici vigerent plurimùm. Sed enim ut mihi quidem videtur, nec Auguſtini, nec Thomæ contemnenda eſt ſententia. Nam & iis concedendum eſt, qui Ariſtotelem amant, & iis forſitan, qui Platonis amici ſunt. Quorum judicium in eo, quod de animi immortalitate, de Dei providentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, deque alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem apertiùs conſtantiùſque locutum aſſerunt, difficile factu eſt, non probare.

Probanda verò magis eſt Divi Thomæ opinio. Sed ita tamen ut adhibeatur moderatio quædam, ſine qua probari illa non poteſt. Placet enim quoque nobis Ariſtoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem illum Chriſti velimus ſemper dogma convertere. Id quod interpretes ferè ſolent, qui vim contextui ſæpè afferunt, atque Ariſtotelem cogunt, ut velit nolit pro fide Catholica pronuntiet. Periclitemur autem, ſi placet, & in iis quidem exemplis, in quibus erraſſe Ariſtotelem vulgus Theologorum fortaſſe non putat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi, mentiumq; præfinito numero diſſerendū eſt. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nam illa priora obvia ſunt omnibus. Hæc autem quæſtio in his commentariis, quos de anima ſcripſit, accuratiſſimè eſt à Cajetano diſputata. Verùm hæc conſideremus quæ difficiliora ſunt, & quæ Ariſtoteles vafrè verbiſque de induſtria ad imponendum compoſitis obſcurè videtur enunciaſſe, ut ſi à doctis fortaſſe viris jure quandoque, & verè reprehenderetur, haberet, quo poſſet elabi, atque ab amicis excuſari. Nec ego hîc tamen adverſus Ariſtotelem excuſationem inſtituo, virum doctiſſimum, deque humanis literis omnibus benè meritum. Sed cùm plerique ab illo nunc non aliter, atque ab oraculo pendere videantur, ſecurèque omnia illius opera legere, minuenda eſt hæc opinio, ne ab hujus Philoſophi placitis diſſentire, piaculi loco ſit. Audivimus enim Italos quoſdam, qui ſuis & Ariſtoteli & Averroi tantùm temporis dant, quantum ſacris literis ii, qui maximè ſacrâ doctrinâ delectantur, tantùm verò fidei, quantum Apoſtolis & Evangeliſtis ii, qui maximè ſunt in Chriſti doctrinam religioſi. Ex quo nata ſunt in Italia peſtifera illa dogmata de mortalitate animi, & divina circa res humanas improvidentia, ſi verum eſt, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cùm homines Ariſtotelis inflati opinionibus turpiter ſibi

giſtros excelluit. Vix aliud apud antiquos quærendum eſſe præſidium prima, ſecunda, tertia & quarta fortuna declarant.

In Florentino Concilio fuit Rhodienſis Epiſcopus, qui ſeſſ. IV. Ariſtotelem laudarit: illius verba ſunt: *Ego ad alia tria reſpondebo. Primò quidem ajo, teſtem nobis eſſe Ariſtotelem, duos eſſe procedendi modos, quia, & propter quid.*

Huic Epiſcopo accedit Nicolaus V. qui vertendos in Latinum pæne omnes Ariſtotelis libros curavit. Accedit & Marcus Epheſinus, quem Beſſarion Platonis calumniatorem, & Ariſtotelis laudatorem appellat.

Pius II. Pontifex in Bulla Retractationum ſuarum Ariſtotelem ſic laudat: *Quales Magiſtri, tales diſcipuli evadere ſolent, paucos invenias Ariſtoteles, qui Platonica normæ deſtruere dogmata. Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum.*

Cani de retinendi Ariſtotelis Philoſophia judicium.

QUÆ Melchior Canus illuſtris in Tridentino Concilio Theologus de Ariſtotele diſputat lib. 10. de locis cap. v. in hanc extremam fortunam quadrare ſatis videntur: ea ſunt ejuſmodi: *Enimverò quis primas inter Philoſophos habeat, quiſve proinde ille ſit, cui præcipuam dare operam operæ pretium ſit, variæ ſunt doctiſſimorum hominum, diſcrepanteſque ſententiæ. Nam ut alios præteream, in hujuſmodi cauſa aliud divo Auguſtino videri ſolet, aliud videtur divo Thomæ. Divo Auguſtino Plato ſummus eſt, divo Thomæ ſummus eſt Ariſtoteles: ſic ferè res habent, ut id doctrinæ genus quiſque maximè probet, cui à teneris annis maximè aſſuetus eſt. Et exoritur Auguſtini ratio ex altera parte, nullos eſſe omnium Chriſtianæ magis doctrinæ concordes, quàm Platonicos: Plato ſiquidem fuit ex Hebræis Philoſophus, ut Clemens Alexandrinus auctor eſt. Immo verò, inquit Thomas, Peripateticorum doctrina Chriſtiano Dogmati conſentit plurimùm. Clemens enim Alexandrinus lib. 5. Srtomatum etiam refert, Ariſtobolum multis libris probaſſe, Philoſophiam Peripateticam ex lege Moſaica & aliis dependiſſe Prophetis. Ac divi Thomæ ſententia quidem, & omnium penè gentium, multorum ſæculorum uſu probata eſt. Platonem enim jam inde è multis annis vix in angulis homines otioſi legunt. Ariſtotelem verò magno conſenſu orbis Academiæ reſonant. In Ariſtotelis quoque illud elogium unicum univerſæ conſentiunt gentes, per antonomaſiam Philoſophum, hoc eſt, Philoſophorum primarium fuiſſe: jure ergo illum amplectimur, cujus è laude omnium ſit fama conſen-*

ſen-

Digitized by Google

ſentiens. Divo etiam Thomæ ita ſunt Theologi Scholaſtici aſſenſi, ut in Schola Theologiæ Plato ne locum habeat quidem, ita eam Ariſtoteles occupavit. Illud conſtat, neminem in rebus naturalibus planè eruditum eſſe poſſe, ſi ſolum Platonem legat. Solus autem Ariſtoteles abundè ſat eſt, ut ſit homo in Philoſophiæ tribus omnino partibus eruditus. Sanè, ne quis cauſetur, miſero ſeculo Ariſtotelem Theologis, Platonem autem meliore Eccleſiæ ſtatu placuiſſe, ſciat is, quicunque eſt tandem, ſcholam Ariſtotelicam Alexandriæ, tum etiam vigere ſolitam, cùm ibi Doctores Apoſtolici vigerent plurimùm. Sed enim ut mihi quidem videtur, nec Auguſtini, nec Thomæ contemnenda eſt ſententia. Nam & iis concedendum eſt, qui Ariſtotelem amant, & iis forſitan, qui Platonis amici ſunt. Quorum judicium in eo, quod de animi immortalitate, de Dei providentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, deque alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem apertiùs conſtantiùſque locutum aſſerunt, difficile factu eſt, non probare.

Probanda verò magis eſt Divi Thomæ opinio. Sed ita tamen ut adhibeatur moderatio quædam, ſine qua probari illa non poteſt. Placet enim quoque nobis Ariſtoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem illum Chriſti velimus ſemper dogma convertere. Id quod interpretes ferè ſolent, qui vim contextui ſæpè aſferunt, atque Ariſtotelem cogunt, ut velit nolit pro fide Catholica pronuntiet. Periclitemur autem, ſi placet, & in iis quidem exemplis, in quibus erraſſe Ariſtotelem vulgus Theologorum fortaſſe non putat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi, mentiumq; præfinito numero differendũ eſt. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nam illa priora obvia ſunt omnibus. Hæc autem quæſtio in his commentariis, quos de anima ſcripſit, accuratiſſimè eſt à Cajetano diſputata. Verùm hæc conſideremus quæ difficiliora ſunt, & quæ Ariſtoteles vafrè verbiſque de induſtria ad imponendum compoſitis obſcurè videtur enunciaſſe, ut ſi à doctis fortaſſe viris jure quandoque, & verè reprehenderetur, haberet, quo poſſet elabi, atque ab amicis excuſari. Nec ego hîc tamen adverſus Ariſtotelem excuſationem inſtituo, virum doctiſſimum, deque humanis literis omnibus benè meritum. Sed cùm plerique ab illo nunc non aliter, atque ab oraculo pendere videantur, ſecurèque omnia illius opera legere, minuenda eſt hæc opinio, ne ab hujus Philoſophi placitis diſſentire, piaculi loco ſit. Audivimus enim Italos quoſdam, qui ſuis & Ariſtoteli & Averroi tantùm temporis dant, quantum ſacris literis ij, qui maximè ſacrâ doctrinâ delectantur, tantùm verò fidei, quantum Apoſtolis & Evangeliſtis ij, qui maximè ſunt in Chriſti doctrinam religioſi. Ex quo nata ſunt in Italia peſtifera illa dogmata de mortalitate animi, & divina circa res humanas improvidentia, ſi verum eſt, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cùm homines Ariſtotelis inflati opinionibus turpiter ſibi blan-

blandiuntur, & inde in maximo verſantur errore. Sed hac hactenus, nunc ad propoſitum revertamur.

Primus igitur locus, ubi contra Scripturarum fidem erraſſe Ariſtotelem exiſtimo, habetur de ſomno & vigilia, quo loco negat Deum immittere ſomnia, &c.

Alterum exemplum eſt in tractatu de bona fortuna, ubi res fortuitas divinæ gubernationi ac directioni ſubtrahit.

Tertius locus eſt libro 1. *de Cælo, ubi quicquid genitum eſſet, id corruptibile aſſeruit, nec incorruptibile quicquam, quod non eſſet ingenitum. Poſuerat verò ante omnia varias harum vocum ſignificationes, ne res verbi ignorantia clauderetur*, &c.

Quartus locus eſt libro V. *rurſumque* XII. *Metaphyſ. quibus locis definit, Deum animal eſſe perpetuum & optimum. Vocat autem Deum communi nomine ſubſtantiam quamcumque cæleſtem & divinam. Nam poſt hæc incipit inquirere, an iſta ſubſtantia ſempiterna una, an plures ſint*, &c.

Quintus locus eſt eodem quoque libro, ubi ſubſtantiis intellectualibus cælorum motricibus virtutem tribuit infinitam, quòd infinito tempore moveant.

Sextus locus eſt eodem etiam libro, ubi, ut mihi videtur, Dei providentiam, præmiáque & ſupplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas eſſe ſignificavit, gratia vulgi continendi in officio confictas, &c.

Quid quod duo principia Ariſtoteles poſuit, Deum & materiam, nec enim rerum creationem ex nihilo agnovit. Cujus quidem rei teſtes non mediocres, ſed haud ſcio an graviſſimos, Clementem Alexandrinum Epiphaniúmque lector noli contemnere. Atque hæc Ariſtotelis quidem ſenſa fuiſſe verecundiùs aſſero propter D. Thomam, qui hujus Philoſophi ſolet ferè eſſe patronus, ſed Doctores doctiſſimi probant illum ita ſenſiſſe, quos ego hac in parte ſecutus ſum. Si quis verò pro Ariſtotelis ſenſu Apologiam adornet, cum hoc ego non magnopere contenderim. Tantùm à lectore poſtulo, ut mihi concedat ſi poteſt, Ariſtotelem in his locis erraſſe: ſin hoc non licet per divum Thomam, at illud certè dabit, vel cautè eum ut varium & lubricum eſſe legendum, vel certè eſſe in nonnullis placitis reprobandum. Mihi utrumvis ſatis eſt, & tum hoc, tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile.

Quædam in hoc judicium animadverſio.

Hæc paullo longiora deſcripſi, quia mihi viſa ſunt neceſſaria, ut quæ

qua ratione in his poſterioribus ſæculis apud alios defenderetur Ariſtoteles, ex ſermone nominatiſſimi in paucis Theologi appareret. Sed quantum ex eo licet conjicere, perſpectum animadverſúmque non habuit, hujus Philoſophi libros, cùm primùm Conſtantinopoli delati ſunt Lutetiam, provincialis Synodi auctoritate, & Academico conſenſu, damnatos fuiſſe, & igni addictos. Deinde neſcit Legatum illum Apoſtolicum, qui ſub Innocentio III. Pariſ. reformavit Academiam, caviſſe, ne Ariſtotelis Metaphyſica & Phyſica legerentur; aut rem iſtam à Gregorio IX. ſic eſſe temperatam, ut hi libri non antè legerentur, quàm ab erroribus purgati fuiſſent. Tum quæ de Alexandrini philoſophi ſchola retulit, ſpectavit ſeorſum à complexu perſonarum & temporum, quibuscum ſpectari neceſſariò debuerunt. Præterea Ariſtotelem inter & Platonem eam perſequitur comparationem, quam Cardinalis Beſſarion & Marcus Epheſinus inſtituerant. Canus à Marci Epheſini partibus ſtat contra Beſſarionem, ob ídque nonnullas rationes exponit. Ea tamen in Ariſtotele notat σφάλματα, quæ notaſſe Marcum me non memini. Quo factum eſt, ut inter utrumque nonnihil adhuc deſcriminis intercedat. Poſtremò utrum ſine Platone, ſine Ariſtotele, ſine Philoſophis Chriſtianæ religionis dogmata, res ſcilicèt Theologicæ tranſigi poſſint, non tractat, ſed iſtud à Cano tractari ut quid maximè neceſſarium voluiſſem. Scriptura & traditio, ſacræ doctrinæ principia duo cum ſufficiant ſibi, nihil eſt admodum, cur aliena tam anxio & ſolicito animo requirantur. Quòd autem iſta dua principia ſufficiant, id invenio traditum à Lirinenſi Vincentio, qui de ſententia quamplurimorum Patrum doctrina & fide illuſtrium ſic ſcribit cap. 1. Commonitorii 1. *Sæpè igitur magno ſtudio, & ſumma attentione perquirens à quamplurimis ſanctitate & doctrina præſtantibus viris, quonam modo poſſim certa quadam, & quaſi generali ac regulari via Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ pravitatis falſitate diſcernere; hujuſmodi ſemper reſponſum ab omnibus ferè retuli: Quòd ſive ego, ſive quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueóſque vitare, & in fide ſana ſanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem ſuam Domino adjuvante deberet: Primò ſcilicet, divinæ legis auctoritate, deinde Eccleſiæ Catholicæ traditione.* Quò ſpectat etiam æqualis Vincentio Theodoretus in Dialogo de Immuta-

tabili: *velim ne humanis rationibus veritatis inquiſitionem ſubjicias, ſed Apoſtolorum, & Prophetarum & ſanctorum, qui hos ſecuti ſunt, veſtigia inquiras.* Ex his autem duobus auctoribus conſtat quanta ſit hac in re Occidentis & Orientis conſenſio: præſertim cum nullus alius diſſentiat. Dico igitur quod mihi viſus ſum in antiquis Eccleſiæ Conciliis & Patrum ſcriptis obſervare, ſed non dico quid alii ea in re ſentire debeant. Patres quidem aliquando uſi ſunt Gentilium Philoſophia, qua Gentiles ipſos & Gentilium numina deſtruerent, non qua Chriſtum aſſererent, vel ejus fidem confirmarent. Theologiæ ancillam recentes novique Doctores, nominant Gentilium Philoſophiam; tametſi non inveniam Chriſtianos veteres ita locutos, qui Ethnicorum opera & miniſteriis quoad omnino poſſent, non utebantur. Sed caveant ne quam faciunt ancillam, ab ipſis tandem aliquando magiſtra fiat. Verùm hæc diſputare nunc, inſtituti non eſt mei. Ego enim, quæ Ariſtotelis cauſam ſpectant, ſcribere tantùm decrevi.

Ad Canum pro Ariſtotele accedit Bernardus Caſertanus Epiſcopus.

UT duo ſunt pro centum aliis, Cano adjungi poteſt Antonius Bernardus Mirandulus Caſertæ Epiſcopus, qui lib. XXVII. Everſionis ſingularis certaminis ſect. VI. de Ariſtotelis doctrina ſic ſcribit. *Concedimus eos, qui non legerunt ſacras ſcripturas ante adventum Chriſti redemptoris noſtri, vel eas non intellexerunt, vel lumine Spiritus ſancti non fuerunt illuſtrati, nunquam potuiſſe hanc rem credere; ſicut accidit Iudæis; non tamen ex hoc ſequitur, quin Ariſtoteles potuerit credere, Deum cognoſcere iſta inferiora, & lumine aliquo divino commotus proferre illas auctoritates, non ſolùm ad perſuaſionem multorum & ad uſum legum, verumetiam ad ipſam veritatem, præſertim cùm eas multis in locis protuliſſe videatur, in quibus nulla neceſſitate cogebatur hoc facere. Quare cum nulla ſit ratio, quæ nos impediat, quominus aſſeramus Ariſtotelem aliud ratione naturali oſtendiſſe, aliud crediſſe, & hoc pium ſit & rationi conſentaneum, non video, cur nonnulli homines ita obſtinatè & mordicus velint tueri Ariſtotelem nihil credidiſſe, niſi id quod ratio naturalis oſtenderit. Præſertim cum nos, qui Chriſtiani ſumus, non negemus, rationem naturalem aliquando concludere aliud ab eo, quod ipſi credimus. Non enim exiſtimandum eſt, id ei quoque accidere non po-*

Digitized by Google

potuiſſe, quod multis ex nobis accidere experimur, ut videlicet aliud ex ſua religione crederet, aliud ex ratione naturali dicendum eſſe arbitratur. Etenim nemo eſt ex nobis, qui Chriſti redemptoris ac ſervatoris noſtri religionem & pietatem verè profitemur, qui neſciat ex principiis naturalibus fieri non poſſe, ut ex eo quod non eſt ſimpliciter, aliquid fiat, & fieri non poſſe, ut verbum fiat caro; & tamen firmiter non credat, mundum univerſum à Deo optimo maximo, ex eo quod non erat ſimpliciter, creatum fuiſſe, & verbum factum eſſe carnem, próque his tuendis ac defendendis vitum libentiſſimè, ſi opus eſſet, non profunderet. Etenim quamvis Ariſtoteles non eas veritates de Deo Opt. Max. & de Chriſto ſervatore noſtro aſſecutus fuerit, quas non immenſo ipſius Dei beneficio conſecutos eſſe firmiter tenemus, non tamen ex ejus dictis colligere poſſumus, eum lumine divino ita prorſus deſtitutum fuiſſe, ut aſſerendum ſit ipſum nullam omnino tanti numinis támque admirabilis principij cognitionem tenuiſſe, de quo clariſſima voce tam multa præclarè tot in locis protulit, ac teſtata reliquit. Præſertim cùm exiſtimandum ſit, Deum Opt. Max. non tam fuiſſe hominum generi inſenſum & inimicum, ut paſſus fuerit ipſum tamdiu in omnibus rebus decipi, atque in turbulentiſſimis erroribus verſari, ſed ſingulis et ſæculis aliquas veritates & eas maximè, quæ maximi erant momenti, diverſis viis & variis oraculis aperiiſſe. Clariora ſunt iſta, quàm ut explicatione ulla indigeant. Apertè loquitur Caſertanus Epiſcopus, audiat qui voluerit. Res tamen non eſt ejuſmodi, ut qui audire noluerit, futurus ſit tanquam ethnicus & publicanus. Id cùm alia probant multa, tum Caſſiodorus in opere de Dialectica, ubi Philoſophiam ita definit. *Philoſophia eſt divinarum humanarúmque rerum, in quantum homini poſſibile eſt, probabilis ſcientia. Aliter Philoſophia eſt ars artium, & diſciplina diſciplinarum. Rurſus, Philoſophia eſt meditatio mortis, quod magis convenit Chriſtianis, qui ſæculi ambitione calcata, converſatione diſciplinabili, ſimilitudine futuræ patriæ vivunt. Sicut dicit Apoſtolus: in carne enim ambulantes, non ſecundùm carnem militamus. & alibi: converſatio noſtra in cælis eſt. Inſpectiva dicitur, quia ſupergreſſi viſibilia de divinis aliquod & cæleſtibus contemplamur, eáque mente ſolummodò contuemur, quantum incorporeum ſupergrediuntur aſpectum.* Verùm hocce tempore in quo verſamur, & in quo apud Chriſtianos longè latéque dominatur Ariſtoteles, prætermittere non audeo (hiſtoriam enim ſcribo) quæ Franciſcus Patricius Romæ contra hanc philoſohiam diſſeruit, & juris poſtea publici fecit.

Circa idem tempus Gregorio Papa XIV. proponitur tollenda è Scholis Chriſtianorum Philoſophia Ariſtotelis.

FRANCISCUS Patricius celebris in Romano Gymnaſio Profeſſor, in Epiſtola qua novam ſuam Philoſophiam univerſalem Gregorio XIV. nuncupat anno M.D.XCI. ablegandam eſſe è Chriſtianorum Schola Philoſophiam Ariſtotelis ſic proponit. *Cur ergo Pater Sanctiſſime, ſperare non debeam, quin tu primus quando Philoſophia iſta tam pia, te ſummo animorum Paſtore Præſidente, ac Chriſti vires in terris gerente partim nata ſunt, partim renata, tuoque nomini ac numini conſecrata ac commendata, tu quoque eas libentiſſimè ſuſcipias ac jubeas, atque horteris & te imitari, reque ipſa admoniti ſucceſſores omnes tui patiantur etiam ac velint, ut in omnibus ditionis tuæ & Romæ præſertim ac reliquis Chriſtiani orbis gymnaſiis, cœnobiisque harum aliqua publicè legatur Philoſophia. Quæ ingenti futura ſit adjumento ad Chriſti fidem fovendam, tuendam ac per reliquum nondum Chriſtianum orbem propagandam. Quippe quæ rationibus firmet ea, quæ ſola ratio firmare poteſt. Cur Ariſtotelis Philoſophiæ eæ prælegantur partes, quæ magis & Dei & Eccleſiæ ſuæ ſunt hoſtes. Piæ hæ adjutrices nullo ſunt in numero,* & quibusdam interpoſitis: *Deus bone; quàm ſacroſancta, quàm admiranda eſt apud Damaſcenum, opere de Principiis, de Deo, de Trinitate, de divinis ordinibus philoſophia! Platonicos hoſce philoſophos* (*quos antea nominavit*) *Divus Auguſtinus Theologorum columen & culmen, philoſophorum omnium nobiliſſimos ſemper in ore habet, & ceteris omnibus anteponit. Ariſtotelicam, prô nefas, manifeſtiſſimam impietatem eis præferunt, ſed præferunt ignorantia. Profectò Theologi veteres omnes, qui & ſacroſanctæ fidei fecerunt fundamenta, & Eccleſiam altè extruxerunt, Divus Dionyſius, Iuſtinus, Clemens Alexandrinus, Origines, Cyrillus, Baſilius, Euſebius, Theodoretus, Arnobius, Lactantius, Auguſtinus, Ambroſius, alii plerique omnes, quia ſcirent paucis mutatis Platonicos facilè Chriſtianos fieri poſſe,* (*Auguſtini verbis utor*) *Platonem ejuſque ſcitatores hoſce philoſophos reliquis omnibus antetulerunt, Ariſtotelem nonniſi cum infamia nominarunt: quadringentis vero abhinc circiter annis Scholaſtici Theologi in contrarium ſunt annexi, Ariſtotelicis impietatibus pro fidei fundamentis ſunt uſi: excuſatos eos habemus quod græcas literas neſcirent, illos cognoſcere non potuerunt. Non verò eos excuſamus, quod impietate pietatem adſtruere ſint conati.*

De-

Deinde in opuſculo quodam cui nomen eſt *Ariſtoteles exotericus* : *ſed quoniam eorum ſectatores, quia in tanta apud eos Ariſtotelem vident exiſtimatione, Platonem ne nominatum quidem eſſe, in Ariſtotelem ſolum omnibus ſtudiis feruntur, Neque tamen animadvertunt, ſeſe magnam imbibere impietatem. Operapretium eſt huic malo ut ſuccurramus, & ita dicimus Ariſtotelis Philoſophiam myſticam, quam ipſe è Platonis ore hauſit, quoniam haud multum à fide Catholica diſcrepat, & uti Philoſophiam nos maximè probare, exotericam autem, quia Catholica fidei ſit maximè adverſa, & quia Philoſophiarum omnium inconſtantiſſima, & ſibi ipſi repugnans maximè, & omnium falſiſſima, tantùm in eo potuit odium contra Platonem, ut quid diceret, nihil conſideret nos averſari, quòd partim Tom. III. & Tom. IV. diſcuſſionum peripateticarum oſtendimus clariſſimè, partim verò quantus ſit Catholicis fundatoribus adverſarius, & hoſtis, & quantus eiſdem ſit amicus Plato. Sunt autem loca aliquot conferenda. Conferamus ergo præcipua fidei noſtræ ſacroſancta capita, ut poſthac ſcholaſticorum iſtorum Theologorum ſectatores agnoſcant, quantum amicum odio proſequantur, & quantum hoſtem adornent, admirentur, & in ejus verba jurent.*

I. *Plato multis locis, ſed præcipuè in ſophiſtica, in ſexto de Republica, & in Parmenide aſtruit Deum eſſe unum, Ariſtoteles unum primum motorem, ſed & LVI. alios Deos orbium cæleſtium motores adſtruit. Deinde. 1. de cœlo cap. IX. ait ſupra extimum cælum multa eſſe ordinata, à quibus pendeat aliorum eſſe, & vivere, & quæ beatiſſimam degant vitam. Igitur Ariſtotelis Philoſophia exoterica nulla eſt mundi monarchia, ſed vel Polyarchia, vel Anarchia, quam Divus Gregorius Nanzianzenus magnopere impugnavit.*

II. *Plato in 2. epiſtola tres nominat reges, tria ſcilicet rerum principia, nimirum Deum Trinum & & Vnum.*

Ariſtoteles in ſua vel Anarchia vel Poliarchia perſiſtit.

III. *Plato Summum Deum Patrem appellat in Timæo & epiſtola* VI.

Ariſtoteles nullum agnoſcit Patrem Deum.

IV. *Plato Deum eſſe ſimpliciſſimum affirmat.* 1. *de Republica.*

Ariſtoteles ζῶον *animal eum facit* XII. *Metaphyſicæ.*

V. *Plato, Deus eſt Summum Bonum, inquit* VI. *de Repub.*

Ariſtoteles ut bonum orbe primo expeti. XII. *Metaph.*

VI. *Plato, Deus eſt Sapientia ſumma* V. *de Repub.*

Ariſtoteles, Deus eſt Intellectus, ſed ignorat particularia, ibid.

VII. *Plato, Deus eſt Omnipotens, Timæo.*

Ariſtoteles nihil poteſt, præterquam cælum movere.

VIII. *Deus incorporeà omnia entia fecit, Philebo ſophiſta, Parmenide:*
Ariſtoteles, Deus nihil fecit, neque facit, ſed eſt ſolùm in cœli culmine, II. de cœlo.

IX. *Plato, Deus mundum corporeum fabrefecit, Timæo.*
Ariſtoteles, Deus non fecit mundum qui æternus eſt, I. cœli.

X. *Plato, Deus mundum fecit ex nihilo, quia ex nulla materia præcedente, quam & ipſam creavit, Timæo.*
Ariſtoteles, ex nihilo nihil fit, I. Phyſicorum.

XI. *Plato, Deus mundum fecit ante tempus, Timæo.*
Ariſtoteles, mundus & tempus ſemper fuere, Phyſ. II. & I. de cœlo.

XII. *Plato, mundus, quia corpus, finitam habet potentiam, Timæo.*
Ariſtoteles, mundus & cœlum infinitam habent potentiam ſeſe movendi, I. de cœlo & XII. Metaphyſ.

XIII. *Plato, mundum & cœlum, quia corpora finita, finitam habent motus actionem.*
Ariſtoteles, cœlum eſt quidem corpus, ſed actio ejus motus infinitus eſt VIII. de cœlo & XII. Metphyſ.

XIV. *Plato, quia cœlum & mundus corpora finita ſunt, & potentiam & actionem finitas habent ſui natura, & eſt corruptibile, Timæo.*
Ariſtoteles, neque cœlum, neque mundus ſunt incorruptibilia.

XV. *Plato, quia mundus ſui natura eſt incorruptibilis, corrumpetur aliquando niſi Deus eum ſervaret, Timæo.*
Ariſtoteles, mundus non corrumperetur, neque Deus eum ſervat, ſed cœli motus, VIII. phyſic.

XVI. *Plato, Deus eſt ſupra omne ens, & ſupra omnem eſſentiam, Sophiſta, Parmenide.*
Ariſtoteles, Deus eſt Subſtantia, Metaph.

XVII. *Plato, Deus eſt ſupra omnem Intellectum, VI. de Repub.*
Ariſtoteles, Deus eſt Intellectus XII. Metaphyſ.

XVIII. *Plato, Deus nec movetur, neque movet, I. Repub.*
Ariſtoteles, Deus quidem non movetur, ſed primum cœlum movet VIII. Phyſ. XII. Metaph.

XIX. *Plato, Deus omne corpus ſupereminet, Soph. Timæo, Parmenide.*
Ariſtoteles, Deus in cœli culmine ſedet, II. de cœlo.

XX. *Plato, Deus eſt ab omni corpore liber, Soph. Timæo, Parmenide.*
Ariſtoteles, Deus primo Orbi eſt alligatus, VIII. Phyſ. I. de cœlo.

Digitized by Google

XXI. *Plato, Deus univerſi providentiam habet, de regno & alibi.*
Ariſtoteles, Deus à Cœlo tantùm expetitur, XII. Metaphyſ.

XXII. *Plato, Deus omnia novit, I. & II. Alcib. & alibi ſæpè.*
Ariſtoteles, non cognoſcit particularia, XII. Metaph.

XXIII. *Plato, Deus mundum regit univerſum & partes ejus, de regno & Timæo.*
Ariſtoteles, non Deus ſed natura, caſus & fortuna regunt mundum, II. Phyſ.

XXIV. *Plato, Deus in regimine mundi utitur miniſtris, minoribus diis, Timæo.*
Ariſtoteles, Deus neque regit mundum neque miniſtros habet, VIII. Phyſ. & I. de generatione.

XXV. *Plato, in mundo ſunt dæmones, Sympoſ. Timæ. & alibi.*
Ariſtoteles, nullibi hos agnoſcit dæmones.

XXVI. *Plato, Deus animam univerſi produxit, Timæo.*
Ariſtoteles, Deus non produxit animam ullam univerſi, ſed cœlum tantum eſt animatum & aſtra.

XXVII. *Plato, Deus produxit animam humanam, Tim.*
Ariſtoteles, eſt actus corporis, hoc eſt è materia educta, II. de Anima.

XXVIII. *Plato, anima humana divina eſt quædam forma, Phædone & alibi.*
Ariſtoteles, anima eſt forma corporis, Phyſ. II. de Anima.

XXIX. *Plato, anima humana eſt immortalis, Phædro, Phædone & alibi.*
Ariſtoteles, ut forma corporis anima eſt mortalis.

XXX. *Plato, animæ connatus eſt intellectus, Phædro. LXI. de Rep. Timæo.*
Ariſtoteles, intellectus de foris venit, II. de animalium generatione.

XXXI. *Plato, anima à corpore ſeperatur, Phæd. & alibi.*
Ariſtoteles, anima à corpore non ſeparatur quia ejus eſt forma.

XXXII. *Plato, anima divino afflatur ſpiritu & futura prænunciat, Apol. Phædro.*
Ariſtoteles, anima humore melancholico prædicit, de divinit. per ſom. & problem.

XXXIII. *Plato, hominis fœlicitas venit quando Deo fit ſimilis, I. Alcib. Theæt.*
Ariſtoteles, homo bonis fortunis fit beatus. Moral.

XXXIV. *Plato hominis fœlicitas à Deo venit, I. & II. Alc. Men. Theage.*
Ariſtoteles, homo ex ſuis bonis actionibus & ſuo arbitrio fit fœlix.

Digitized by Google

XXXV. *Plato, Deus eſt precandus ut nos beatos efficiat II. Alcib. ſæpè alibi.*

Ariſtoteles, Deus particularia non intelligit, ergo non precandus.

XXXVI. *Plato, veniet homo qui nos Deum precari doceat, hic Chriſtum innuit.*

Ariſtoteles, preces omnes fruſtraneæ, quia Deus non intelligit particularia.

XXXVII. *Plato, bonus vir Deo ſemper charus. Eutyphr.*

Ariſtoteles, particularia Deus non intelligit, nec preces audit, nec hominem ullum amat.

XXXVIII. *Plato, bonus vir poſt mortem Deo fruetur, Phæd. I. de Repub.*

Ariſtoteles poſt mortem nulla voluptas.

XXXIX. *Plato, animæ poſt mortem purgantur. Phæd. Timæo.*

Ariſtoteles, omnes in corpore pereunt.

XL. *Plato, animæ malorum poſt mortem pœnas dabunt. Phædro Tim. Phæd.*

Ariſtoteles, animæ in corpore corruptæ nihil patientur.

XLI. *Plato, homines mortui reſurgent X. de Rep.*

Ariſtoteles, à privatione ad habitum non fit regreſſus.

XLII. *Plato, bonæ animæ beatum locum poſſidebunt. Phæd.*

Ariſtoteles, nullus eſt fatis locus.

XLIII. *Plato, & corpus & animæ malorum in inferno cruciabuntur: Phæd. X. de Rep. Phæd.*

Ariſtoteles nihil tale novit.

Quæ quidem omnia capita & plura etiam alia non pauca, quæ colligere poteſt quiſque paulo diligentior, cum Platonicè ſint & philoſophicè veriſſima, & cum fide Catholica conſona: At Ariſtotelica vero & fidei adverſa & philoſophicè falſiſſima, quis jam vel tam impius erit Chriſtianus, vel tam bardè philoſophus qui Platonem & pietatis & philoſophiæ ergo Ariſtoteli non præferat? quæ res cum ad Chriſtianam fidem maximè conferat, & ad Philoſophicam veritatem faciat maximè, cur non poſt hac in omnibus Europæ gymnaſiis publicis? cur non in monachorum cœnobiis Platonis lectio ſtudiumq; introducetur? cur non Ariſtotelis exoterica philoſophia ex hiſce locis in exilium amandabitur? quid enim opus amplius habebunt ex ea impietate tam mortiferum venenum bibere, quo veluti lethargo anima in Dei cognitione obdormiat? anima nunquam lethali hoc ſomno expergiſcatur & in æternos damnetur cruciatus.

Pu-

Digitized by Google

Publicus cenſor hæc probavit eatenus, ut minimè negaretur, Ariſtotelis philoſophiam eſſe ancillam Theologiæ: bene res ſe habet, ego non renuo: ſed quæ unquam honeſta mulier vellet ancillam habere talem, qualem Patricius deſcribit, Lais forſan haberet, Lucretia, opinor, non haberet. Quicquid id eſt, Philippus Melanchthon & alii ſuperioris ſæculi ſcriptores qui ſeorſum à nobis per religionem ſentiunt, nec graviora nec duriora de Ariſtotele, quàm Patricius, dixerunt.

Fuere tamen noſtris temporibus, qui quæ in Patricio non culparunt, in Melanchthone culparint: ſed iſta ſunt partiū ſtudia, quæ nec Chriſtianum hominem, nec alium amantem veritatis quemlibet decent: verum à quocumque dicatur, ſemper verum erit, & rectum à quocumque decernatur, ſemper rectum erit, ſed Melanchthon ex Romana Eccleſia exire non debuit, ut è ſcholis Theologorum Ariſtotelem abigeret, neque qui in Romana remanſerunt Eccleſia, damnare Melanchthonem debent, quòd Ariſtotelem è ſcholis Theologorum abigere voluerit. Sed quod cum abigere voluerit, matrem Eccleſiam deſeruerit & antiquam fidem novitate prava conturbarit.

Ecce tibi HABERTE MOMMORI præſtantiſſime; quot & quantos in Academia Pariſienſi fortunæ caſus habuit, qui ſæculis abhinc multis Philoſophorum Princeps appellatus eſt. Ecce tibi caſuum ejuſmodi hiſtoriam confeci, niſi forſan id operis dicendum ſit plurium monimentorum inter ſe collectio & contextus, non hiſtoria, quam non meum eſt ſcribere, ſed oratoris eſſe in dicendo ſummi, ſummus orator affirmat. In eo tamen opere cognoſces à me poſitum eſſe nihil, quod hiſtoriæ legibus non conſenſerit; deprehendes quoque quid de Ariſtotele non priſca ſolùm ætas, ſed etiam recentior judicarit, quid

Digitized by Google

probandum vel improbandum ſit in illius Philoſophia, & quomodo inſtituenda Theologici ſtudii ratio. Quæ omnia quoniam haud excellenter perfeci, ſi non ingentem fructum afferent, erunt certè argumentum ejus rei, quàm & diligentiùs & à viro doctiore perfectam eſſe velle pro tua æquitate, judicio, eruditione potuiſſes. Scio quidem te & doctrinæ opinionem & egregiarum animi virtutum mentionem deprecari; ſed tribuendam quoque eſſe verecundiæ tuæ veniam non ignoro. Ceterùm ſi quid prætermiſi, quod dictu neceſſarium fuerit, id non diſſimulatione ulla, ſed ignoratione ſola prætermiſi: ſi quid verò inter narrandum deliqui, id non conſilio meo ullo, ſed infirmitate propria deliqui. Quare ſi quid addendum aut detrahendum videbitur, addam aut detraham tua vel alterius admonitione, qui me amabit plurimùm, hoc eſt, utiliter caſtigabit.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Interſerenda.

Paginâ 57. lineâ 21. poſt verba, *quæ ex illius Philoſophia depromuntur*, adjungantur ſequentia quæ per incuriam è ſchedis Authoris excidere.

Facultas Theologiæ damnavit Lutheri Propoſitiones duas quæ ad Ariſtotelem nonnihil pertinent.

CUm annus Chriſti agebatur milleſimus quingenteſimus viceſimus primus: Facultas Theologiæ plures Martini Lutheri propoſitiones damnavit. In iis ſunt duæ, quæ ad Ariſtotelem nonnihil pertinent.

Prior eſt hæc: *Philoſophia Ariſtotelis de virtute Morali, de Objecto, de Actu elicito, talis eſt, quæ nec in populo doceri poſſit, nec ad ſcripturæ intelligentiam utilis, quia continet duntaxat portenta verborum, nonniſi ad contentiones verborum conficta. Hæc propoſitio quantum ad omnes ſuas partes loquendo de Philoſophia Ariſtotelis, in his maximè, in quibus à fide non diſcedit, eſt falſa, & tanquam ab inimico ſcientiæ arroganter & inſipienter aſſerta.*

Poſterior:

Theologi ſcholaſtici Ariſtotelis Moralea prorſus convenire mentiti ſunt cum Chriſti Paulique doctrina. Hâc propoſitione impudenter & falſò ſcholaſticis imponit ſcriptor, quod non eſt verum: quamquam ſatis exploratum ſit, in multis Moralia Ariſtotelis cum Chriſti Paulique doctrina conſentire.

Facultas aſſeruit quidem doctrinam Ariſtotelis, ſed ſi quis quâ ratione aſſerat, & quid aſſerendo excipiat, conſideret, Facultatem ab antiquis Patribus, qui Ariſtotelem tantopere oderunt, non planè diſſentire judicabit.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google